

T.C.

**YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE YER ALAN
“ÇOCUK HAKLARI” KONUSUNDA
ÖĞRETMENLERİN VE YÖNETİCİLERİN BİLİNÇ DÜZEYLERİ**

Zübeyde FAZLIOĞLU

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ ve DENETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

İSTANBUL – 2007

**T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE YER ALAN
“ÇOCUK HAKLARI” KONUSUNDA
ÖĞRETMENLERİN VE YÖNETİCİLERİN BİLİNÇ DÜZEYLERİ**

Zübeyde FAZLIOĞLU

**Danışman
Doç. Dr. Halil EKŞİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

İSTANBUL – 2007

**ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE YERALAN “ÇOCUK HAKLARI”
KONUSUNDA ÖĞRETMENLERİN VE YÖNETİCİLERİN BİLİNÇ
DÜZEYLERİ**

ZÜBEYDE FAZLIOĞLU

ONAY

Jüri:

Tez Danışmanı : DOÇ. DR. HALİL EKŞİ

Üye : YRD. DOÇ. DR. AHMET ŞİRİN

Üye : DR. MUSTAFA OTRAR

Yüksek lisans tezi onay tarihi: ..24./05./2007

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÇİZELGE LİSTESİ.....	IV
ÖN SÖZ	V
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	I
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Problem Cümlesi.....	3
1.3 Alt Problemler.....	3
1.4 Araştırmanın Önemi.....	3
1.5 Araştırmanın Sayıtlıları.....	4
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.7 Tanımlar.....	5
BÖLÜM 2	7
İLGİLİ LİTERATÜR.....	7
2.1 ÇOCUK VE ÇOCUKLUK.....	7
2.1.1 Çocukluk Evresi.....	7
2.1.2 Çocuk.....	8
2.1.3 Geçmişten Günümüze Çocuk	9
2.1.4 Çocuk Hakları	12
2.1.5 Çocuk Hukuku	14
2.1.6 Çocuklara Yönelik Uluslararası Sözleşmeler ve Belgeler	15
2.1.7 Çocuk Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Belgeler	16
2.1.7.1 Washington Kararları.....	16
2.1.7.2 Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi.....	16
2.1.7.3 Çocuk Hakları 2. Cenevre Bildirisi.....	17
2.1.7.4 Avrupa Çocuk Hakları Beyannamesi.....	21
2.1.7.5 Diğer Çalışmalar	22

2.2 ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ	23
2.2.1 Genel Bakış	23
2.2.2 Sözleşmenin Hazırlanması	27
2.2.3 Sözleşmenin Yapısı	30
2.2.4 Sözleşmenin Dayandığı Esaslar	31
2.2.5 Sözleşmenin Çocuklara Tanıdığı Haklar	34
2.2.6 Sözleşmenin Amacı	34
2.2.7 Sözleşmenin Başlangıç Bölümü	35
2.2.9 Sözleşmenin Sınıflandırılması	37
2.2.10 Sözleşmenin Özelliği	38
2.3 Ülkemiz ve Çocuk Hakları Sözleşmesi	41
2.3.1 Genel Bakış	41
2.3.2 Sözleşmenin Kabulü	43
2.3.3 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye	43
2.3.4 Çekinice Konulan Maddeler	45
2.3.5 Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Yasalarımızla Uyum Sorunları	45
2.3.6 Uluslar arası Örgütlerle Türkiye Arasında İmzalanan Anlaşmalar	46
2.3.7 Türk Çocuk Hakları Bildirisi	47
2.4 ÇOCUK HAKLARI VE EĞİTİM	48
2.4.1 Çocuk ve Eğitim	48
2.4.2 Eğitim	49
2.4.3 Çocuğun Eğitime ve İş Gücüne Katılım Oranları	55
2.4.4 Çalışan Çocukların Eğitim Sorunları	56
2.4.5 Eğitim Hakkının Önemi	57
2.4.6 Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Nitelikli Eğitim	61
2.4.7 1982 Anayasası'nın Eğitime İlişkin İlkeleri	62
2.4.8 Eğitim Hakkı ve Özellikleri	64
BÖLÜM 3	68
YÖNTEM	68
3.1 Araştırmanın Modeli	68
3.2 Evren ve Örneklem	68
3.3 Verilerin toplanması	68

3.3.1 Veri Toplama Araçları	69
3.3.2 Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	69
BÖLÜM 4	70
BULGULAR VE YORUMLAR.....	70
4.1 Deneklerin Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular	70
4.2 Deneklerin Çocuk Haklarının Okulda ve Evde varlığı ve Önemi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular	73
BÖLÜM 5	105
SONUÇLAR VE TARTIŞMA	105
5.1 Sonuç, Tartışma ve Öneriler	105
5.2 Öneriler	111
EKLER.....	113
EK: 2 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Tam Metni.....	119
KAYNAKLAR	131
ÖZGEÇMİŞ	138

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 4.1 Katılımcıların Kıdemlerine Göre Dağılımı.....	71
Çizelge 4.2 Katılımcıların Öğretmenliğini Yaptığı Çocukların Yaş Grupları.....	71
Çizelge 4.3 Araştırmaya Katılan Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumunu Gösterir Tablo	72
Çizelge 4.4 Katılımcıların Görev Yaptıkları Okulların Bulunduğu Yerleşim Yerlerinin Özelliklerini Gösterir Tablo.....	72
Çizelge 4.5 Katılımcıların Alanlarına Göre Dağılımı.....	72
Çizelge 4.6 Katılımcıların Görev Yaptıkları Okulun Bulunduğu Bölgenin Sosyo-Ekonomik Statüsü	73
Çizelge 4.7 Katılımcıların Çalıştıkları Okuldaki Unvanlarına Göre Dağılımı	73
Çizelge 4.8 Katılımcıların Çocuk Haklarının Okulda Varlığı ve Önemi İle Evde Varlığı ve Önemi Konusundaki Görüşlerinin Aritmetik Ortalamaları	74
Çizelge 4.9 Öğretmen ve Yöneticilerin Çocuk Haklarının Okulda Varlığı Konusundaki Görüşleri	76
Çizelge 4.10 Öğretmen ve Yöneticilerin Çocuk Haklarının Evde Varlığı Konusundaki Görüşleri	79
Çizelge 4.11 Katılımcıların Kıdem Değişkenine Göre Çocuk Haklarının Okulda Varlığı Konusundaki Görüşleri.....	83
Çizelge 4.12 Katılımcıların Kıdem Değişkenine Göre Çocuk Haklarının Evde Varlığı Konusundaki Görüşleri.....	88
Çizelge 4.13 Katılımcıların Öğretmenlik Alanı Değişkenine Göre Çocuk Haklarının Okulda Varlığı Konusundaki Görüşleri	92
Çizelge 4.14 Katılımcıların Öğretmenlik Alanı Değişkenine Göre Çocuk Haklarının Evde Varlığı Konusundaki Görüşleri.....	96
Çizelge 4.15 Katılımcıların Görev Yaptıkları Okulun Bulunduğu Bölgenin Sosyo-Ekonomik Statüsüne Göre Çocuk Haklarının Okulda Varlık Düzeyi Hakkındaki Görüşleri.....	99

Çizelge 4.16 Katılımcıların Görev Yaptıkları Okulun Bulunduğu Bölgenin Sosyo-Ekonomik Statüsüne Göre Çocuk Haklarının Evde Varlık Düzeyi Hakkındaki Görüşleri.....	101
--	-----

ÖN SÖZ

Çocukların fiziksel ve ruhsal bakımdan ne kadar sağlıklı yetiştirildikleri, toplumların gelecekları açısından oldukça önemlidir. Çocuklar toplumların geleceklarıdır. Çocuklar, ülkemiz açısından düşünüldüğünde genç nüfusun yoğunluğu nedeniyle daha da anlam kazanmaktadır. Demokratik toplum yapısı bizlere insan haklarına dayalı yapıyı anımsatır. Bu nedendir ki çocukların haklarını koruma altına almak amacıyla anlaşmalar imzalanmıştır.

Demokrasi ve cumhuriyet ilkeleri, toplumumuzda çağdaşlığın temelini oluşturarak; insanın merkezde olduğu, sosyal hukukun işlediği, insanca yaşamı beraberinde getirmektedir. Bu kültürün dayanağı, insan haklarına saygı, özgürlük, adalettir. Çocuk hakları sözleşmesi, insan haklarına saygı çerçevesinde geliştirilmiştir.

Bir devletin çocuklarına verdiği önem uygarlığının ölçüsüdür. Artık dünyada ve ülkemizde çocuk haklarına büyük bir ilgi vardır. Çocuk sorunları bekleyemeyeceğinden, problemlere ulusal ve uluslararası acil önlemler alınmalıdır.

Problemlerin çözümüne çocuklara sevgi vermekle başlanabilir. Çocukların hayatında sevgi açlığı en önemli sorundur. Çocuklara zaman ayırmak ve onlarla oynamak en güzel zevklere dendir. Her birey, senin-benim, zengin-fakir, güzel-çirkin, hasta-sağlam ayırımı yapmadan çocuklara kucak açmalıdır.

Çocukların nitelikli vatandaşlar olarak yetiştirilmesi, demokrasi ve insan hakları kültürünün dinamiğini oluşturur. İnsan haklarına ve çocuk haklarına saygı, devletin sorumluluğunda olduğu kadar, vatandaşlarında sorumluluğundadır. Çocuk hakları sözleşmesi, çocuğun yüksek yararını gözetir.

Çocuk hakları sözleşmesiyle çocuğun, yaşama, barınma, eğitim, güvenlik, isim hakkı, vatandaşlık, hak ve özgürlükleri, kimlik, kimliğinin korunması, düşünce, vicdan hakkı, inanç özgürlüğü, dernek kurma, özel yaşam dokunulmazlığı, işkenceden korunma, kötü muamele görmeme, cezalandırılmama vb. hakları koruma altına alınır.

Bu araştırma ile, ülkemizdeki öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarına bakışları ve çocuk hakları sözleşmesini bilinç düzeyleri değerlendirilerek; ilgilenen kurum ve kişilerin bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde problem durumu, araştırmanın önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve tanımlar; ikinci bölümde çocuk ve çocukluk, çocuk hakları sözleşmesi, ülkemiz ve çocuk hakları sözleşmesi ve çocuk haklarının eğitimle ilişkisi incelenmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi; dördüncü bölümde bulgular ve yorum; beşinci bölümde ise sonuçlar ve tartışma bulunmaktadır.

Bu çalışmanın planlanıp yürütülmesinde yardımcı olan danışmanım Sayın Doç. Dr. Halil EKŞİ'ye gönülden teşekkür ederim.

Bu çalışmamdaki öneri ve desteklerinden dolayı, Şaban Berk'e, Gülten Torgay'a, Alpaslan Gökkuş'a, Erdoğan Demiryürek'e; araştırma anketlerimi kolaylıkla yapmama yardımcı olan okul yöneticilerine ve öğretmen arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan anneme, kardeşlerime, eşime ve kızlarıma çalışmaların esnasında gösterdikleri sabır, özveri, maddi ve manevi desteklerinden dolayı sonsuz teşekkürler sunarım.

Araştırmanın çocuk haklarına katkı sağlaması ve bu alanda yeni çalışmalara başlangıç oluşturması dileğiyle...

Zübeyde FAZLIOĞLU

2007/İstanbul

ÖZET

Bu araştırma, ilköğretim okullarında çalışan öğretmenler ve yöneticilerin, özel yaşamlarında ve okul ortamında, Çocuk Hakları Sözleşmesi maddelerinin varlığını ne ölçüde kabul ettiklerini ve uyguladıklarını ölçmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma İstanbul ili, Maltepe ilçesi devlet okullarında çalışan 318 öğretmen ve 50 yönetici üzerinde uygulanmıştır.

Araştırma anketinde, teması çocuk haklarına dair sözleşmeden alınan 40 madde uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde, Windows ortamında çalışan SPSS 11,5 versiyonu kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel istatistiklerden aritmetik ortalama (x), frekans (f) ve yüzde (%) kullanılmıştır. Bağımsız ve bağımlı değişkenlerin birlikte değişimlerini gözlemek amacıyla çapraz tablolar kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir.

1. Öğretmen ve yöneticilerin, çocuk haklarını bilinç düzeyleri arasında farklılık görülmemiştir.
2. Öğretmenlerin, çocuk haklarını bilinç düzeyi kıdemlerine göre değişmektedir.
3. Okul ve ev ortamında hakların varlığı ve önemi arasında farklılıklar bulunmuştur.
4. Ülkemizde öğretmen ve yöneticilerin, çocuk haklarının öneminin kavranmış olmasına karşın; uygulama henüz istenen düzeyde değildir.

ABSTRACT

This research has been done on teachers and principals working in an elementary school to determine the standards of the groups social alliance, its effects on school life and to measure the level of consciousness of this group on the agreement of childrens rights.

The research has been done on 3068 children and 50 principals who work in public schools in Maltepe district of Istanbul and asked 40 questions prepared based on the agreement of childrens rights.

While evaluating the results of the search description of statistical methods and arithmetic average methods, x frequans times 100 and analysing the dependants and independent variables, the cross table methods has been used. (windows SPSS 11.5 version)

The results of the search

1. There is no significant differences about consciousness levels of teachers and principals
2. The level of consciousness of teachers depend on their seniority
3. There is no significant differences between the existence and the importance of the childrens rights.
4. In our country, both teachers and principals are aware of the importance of childrens rights, however application of it is not sufficient enough.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, araştırmanın amacı, alt amaçları, önemi, sayıtlıları, sınırlılıkları ve terimlerin tanımlanmasına yer verilmiştir.

1.1 Problem Durumu

Çocukların ve gençlerin yasal, toplumsal, politik ve ekonomik statülerinin daha derinlemesine incelenmesine yönelik bir ilgi, dünya devletlerinde giderek artmaktadır. Çocuklara uygulanan kötü muamele, önceden düşünülen çok daha yaygın olmakla kalmayıp, giderek arttığı raporlarda görülmektedir. Çocuklar üzerindeki otorite konusunda ana-babaların, devletin ve diğerlerinin hakları ve rolleri ciddiyetle tartışılmaktadır. Tartışmalar, çocukların haklarının korunmasının sadece ana-babalarına bırakılmayacak kadar önemli olduğu konusunda dünya devletleri hemfikirdir (Koman, 2001).

Çocuklar ana-babaların mülkü olmamalıdır. Ana babaların çocukları üzerindeki hakları sınırsız olamaz. Devletin, çocukların bakımı ve korunmasında rolü olmalıdır. Çocuk üzerine yapılan bütün çalışmalar, çocuğun çıkarlarını gözeten biçimde olmalıdır (Franklin, 1993).

Çocuklara uygulanan kötü muamele; ailedeki işsizlik, ailenin ekonomik durumu, evlilik sorunlarıyla doğrudan ilgilidir. Günümüzde artış gösteren çocuğun cinsel sömürsü de bu sorunlara eklenmelidir. Çocukların bakımını ve korunmasının bir toplum sorunu olduğu ve toplumun bu sorunları üstlenmesi gereği kabul görmektedir (Onur, 2005).

Biz yetişkinler temel insan haklarını, yaşlarından dolayı çocuklardan esirgememeliyiz. Çocuklar yetişkinlere göre, toplumlarda ezilen, acı çeken, medeni haklardan yoksun sessiz

ve temsilcisz bir azınlıktır. Özellikle bazı gelişmemiş toplumlarda tamamen unutulmuş, dışlanmışlardır. Aynı zamanda çocuklar, onlara ayrılması gereken zaman ve para açısından oldukça pahalı yatırımlardır (Oğuz, 1997).

Çocuklar açısından da, içinde bulunduğumuz eğitim camiası açısından da birçok sorun vardır. Çocuklar öğretmenlerin keyfi iradelerine göre fiziksel ya da ruhsal birçok cezalar almaktadırlar.

Çocuklar yaşadıkları toplumu yansıtırılar. Aralarında zengin, yoksul, çeşitli etnik kökenlerde, kız, erkek...fazlaca çeşitlilik söz konusudur. Bunun sonucunda temsil ettikleri konum gereği de çeşitli olumsuzluklara maruz kalırlar. Örneğin yoksul çocuklar, zenginlere oranla, hayatta kalma, beslenme, eğitim alma vb. konularında daha kötü durumdadırlar.

Çocukluk sınırsız bir özgürlük dönemi, oyun, eğitim ve öğretim zamanı olmalıdır. Yetişkin sorunlarından uzak tutulmalıdırlar. Çocukluk çağına da altın çağ diyebiliriz. Ancak yetişkinler bu dönemleri yaşayıp bildikleri halde, olumsuzlukları kabul ettikleri halde, çocuk haklarına yönelik yine de duyarsız olmaktadır (Cılga, 1999).

Küçük yaşlarda çalıştırılan çocukların sayısı oldukça çoktur. Çocukların içinde yaşamak zorunda olduğu koşullar çok zordur ve önlemler alınmalıdır. Çocukların refahına yönelik en son ve kapsamlı çalışma Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Bu sözleşme 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilmiş ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İlk imzalayan ülkelerden biri de ülkemizdir. Bu çalışmalar çocuk hakları açısından son derece önemlidir (Koşar, 1989).

Bu tez çalışmasıyla ülkemizde öğretmenlerin ve yöneticilerin çocuk haklarına yönelik görüşlerinin alınması amaçlanmıştır.

1.2 Problem Cümlesi

Türkiye’de yaşayan öğretmenlerin ve yöneticilerin Çocuk Hakları Sözleşmesinde bulunan çocuk haklarıyla ilgili maddeleri kabul ediş ve bilinç düzeyleri nedir?

1.3 Alt Problemler

- a) Çocuk haklarının okul ve ev ortamında varlığı öğretmen ve yöneticilere göre ne düzeydedir?
- b) Çocuk haklarının okul ve ev ortamında varlığı katılımcıların meslekteki kıdemlerine göre ne düzeydedir?
- c) Çocuk haklarının okul ve ev ortamında varlığı katılımcıların branşlarına göre ne düzeydedir?
- d) Çocuk haklarının okul ve ev ortamında varlığı katılımcıların görev yaptıkları okulların bulunduğu bölgelerin sosyo-ekonomik statüsüne göre ne düzeydedir?
- e) Hangi çocuk haklarının okul ve ev ortamında varlıkları diğerlerine göre yüksek ya da düşüktür?

1.4 Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, ilköğretim okullarında çalışan öğretmen ve yöneticilerin, çocuk hakları konusunda ne düşündükleri, özel hayatlarında ve iş yerlerinde varlığını kabul edip etmedikleri, uygulayıp uygulamadıkları ve bilinç düzeyleri konusunda bilgi vereceğinden önem taşımaktadır.

Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarına bakışını ölçen bir araştırma, daha önce yapılmıştır. Ancak öğretmenlerin ve yöneticilerin konuyla ilgili bilinç düzeyini ölçen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu konuda çalışmaların az olması bakımından da araştırma önem taşımaktadır.

Araştırma sonucunda çıkacak veriler, eğitim açısından önemli olan “çocuk haklarının” bilinç düzeyinin artırılmasında, ihtiyaçların belirlenmesinde, iyileştirmeye açık alanların tanımlanmasında, bilinçliliğin artırılmasında izlenecek yol hakkında bilgi verecek olması açısından önemlidir.

Eğitim kurumlarında çocuk haklarının korunmasına, desteklenmesine, uygulanmasına, geliştirilmesine katkı sağlayacağı ve yeni araştırmalar için yararlı olabileceği düşünülmektedir.

1.5 Araştırmanın Sayıtları

1. Bu araştırmaya katılan öğretmen ve yöneticilerin anket sorularına güvenilir ve samimi yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.
2. Kullanılan istatistiksel teknikler amaca uygundur.
3. Araştırmaya katılan öğretmenler ve yöneticilerin severek ve isteyerek katıldıkları varsayılmıştır.
4. Örneklem evreni temsil edecek özellikler taşımaktadır.
5. Anket formu araştırmanın amacı doğrultusunda, gerekli verileri toplamak için uygun bir araçtır.
6. Verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler amaca uygun olarak seçilmiştir.

1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma 2006-2007 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili, Maltepe ilçesinde bulunan orta, üst ve alt sosyo-ekonomik düzeyleri temsil edeceği varsayılan devlet ilköğretim okullarında çalışan sınıf öğretmenleri, branş öğretmenleri ve yöneticileri ile sınırlıdır.
2. Bu araştırmada kullanılan anket, Çocuk Hakları Sözleşmesinin sadece 40 maddesi ile sınırlıdır.
3. Bu araştırma, örneklem de belirtilen 318 öğretmen ve 50 yöneticiyle sınırlıdır.
4. Araştırmada elde edilen veriler analizi, kullanılan istatistiksel yöntemlerle sınırlıdır.

1.7 Tanımlar

Çocuk : Çocuk kavramının karşılığı, insan yavrusudur. Bir anne babanın doğmuş ve doğacak yavruları çocuktur. Yaşamın doğuştan ergenliğe kadar süren dönemini yaşayan varlıktır (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 1999).

Çocuk Hukuku : Çocuğun bir suç karşısında ki durumunu tespit eden bütün hukuk kuralları objektif çocuk hukukunu meydana getirir. Bu anlamda çocuk hukukunun kapsamına, özel hukuk, ceza hukuku, sosyal hukuk ve kamu hukuku alanındaki çocuk ve çocuk haklarına ilişkin kurallar girer. Sübjektif çocuk hukukunun, yani çocuk haklarının kapsamına ise, objektif çocuk hukukunun çocuklara tanıdığı hak ve mükellefiyetler oluşturur (İnan, 1968).

Çocuk Hakları: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde, Çocuk Hakları Sözleşmesinin ön sözüne, ilgili diğer sözleşmelere ve bu sözleşmeler üzerinde uluslararası bir uzlaşmaya sağlamaya çalışan Birleşmiş Milletler, UNICEF vb. kurumların yayınlarına baktığımızda, çocukların ilgi ve yardıma, özel güvence ve korumaya gereksinimleri bulunduğu

düşüncesinin esas alındığını görmekteyiz. Yola çıkıştaki ilk saptama, çocuğun toplum içinde bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi, kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi, belirli bir ruhla yetiştirilmesi kaydı ile yaşama koşullarının iyileştirilmesi, bir takım hak ve özgürlükleri daha geniş olarak kullanabilmesi için uyulacak kuralları sıralamaktadır (Kırdök, 1998).

Çocuk Hakları Sözleşmesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Türkiye de dahil olmak üzere yaklaşık 142 ülke sözleşmeyi imzalamış ya da onay ve katılma yoluyla taraf devlet durumuna gelmiş bulunmaktadır. Sözleşmenin içeriğinde çocukların hakları korunmakta ve sözleşmeyi imzalayan devletlerin bu sözleşmeye kesinlikle uymaları gerektiği belirtilmektedir (Oğuz, 1997).

BÖLÜM 2

İLGİLİ LİTERATÜR

2.1 ÇOCUK VE ÇOCUKLUK

2.1.1 Çocukluk Evresi

Çocuklar ve çocukluk evresi hayatın önemli bir bölümüdür. Çocukluk gençliği ve yetişkinliği şekillendirir. Devletler, politikalarında çocukların eğitime, sağlığına, sosyal haklarına önem vermelidir. Toplum içinde suça yönelen vatandaşların varlığı veya yokluğu devletlerin bu alanlarda aldığı önlemlerle yakından ilişkilidir (Erkman, 1995).

Çocukluk döneminin sağlıklı yaşanması, meslek seçimi, sağlıklı kararlar verme, bedensel ve ruhen sağlıklı bir hayatı ilgilendirir. Bu dönem ayrıca, topluma ve kendine yararlı , başarılı, ahlaklı bireyler için de önemlidir.

Çocukların karşılaştığı sorunların çoğu evrenseldir. Çocuklarla ilgili alınan kararlar tüm dünya çocuklarını ilgilendirir. Çocukların sömürülmesi, silahlı çatışmalar, uyuşturucu, içki, sigara kullanımı, yardıma muhtaç olması, şiddet görmesi, sokak çocukları, cinsel istismar vb. sınır tanımayan sorunlardır. Açlık, hastalıklar, bebek ölümleri, beslenememe sorunları tüm dünya çocuklarını ilgilendirir. Çocukların aşılannmalarının sağlanması hükümetlerin sorumluluğundadır. Hala bazı devletlerde kızamık, boğmaca, çocuk felci gibi önlenebilir hastalıklardan ölen çocuklar bulunmaktadır (Tufan, 2001).

Olumsuz beslenme hala birçok toplumda çocuklarda fiziksel ve zihinsel gelişimi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca dünyanın birçok yerinde çocuklar ucuz ücretlere, ağır işlerde çalıştırılmaktadır. Fiziksel anlamda sömürülmektedirler. Fuhşa, dilencilığe, uyuşturucuya teşvik edilmektedirler. Bugün 30 milyonu aşkın çocuk sokaklarda yaşamakta, 7 milyon çocuk mülteci statüsünde bulunmakta, en az 50 milyon çocuk güvensiz ve sağlıksız koşullarda çalışmakta ve 100 milyonu aşkın çocuk ise ilk öğreniminden yoksun bir şekilde yaşamaktadır (Aktürk, 2006).

2.1.2 Çocuk

Çocukluk tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. Kültürel çeşitliliğe ve göreceliğe sahiptir. Toplumlara göre farklı anlamlar içerir.

Çocuk; doğuştan ergenliğe kadar süren dönemi yaşayan varlıktır. Yetişkin gibi çocukta toplumun etkisindedir. İnsan yaşamı boyunca sürekli bir gelişim içindedir. Çocuk doğumla beraber kalıtsal olarak bazı özellikleri getirir. Yaşam süresince kazanacaklarının temelidir bunlar. Çevreyle ilgili çeşitli kültürel özellikler kazanır. Kazanımlar ileride yaşadığı toplumun ve insanlığın geleceğine katkı sağlamalıdır (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 1999).

Genel olarak doğumdan 18 yaşına kadar olan evre çocukluk dönemi olarak kabul görür. Bu sınır yetişkinler tarafından belirlenmiştir. Çocukluk yaşamın özel bir evresidir. Yaşam doğumdan ölüme kesintisiz bir süreçten çıkarılmış; bir evreden diğerine geçiş kabul edilmiştir. Çocuğun bugünkü çağdaş tanımında, çocuğun zayıflığı ve masumiyeti öne çıkarılmıştır. Çocuklar yetişkinlerin dünyasından koparılmış cinsel özgürlüklerine, çalışmalarına sınırlamalar getirilmiş ve eğitilmeleri öne çıkarılmıştır. Yetişkinlerin disiplinine bağımlı olmuşlardır (Oğuz, 1997).

Bazı düşünürler çocuğun eksik bir yetişkin olarak ele alınmamasını öngörür. Onların da, kişiliği olan, kendine özgü gereksinimleri bulunan bir birey olduğunu, çocukluğun gerçek yaşama hazırlanılan bir dönem olmadığını savunurlar. Diğer bir tanım da “yetişkin olmayanlar” dır.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise çocuk; küçük yaştaki oğlan veya kız, soy bakımından oğul veya kız evlat, bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak, genç erkek şeklinde tanımlanmaktadır.

Biyolojik olarak çocuk, ergenlik döneminden önceki bireydir. Ergenlikten önceki bu dönemde, genellikle ailede anne babasına bağımlı birisi olarak kabul edilmektedir. Çocuk birey olarak kabul edilmeyip; bağımsız bir kişiliği olmadığı varsayılır.

Bir yetişkenden beklenen olgunluğu gösteremeyen, büyüklere yakışmayacak bir biçimde düşüncesizce davranan, olgunlaşmamış kişi, aklının bir şeye ermediği, saf olduğu dşnlen kimse, hoşgrllkle karşılanıp, doğal sayılması gereken basit düşünce ve görüşe sahip kimse (etinkaya, 1998).

ocuğu bu şekilde tanımlayanlar, yani onu duygusal bilişsel açıdan gelişmemiş, akli ermez, saf insan olarak görenler, çocukluğu yetişkinliğe hazırlayan geçici bir dönem olarak nitelendirirler. Çocuğun ocuk olarak bir değeri yoktur. ocuk ilerinin yetişkinlerinden ibarettir (Onur, 2005).

Dünyada yoksulluk, eğitimsizlik, hizmetteki yetersizlik ve hükümetlerin yanlış ve yetersiz politikaları nedeniyle ülkelere, şehirlere, ilçelere ve mahallelere göre çocukların durumları farklılık göstermektedir. Çocukların bir bölümü daha iyi beslenir, sağlıklı büyür ve iyi eğitilirken; diğer bir bölümü ise, yoksulluk içinde büyüyüp, eğitilememektedir. Yani büyük çelişkiler yaşanmaktadır. Üstelik olumlu şartlarda yaşayan ocuk sayısı oldukça azınlıktadır (Koman, 2001).

2.1.3 Geçmişten Günümüze ocuk

Çocukluk kavramı 1600'l yıllardan itibaren gelişmeye başlamıştır. Rönesans'tan önce çocuklar küçük yetişkinler olarak grlmştir. Çocukluğa verilen özel statü 17.yy başlarında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ilk kez çocuğa masumiyet ve zayıf statüsü katılmaya başlamıştır. Yine bu dönemde çocuklar tatlı, sevimli, eğlenceli komik ve basit görülmeye başlanmıştır. Çocukların hayatlarındaki birçok değişiklik ilk kez bu yüzyılda görülmüş; çocukları yetişkinlerin dünyasından koparmıştır. Önceleri sanatçıların çizdiği resimlerde çocuklar birer küçük kadın ve erkek olarak tasvir edilirken; 17.yy'dan itibaren ocuk tasvirleri sıradanlaşmıştır.

Çocukların yetişkinler gibi giydirilmeyerek, çocuklar için özel giysiler tasarlanması da bu dönemlerde başlamıştır. Çocuklar için özel oyuncaklar, oyunlar ve kitaplar hep bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bunların yanında çocuklarda cinsel ilişki azalmış, çalışma

dünyasından uzaklaştırılmış, eğitime ve okula yönlendirilmişlerdir. Eskilerde yetişkinler çocukların yanında cinsellikten rahatlıkla bahsederken; artık bu değişmeye başlamıştır. 1600’lü yıllarda cinsel deneyimlerin çocuklarla paylaşımı doğal karşılanmaktaydı. Ortalama insan ömrü 30; kızlarda evlenme çağı on iki üçlü yaşlardı (Franklin, 1993).

Çocukla ilgili yaşa dayalı ayrımcılığın olmadığı orta çağdan önceki dönem, çocuklar için ideal bir dönem değildi. Örneğin bu dönemlerde çocuğun yaşayıp yaşamayacağına baba karar verirdi. Dönemin ünlü düşünürleri Aristo ve Platon’da “çocuk öldürme yetkisini” babaya tanınması gerektiğini savunuyorlardı.

Çocuklar yedi, sekiz yaşlarında ev işlerinde çalıştırılırlardı. Ana-babalar kendi çocukları başka evlere gönderir; kendileri de başka evlerin çocuklarını çalıştırmak için evlerine alırlardı. Çocuklar çalışmalarına karşılık beslenir, giydirilir ve eğitilirdi. Yoksul ailelerde çalışma yaşı üçe kadar inerdi. Asıl çocuk sömürücülüğü, fabrikaların yaygınlaşmasıyla başladı (Onur, 1995).

Önceleri babanın hakimiyetindeyken; Hıristiyanlık ve devletleşmeyle beraber çocuk artık tanrının ve devletin hakimiyetine geçmiştir. Devlet bu yetkiyi de tanrıdan alıyordu. Bu çağlarda yüksek çocuk ölümleri görülüyordu. 8-9 yaşlarında çocuklar çalışıyor, 12-13 yaşında asker oluyorlardı.

1600-1800 yılları arasında çocuk eğitiminde değişiklikler yaşandı. Önceleri ömür boyu eğitim mevcutken, çocuklarla yetişkinler bir arada eğitim görürken; eğitim çocuklarla sınırlandırıldı. Artık çocuklar zayıf ve masum görülmeye başlandı ve çocuklar yetişkinlere bağımlı ve disiplinine tabi kılındı. Bu değişim eşit yaşanmadı. Cinsiyete ve sosyal sınıfa göre değişiklikler gösterdi. Örneğin kız çocukları çocuk sayılmadı. Yalnızca oğullar bu imkanlardan yararlandı. Kızlar gelecekte yapacakları işleri evde zaten öğreniyorlardı. Ancak erkekler sanayide çalışacaklarından eğitime ihtiyacı vardı. İyi ailelerin kızları için de bu durum geçerliydi (Franklin, 1993).

İşçi sınıfı çocuklarının da eğitime ihtiyaçları yoktu. Çocuklar sınıf ayrımcılığına tabiydi. Zamanla kitle eğitimi bu sınıfları da kapsadı, ancak bu durum zaman aldı. İşçi sınıfı

çocukları ressamın tablolarında, ana-baba giysilerinin küçültülmüş ve eskitilmiş şekilleriyle çizilirdi. Çocuklar kumar oynar, içki içer, cinsel ilişkiye girer yani yetişkin hayatının her evresinde bulunurlardı. Feodalizmden kapitalizme geçiş yeni bir toplumsal sınıf yarattı; kentleşme ve sanayileşme doğdu. Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği bu yeni toplumda, ticaret ve diğer meslekler için eğitilmiş personel ihtiyacı doğdu. Okullar kuruldu ve bu okullarda orta sınıfın erkek çocukları eğitildi. Yeni zenginlik elde etmiş olanlar, bunu erkekler yoluyla geleceğe taşımak istediklerinden yalnız erkek çocuklar bu eğitimlerden yararlandı. Çocukluk ve yetişkinlik kavramı sürekli bir değişim yaşamış ve günümüzdeki durumuna gelmiştir.

Yetişkin çocuk imajı Türk kültüründe de görülmüştür. Göçebe hayatın sonucu olarak tabiat şartlarına dayanmak, akın ve savaşların varlığı nedeniyle, silah, spor, binicilik, avcılık, hayvancılık yetişkinlerce çocuklara aktarılıyordu. Bir çocuk, kendini kanıtlayan kahramanlık gösterdikten sonra isim alıyordu. Çocuklara küçük yaşta yetişkin sorumlulukları yükleniyordu. Çocuklardan yetişkin tavırları bekleniyordu (Onur, 2005).

Türk masallarında çocukların sorunlara çözüm üreten yetişkinler olarak var olduklarını görüyoruz. İslamiyet'te buluş çağına kadar çocuk mükellef sayılmazdı. Çocukluğun özel bir biyolojik evre olduğu, yetişkinliğe ancak belli hazırlık dönemi sonunda ulaşılacağı, yetiştirmede ki sorumluluğun yetişkinlerin olduğu görülmekteydi. Bu anlamda buluş çağına kadar çocuk yaptıklarından sorumlu değildi. Can, mal, eğitim yönlerinden çocuk koruma altına alınmıştı. Ancak İslam dininde çocuklarla yapılan bu düzenlemelerde kız çocuklarından bahsedilmemektedir.

İbni Sina, çocuğun 6 yaşına gelinceye kadar okula gönderilmesini, 14 yaşına kadar eğitim görmesini, eğitim ortamında birbirlerinden iyi ve kötü yanları görerek yetişmelerini önermiştir. Ona göre okul, çocuklara birbirlerinin haklarına saygı gösterme alışkanlığı kazandırır; okul sevgi, hoşgörü ve insan hakları açısından önemli bir kurumdur (Canan, 1980).

Lynch, 1991, çocuğu boş bir levha olarak görür ve bu levhanın üzerinin çocuğun geleceğın işadamı olacağı düşünülerek yetişkinlerce doldurulması gerektiğinden bahseder. Bundan

da anne, baba, öğretmen ve devleti sorumlu tutar. Yani çocuğun bilgisizliği, kabalığı kendisinin değil; büyüklerin sorumluluğundadır. Eğitim, uygar yetişkini biçimlendirecek süreçtir (Lynch, 1991).

Mendel'e göre çocukluk yetişkinliğe hazırlama zamanı olmadığı gibi dahası bir meslek edinme zamanı da değildir. Baskıcı olmamak şartıyla, kişilik özelliklerinin işlenmesi gereğini savunur.

Rousseau'ya göre çocuk vahşi bir çıçektir. Çocukluk doğaya en yakın yaşam evresidir. Çocukluk doğallığı, saflığı, sevinci temsil eder. Eğitim çocuğun organik ve doğal gelişimini bozmadan verilmelidir. Hatalı eğitimin kusurlu yetişkinler yaratacağını savunur. Dewey, çocuğun ruhsal gereksinimlerini çocuğun ne olacağı değil ne olduğuna dayanarak tayin edilmesi gereğini savunmuştur. Yetişkinlerin evde ve okulda şu soruları sorması gereğini savunmuştur. "Çocuk şimdi neye ihtiyaç duymaktadır? Şu anda ne tür sorunları çözmesi gerekmektedir?" Çocuğun bu biçimde sosyal yaşamda verimli bir katılımcı olabileceğine inanmıştır.

UNICEF'in hazırladığı raporda çocuk; yaşla ve olgunlaşmayla gelişen ihtiyaçlara sahip bir birey olarak tanımlanıyor.

2.1.4 Çocuk Hakları

Çocuk haklarıyla ilgili çeşitli görüşler vardır. Çocukların ilgi ve korunma gerektiren özel gereksinimleri olduğu; bu nedenle de çocukların özel olarak korunması ve özel haklarının olması savunulur. Çocuk hakları meselesi toplumsal sorunların yanı sıra felsefi, ahlaki ve yasal sorunları da getirir (Kırdök, 1998).

John Holt çocuklar adına daha uzun bir haklar listesi savunmaktadır. Bu liste oy kullanma, çalışma, mülk edinme, seyahat etme, koruyucusunu seçme, garantili bir gelire sahip olma, yasal ve mali sorumluluklar üstlenme, öğrenimini denetleme, ilaç kullanma, araba kullanma haklarını içermektedir. Pinchbeck ve Hewitt çocukların "yeterli beslenme, giyim,

tıbbi bakım, uygun eğitim ve öğretim, sömürü, zulüm ve ihmale karşı koruma haklarını vurgulayan daha iddiasız talepleri öne sürer.

Toplumların farklı sosyo-kültürel yapıları çocuk haklarında karmaşıklık yaratmaktadır. Talep edilen hakların karşılanmasında gerekli olan kaynaklar ve bu hakları vermenin getireceği politik sonuçlar açısından da tartışmalara neden olmaktadır.

Çocuk hakları; refah hakları, koruyucu haklar, yetişkin hakları, ana-babaya karşı haklar olarak sınıflandırılırken; kültürel, sosyo-ekonomik, medeni ve politik haklar biçiminde de bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Yaşama, beslenme, tıbbi bakım gibi haklar, çocuğun yararına olup, yaşam standardını yükseltirken; kötü muamele ve sömürüden koruma gibi koruyucu haklar da paternalizme yol açmaktadır. Oy kullanma, çalışma gibi yetişkin haklarının tanınması ise; genç insanların bu alanlarda ki bağımsızlığını arttırmaktadır. Ana-babaya karşı hakların savunulması da kişisel özerkliği sağlamaya yöneliktir (Senemoğlu, 2001).

Çocuk hakları savunucuları çocukların hem yasal hem de manevi hakların tanınması ve geliştirilmesi gereğini ileri sürmüşlerdir. Tarihsel süreç içinde çocukların korunması gerekliliği ve bunun yöntemi ve esasları değişiklik göstermiştir.

Çocuk haklarının hedefinin çocukların bireysel haklarının yanında, toplumsal yaşantıyla ilgili kararlara da katılmalarını sağlamak gereklidir. Çocuklara sosyal, medeni, kültürel haklar tanınırken, politik haklarda çekinceli davranılmaktadır. Çocukları yetişkinlerden ayıran nokta politik haklarının olmamasıdır (Lordoğlu, 1995).

Çocuklara hem yasal hem manevi haklar tanınmalı ve geliştirilmelidir. Çocukları korumak, savunmak için geliştirilen hakların yanında onları özgürleştirmek içinde haklar tanınmalıdır.

Çocuğun ne yiyeceğine, ne giyeceğine, saçlarının şekline, hangi televizyon programını seyredeceğine kendi karar verme hakkına sahip olması tartışılmaktadır. Yani çocuğu koruma yerine, kişisel özerkliğini arttırma çalışmaları... Örneğin Amerika'da bazı

eyaletler anne baba rızası olmadan çocukların kürtaj yaptırmasına olanak tanımaktadır (Lynch, 1991).

Genç insanların yetişkinlerle aynı haklara sahip olması gerektiğini, çocuk haklarının “diğerlerinden ne daha az, ne de daha çok” olduğu ileri sürülmektedir. Tartışma çocuk hakları konumundan çıkarılıp; insan hakları konumuna taşınmalıdır (Faranklin, 1993).

Çocuklara danışmadan onların çıkarlarını belirlemek, yetişkinlerle çocukların çıkarlarının aynı olduğu anlamına gelir ve bu konuda yetişkinlere güvenmeyi gerektirir ki bu da adil olmaz. Yetişkinler artık insan-çocuk ayırımına son vermeli ve onlarla yan yana olmalıdır. Çocuklar gerçek yaşamın içinde ve yetişkinlerle birlikte yaşamaktadırlar. Katılma sürecinde olabilmelidirler. Çocuklar da toplumun biçimlendirilmesinde bulunmalıdırlar.

Çocukların korunması ve çocuk haklarının korunması birbirlerine karşıt değil; birbirini tamamlayıcı olmalıdır. Çalışmaya zorlamakla, çalışma hakkı vermemek ayrı şeylerdir örneğin. Yetişkinlerin çocuklar üzerinde olan tavırlarını, bakışlarını değiştirmesi ve bu değişimin yasa değişimleriyle desteklenmesi gereklidir (Zeytinoğlu, 1990).

Çocuk hakları insan haklarının; toplumsal özgürlük anlayışının ve bireyin özgürleşmesinin ayrılmaz parçasıdır. Çocuklar her devletin kendi geleceğidir. Geleceğe en anlamlı ve olumlu adımlar yine çocukluk çağlarında atılabilir. Çocuklukta verilen özgürlükçü anlayışla, yetişkinlikteki özgürlükçü yaşam bağdaştır. Çocukların hakları olmalıdır ve bu haklar çağın gelişimine paralel olarak geliştirilmelidir.

Çocuk hakları konulu birçok çalışma, uluslar arası alanda sözleşmeler, düzenlemeler yapılarak haklar güvence altına alınmıştır. Türkiye olarak da her zaman bu çalışmaların içinde yer almalıyız. Ülkemizin çocuklarının haklarını güvence altına almak için çalışmalar yapmalıyız. Mustafa Kemal Atatürk’ün çocuklara verdiği önemi hiçbir zaman unutmamalıyız (Müftü, 2001).

2.1.5 Çocuk Hukuku

Çocuk hukuku yeni bir hukuk dalıdır. Tarih boyunca çeşitli değişimler göstermiştir. Bu değişimler toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesi sonucu olmuştur. 19.YY' dan itibaren çocuklara verilen önem artmış, araştırmalar yoğunlaşmıştır. Devletler ortaya çıkmadan önce, çocuklar ailelerince korunurlarken; daha sonraları bu korumaya dini çevreler eklenmiştir. Uygarlık seviyesi artıkça, devletler kuruldukça bu koruma yasalarla sağlanmıştır. Çocuğa özel ilgi ilk kez, Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesiyle dünyaca tescil edilmiştir (Ayanoglu, 2002).

Çocuk hukukunda, çocukların ve gençlerin haklarını tartışan bir literatür yoktur. Kapsam olarak da iki anlamı vardır. Bunlar:

- a) Geniş ve objektif anlamda çocuk hukuku,
- b) Dar ve sübjektif anlamda çocuk hukuku,

Objektif çocuk hukukunu, çocuğun hukuku durumunu tespit eden bütün hukuk kuralları oluşturur. Çocuk hukuku kapsamına özel hukuk, kamu hukuku, ceza hukuku ve sosyal hukuk alanındaki çocuk ve çocuk hukuku alanındaki kurallar girer. Yani çocuk hukukunun konusu; objektif ve geniş anlamda çocuk hukuku ve çocuk haklarıdır (Gürkaynak, 1998).

2.1.6 Çocuklara Yönelik Uluslararası Sözleşmeler ve Belgeler

Gerek ulusal, gerekse uluslar arası düzeyde, çocuklarla ilgili çalışmalar 1900'lü yıllarda başlamış; gittikçe artmıştır. Bir ülkenin ve dünyanın geleceği insana ve dolayısıyla çocuğa yapılan yatırımlara bağlıdır. Aşağıda verilen üç sözleşme bu alanda yapılmış en geniş katılımlı çalışmalardır. Bu uluslar arası sözleşmeler, taraf devletlerin iç hukuklarına yansıtılarak, ilk aşamada çocukların korunmasının hukuki yönden alt yapısını oluşturmuştur. Uluslararası platformda çocuk haklarıyla ilgili çalışmaların en önemlisi 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Tarih boyunca,

bunların dışında daha dar kapsamlı çalışmalar da olmuştur. Bu çalışmalarla ilgili de örnekler aşağıda verilmiştir (Müftü, 2001).

26 Eylül 1924 “Çocuk Hakları Cenevre Beyannamesi” Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından kabul edildi.

20 Ekim 1959 “Çocuk Hakları Beyannamesi” Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edildi.

20 Kasım 1989 “Çocuk Hakları Sözleşmesi” Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edildi.

2.1.7 Çocuk Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Belgeler

2.1.7.1 Washington Kararları

Çocuğun korunması hakkı üzerine uluslar arası kararların ilki, 1919’da Washington’da toplanan iş konferansındadır ve kararlar aşağıdaki gibidir.

1. 14 yaşından küçükler işe sokulmamalıdır.
2. 15 yaşından küçük çocukların geceleri işyerlerinde çalışmaları yasaklanmalıdır.
3. Daha büyük çağdaki çocukların çalışmaları günde 8, haftada 48 saatten fazla olmamalı, az olmalıdır (Tiryakioğlu, 1991).

2.1.7.2 Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi

1920 yılında kurulan milletlerarası çocuklara yardım teşkilatının temel amaçlarından birisi, savaştan zarar gören ülkelerin çocukların acil ihtiyaçlarını gidermektir. Teşkilat bu amacını

gerçekleştirme çabalarını sürdürürken, en geniş çapta ve devamlı olarak çocukları korumak için olan programın düzenlenmesine ve programın ilkelerinin araştırılmasına çaba gösteriyordu. İşte bu çabaların sonucunda çocuğun değerine ve eğitim hakkına ilk özenli ilkeler 26 Eylül 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün imzasını taşıyan bildirinin ilkeleri aşağıdadır.

1. Çocuk, bedenen ve ruhen doğal bir biçimde gelişebileceği elverişli koşullar içinde bulundurulmalıdır.
2. Aç çocuk beslenmeli, hasta çocuk iyileştirilmeli, zihinsel engelli çocuk olanaklar ölçüsünde geliştirilmeli, sapkın çocuk yola getirilmeli, öksüz ve kimsesiz çocuk koruma altına alınmalı ve yardım görmelidir.
3. Çocuklar felaket zamanında, en önce yardım görmelidir.
4. Çocuk kendi hayatını kazanacak duruma getirilmeli ve her türlü sömürüye karşı korunmalıdır.
5. Çocuk, en değerli şeyleri, öteki kardeşleriyle paylaşabilecek bilinçte yetiştirilmelidir.

Yukarıdaki maddeleri imzalayan ülkelerin temsilcileri; insanlığın, en değerli şeylerini çocuklara vermeyi zorunlu görmüş, ırk, ulus, din ve diğer her türlü etkiden uzak olarak kabul etmişlerdir (Müftü, 2001).

2.1.7.3 Çocuk Hakları 2. Cenevre Bildirisi

Cenevre Bildirisi II.Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine yaşama geçirilememiştir. 1946 yılında Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan bir yıl sonra Birleşmiş Milletlerin Ekonomik ve Sosyal Haklar Konseyine “bütün dünya milletlerini 1924'deki kadar birbirine bağlamak amacıyla” Cenevre Beyannamesi'nin canlandırılması önemlidir.

Bütün milletlere mensup erkekler ve kadınlar insanlığın yapısındaki en mükemmel şeylerin çocuğa verilmesi gerektiği düşüncesi ile, 1948 yılında 2.Çocuk Hakları Bildirisi olarak adlandırılan heyette yer alan ilkeler şunlardır.

1. Çocuk hiçbir fark ve ayırım gözetilmeden tüm insan haklarına sahip olmalıdır.
2. Çocuğun, toplumsal güvenliğe, tıbbi hizmetlere ve sağlık bakımına hakkı vardır.
3. Çocuk bedensel, zihinsel ve toplumsal yönlerden özgürlük ve onurla gelişecek biçimde korunmalıdır.
4. Bedensel, zihinsel ve toplumsal yönden özürsüz olan çocuğa eğitim verilmelidir.
5. Tüm çocuklar, eğitim ve gelişme yönünden eşit haklara, olanaklara sahip olmalıdır.
6. Çocuk, her türlü ihmal, zulüm ve özellikle erken işe alınması ile ilgili sömürüye karşı korunmalıdır.
7. Her çocuğun sevgi, şefkate gereksinimi vardır.
8. Dernek ve yönetsel kuruluşlar, kimsesiz ve muhtaç çocuklara özel ilgi göstermekle yükümlüdürler (Akarşlan, 1998).

2.1.7.4 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi

Bu beyannamede, Birleşmiş Milletler Haklarının, insan temel haklarına ve insan haysiyet ve değerlerine olan inançlarını teyit ettikleri ve sosyal ilerlemeye ve daha geniş hürriyetler içinde daha iyi hayat koşullarını geliştirmeye karar verdiklerini;

Birleşmiş Milletlerin, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyaset ve diğer herhangi bir akide, milli veya sosyal menşee, servet, doğum veya başka halleri dolayısıyla herhangi bir fark

gözetmeksizin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ilan ettikleri ve hürriyetlerden herkesin istifade edeceğini;

Bedeni ve fikri olgunluğun eksikliğinden dolayı, doğumdan sonra olduğu kadar doğumdan evvel de, çocuğun yeterli hukuki koruma dahil, güvenliğe ve bakıma ihtiyacı olduğunu;

Bu özel güvenliğe olan ihtiyacın 1924 Cenevre Çocuk Hakları beyannamesinde ifade edildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ve çocukların esenliği ile milletlerarası kuruluşların tüzüklerine kabul edilmiş olduğunu;

Genel Kurul, çocuğun mesut bir çocukluk devresine sahip olmasını temin ve gerek kendi, gerek toplum çıkarı bakımından burada belirtilen haklardan istifade etmesi için bu Çocuk Hakları beyannamesini ilan eder ve ana-babaları, erkek ve kadınları, fert olarak; özel kuruluşları, mahalli makamları ve milli hükümleri bu hakları kabule ve aşağıdaki ilkelere göre konulacak kanunlara ve alınacak tedbirlere onların uygulamasına gayret etmeye çağırır.

1. Çocuk, bu beyannamede yer alan haklardan istifade etmelidir. Her çocuk kendisinin ya da ailesinin ırkı, rengi, cinsiyeti, dili ve dini, siyasi veya herhangi bir akidesi milli veya sosyal menşei, serveti, doğumu, veya herhangi bir hali dolayısıyla hiçbir fark veya ayrıcalık gözetmeksizin ve istisnasız bu beyannamedeki haklara sahip olmalıdır.

2. Çocuk, özel bir himayeden istifade edebilmeli; ona hürriyet ve haysiyet içinde sıhhatli veya normal şekilde bedeni, fikri, ahlaki, ruhi ve sosyal yönden gelişmesini sağlayacak imkan ve kolaylıklar kanun ve diğer vasıtalarla temin edilebilir. Bu maksatla hazırlanan kanunlarda çocuğun çıkarları önemle göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Çocuk, doğduğu andan itibaren bir ad ve tabiiyet sahibi olmaya hak kazanmalıdır.

4. Çocuk, sosyal güvenlikten istifade etmelidir. O sıhhatli bir şekilde büyümek ve gelişmek hakkına sahip olmalıdır. Bundan dolayı, çocuk ve anası, doğumdan önce ve sonra

uygun özel bakıma ve himayeye hak kazanmalıdır. Çocuğun yeterli beslenmeye, meskene, dinlenmeye ve tıbbi bakıma hakkı vardır.

5. Bedeni, fikri veya sosyal bir illetten muzdarip çocuk, özel durumunun icap ettirdiği, özel tedavi; eğitim ve ihtimam görmelidir.

6. Kişiliğin tam ve ahenkli bir tarzda gelişebilmesi için çocuğun sevgi ve anlayışa ihtiyacı vardır. Çocuk mümkün olduğu kadar ana-babasının ihtimam ve sorumluluğu altında ve herhalde hissi bir ahlaki ve maddi bir güvenlik ortamı içinde büyümek imkanına sahip olmalıdır. Küçük yaştaki çocuk istisnai durumlar dışında, anasından ayrılmamalıdır. Toplum ve kamu makamları, ailesiz ve muhtaç durumda olan çocuklara özel bakım göstermekle yükümlüdür. Çok çocuklu ailelere devletin ödenekleri ve yardımları şayanı arzudur.

7. Çocuk, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde ücretsiz ve zorunlu bir eğitim almaya hak kazanmalıdır. Çocuğa, genel kültürünü ilerletecek ve yeteneklerini, şahsi muhakemesini, ahlaki ve sosyal sorumluluğu geliştirecek ve topluma faydalı bir üye olmasını sağlayacak eşit imkanlar esasına dayanan bir eğitim verilmelidir. Çocuğun çıkarları, onun eğitimi ve ona rehberlik sorumluluğu taşıyanlar için yol gösterici prensip olmalıdır. Bu sorumluluk herkesten evvel çocuğun ana-babasına aittir. Çocuğa eğitimle aynı amaca yöneltilmiş oynama ve dinlenme fırsatı verilmeli, toplum ve resmi makamlar bu haklardan istifadeyi geliştirmeye gayret sarf etmelidirler.

8. Çocuk her türlü ahvalde ilk himaye ve yardım gören olmalıdır.

9. Çocuk, ihmalin, zulmün ve istismarın her nevine karşı korunmalıdır. Çocuk uygun asgari bir yaştan önce istihdam edilmemeli ve sıhhatine veya eğitimine veya bedeni, fikri, ahlaki gelişimine engel teşkil edecek bir meslek veya işte istihdama zorlanmamalı veya engel istihdamına müsaade edilmemelidir.

10. Çocuk, ırki, dini ve başka ayrıcalıkların gerektirdiği muamelelere karşı korunmalıdır. Enerji ve yeteneklerini hemcinslerinin hizmetine adayabilmesi için çocuk, anlayış, sabır,

evrensel sulh, dostluk, evrensel kardeşlik için çocuk, anlayış, sabır, evrensel kardeşlik ruhu ve düşüncesi içinde yetiştirilmelidir (Franklin, 1993).

2.1.7.4 Avrupa Çocuk Hakları Beyannamesi

1. Çocuk cinsiyet, dil, ırk, renk, doğum, içtimai durum, inanç ve fikir yapmaksızın ve böyle bir ayırımın tamamen dışında alınmalıdır.
2. Çocuk normal ve iyi şekilde, hürriyet ve liyakat içinde manevi ve fikri inkişafa müsait bir halde bulundurulmalıdır.
3. Çocuk içtimai ve iktisadi huzurdan istifade etmelidir, doğum öncesinden itibaren sağlığı müessir bir tarzda korunmalıdır.
4. Çocuğun beslenmeye, giyinmeye, sağlık şartları olan konuta dinlenmeye ve oyun hakkı vardır.
5. Çocuk, şahsiyetin ahenkli bir surette inkişafını kolaylaştıran ailevi şefkat ve anlayış havası içinde büyüme imkanına malik olmalıdır.
6. Çocuğun bakıma hakkı vardır. Çocuğun bakımından mesul olanlar, çocuğun sulhu tenine muktedir bulunmadıkları takdirde, çocuk ve annesi evvel emirde koruyacak ve görecektir.
7. Çocuk cemiyete faydalı bir unsur olabilmesi için ahenkli bir tarzda ve tam olarak inkişaf olarak inkişaf ettirecek bir terbiye almalıdır. Bunun için ehliyet derecesine göre çocuğun her kademe meccani tahsil yapmaya hakkı vardır. Tahsil çocuğa aynı zamanda kültür, mesleki yetişme, istikamet ve teşebbüs kabiliyeti temin etmelidir.

2.1.7.5 Diğer Çalışmalar

1. Kadın ve Çocuk Ticaretinin Kaldırılmasına Dair 30 Eylül 1921 Tarihli Sözleşme ve bu sözleşmeye ilişkin 12 Kasım 1947 tarihli protokol.
2. Deniz işlerinde çalıştırılacak çocukların asgari yaş haddini tespit hakkında 58 sayılı ve 24 Ekim 1936 tarihli sözleşme.
3. Çocukların ve gençlerin sanayide işe elverişlilikleri yönünden sağlık muayenesine tabi tutulmaları hakkında 77 sayılı 9 Ekim 1946 tarihli sözleşme.
4. Çocuklara karşı nafaka yükümlülüğü konusundaki kararların tanınmasına tenfizine ilişkin 15 Nisan 1958 tarihli sözleşme.
5. Çocuklara karşı nafaka mükellefiyetini uygulayacak kanuna dair yetkinliklerin genişletilmesi hakkında 14 Eylül 1961 tarihli sözleşme.
6. Evlilik dışı çocukların tanınmalarını kabule yetkili makamların yetkilerinin, genişletilmesi hakkında 14 Eylül 1961 tarihli sözleşme.
7. Küçüklerin korunması konusunda makamların yetkisine ve uygulanacak kanunlara dair 5 Ekim 1961 tarihli sözleşme.
8. Evlilik dışı çocukların ana bakımından nesebinin tesisine dair 12 Eylül 1962 tarihli sözleşme.
9. Evlat edinme konusunda makamların yetkisi uygulanacak hukuk ve kararların tanınması hakkında 15 Kasım 1965 tarihli sözleşme.
10. Çocukların evlat edinmesine dair 28 Kasım 1970 tarihli Avrupa Sözleşmesi.
11. Küçüklerin vatana iadelerine dair 28 Mayıs 1970 tarihli Avrupa Sözleşmesi.

12. Evlenme ile nesebin düzeltilmesi hakkında 10 Eylül 1970 tarihli sözleşme.
13. Nafaka yükümlüğüne uygulanacak kanunlara dair 2 Ekim 1973 tarihli sözleşme.
14. Nafaka yükümlülüğü konusunda kararların tanınmasına ve tenfizine ilişkin 2 Ekim 1973 tarihli sözleşme.
15. Evlilik dışında doğan çocukların hukuki durumuna dair 15 Ekim 1975 tarihli Avrupa Sözleşmesi.
16. Çocukların bakım ve gözetim yükümüne ilişkin kararların tanınması ve tenfizi ile çocuklara karşı bakım ve gözetim yükümlülüğü düzenlenmesi konusunda 20 Mayıs 1980 tarihli sözleşmesi.
17. Evlilik dışında doğan çocukların tanınmasına dair 5 Eylül 1980 tarihli sözleşme.
18. Milletlerarası unsurlu çocuk kaçırma olaylarının özel hukukuna ilişkin ve göçleri hakkında 20 Ekim 1980 tarihli sözleşme.
19. 20 Kasım 1989 tarihli birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (UNICEF, 1992).

2.2 ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

2.2.1 Genel Bakış

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilerek; 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe konulmuştur. Kongre hem sivil hem de politik alanda ekonomik, sosyal ve kültürel haklar açısından Uluslararası İnsan Haklarının uygulamalı tek çalışmasıdır. Anlaşmaya göre devletler bu haklara saygı göstereceklerini imza koyarak kabul etmektedirler. Çocuk Hakları Sözleşmesi halen var

olan en geniş uluslararası kabul görmüş ve katılımlı sözleşmedir. Devletlerin büyük çoğunluğunun bu sözleşmenin prensiplerine katılmış olduğu görülmektedir (Çetinkaya, 1998).

Dünyada aileleri tarafından sokaklara terk edilmiş çocukların sayısı yüz milyonu aşmaktadır. Bu çocuklar arasında bir iş bulup çalışanlar ise sömürülmektedir, ekonomik, fiziksel ya da cinsel istismara uğramaktadırlar. Çocuk istismarı toplumsal sınırları aşan boyut kazanmıştır. ABD Uluslararası Çocuk Hakları Savunma Örgütünün son genel direktörü Michael Jupp, çocukların zor şartlarda çalıştırıldıklarına, köle olarak kullanıldıklarına, fuhşa yönlendirildiklerine dikkat çekerek, oldukça gelişmiş olan bazı toplumlarda bile bu tablonun görüldüğünü söylemiştir. Her beş çocuktan biri yoksulluk sınırında yaşamakta ve ihmale, istismara uğrayan çocukların sayısında endişe verici bir artış görülmektedir (Aral, 1997).

Temel iki kavramın altının çizilmesi gerektiği özellikle çocuk hakları sözleşmesinden sonra ortaya çıkmıştır.

- a) Çocuğun birey olarak var olduğu ve haklarının bulunduğu,
- b) Çocuğun yararları ilkesinin temel ilke olarak değerlendirilmesi gerekliliği,

Uluslararası bildirgeler incelendiğinde çocuk istismarı ve ihmali olayına yer veren hukuki bağlayıcılığa sahip bir belgenin 1989 tarihine kadar var olmadığı görülmektedir. Çocuklar, çocuk hakları ve çocuk refahı, 1945 yılında kurulduğundan bu yana, Birleşmiş Milletlerin merkezi ilgi odaklarından birini oluşturmuştur (Mendel, 1992).

Genel Kurulun gerçekleştirdiği ilk çalışmalardan biri, bugün çocuklara yönelik uluslararası yardım çalışmalarının temel direği durumunda olan, Birleşmiş Milletler Çocuklar Yardım Fonunun (UNICEF) kurulması olmuştur. Genel Kurul tarafından 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, çocukların özel olarak özen ve bakıma kavuşturmaları gerektiğini kabul etmiştir. O dönemden sonra Birleşmiş Milletler çocuk haklarına yönelik olarak 1959 yılında Çocuk Hakları Bildirisini kabul etmiştir. Bu bildiride yer verilen çocuk

haklarına uluslararası yasa gücünü kazandıran ilke metin ise Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Bu sözleşme 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda oybirliği ile kabul edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde zamanın cumhurbaşkanınca 14 Eylül 1990'da imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi Aralık 1994'de meclisten geçirilerek yürürlüğe girmiştir.

Çocuk haklarını yasal ve manevi haklar olarak iki grupta incelemekte fayda vardır. Yasal bir hak, ülkesinin yasası tarafından verilen ve uygulanan bir hak ve yetkidir. Manevi hak ise; doğrulanabilir bir yetkiyi tanımlamaktadır. Yasal bir hakkın hukukun adli mekanizmasıyla uygulanabilir olması zorunludur, oysa manevi bir hak her zaman uygulanamaz. Ancak manevi hakların, yasal hakların oluşumunda bir etken olabileceği unutulmamalıdır. Çocuk Haklarını şu alt başlıklarda incelemek mümkündür (Oğuz, 1997).

1. Refah Hakları: Bu haklar bütün çocukların beslenme, tıbbi hizmet, barınma ve eğitim gereksinimlerini sağlar.
2. Korumacı Haklar: Çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal, fiziksel ya da duygusal istismardan ya da başka herhangi bir tehlikeden koruyacak haklarla ilgilidir. Korumacı hakların, çocukları yetişkinlere bağımlı kıldığı, ve özerkliklerini yok ettiği için eleştiren kimi çocuk hakları savunucuları, korumacı hakların tanımlanması ve uygulanmasında çok hassas olmak gerektiğini ileri sürmektedirler.
3. Yetişkin Hakları: Aynı anda yetişkinlerin tek başlarına sahip oldukları haklara, çocukların da sahip olmaları, gerektiğini söylemektedir. Bu istek yaşı, ayrıcalık vermek ya da yadsımak için keyfi ve akıl dışı bir denektaşı olduğu görüşüne dayanmaktadır. Bu yetişkin haklarını genç insanlara tanımak, onların bu önemli alanlardaki özerkliklerini ve bağımsızlıklarını arttıracaktır.
4. Ana-Babalara Karşı Haklar: Çocukların reşitlik yaşına ulaşmadan önce, ana-babaları karşısında daha fazla bağımsızlık sahibi olmaları gerektiğini ifade eder. Yetişkin hakları gibi bu hakların amacı da çocukları korumak değil, kişisel özgürlüklerini artırmaktır (Koşar, 1989).

Çocuk hakları konusunda korumacı ve özgürleştirici eğilimler olmak üzere iki temel yaklaşımın olduğu görülmektedir. Ancak, çocukların korunması ve çocuk haklarının korunması zorunlu olarak birbirlerine karşıt değil, birbirlerini tamamlayıcı hedefler olarak değerlendirilmelidir. Korumacı yasalar, özgürleştiricilerin çocuklara genişletmeyi istedikleri yetişkinlerin haklarının yerine geçmemeli, onlara destek olmalıdır.

Türkiye’de çocuk hukuku ile ilgili gelişmelerin başlangıcı 19.yüzyıldır. Bu alandaki önemli gelişmeler gerçek anlamda cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Diğer hukuk sistemlerinin aksine Türk Hukuk Sisteminde çocukların korunmasına ait kurallar, esasları bakımından, doğrudan doğruya kanunlarla da desteklenmiştir. Bu kanunun model alındığı İsviçre kanunlarında da ayrı şekilde gözükmektedir (Bulutay, 1995).

Modern hukuk sistemlerinde çocukların korunması, çocuğunda bir şahsiyet yani insan olarak sevgiye ve şefkate layık olması ve birlik yani çocuğun, toplumun, milletin, devletin bir parçasını oluşturması ve kamu yararına korunması fikrine dayanır.

Memleketimizde ise uzun yıllar sosyal yardım ve bunun içinde çocuğun korunması dini kurumlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Devletinde bu sosyal kurumlar, “Vakıflar” tarafından oluşturulmuştur (Doğan, 2001).

Türkiye’de çocuğa önem vermek, onu ve haklarını korumaya yönelik kurumların kurulmaya başlanması 19.yüzyıla rastlar. Mithat Paşa, Tuna Eyaleti Valisi iken çocuk ıslahhanelerine ait bir tüzük düzenlemiş ve aynı tüzük uygulanmak üzere Dahiliye Nezaretince 1868 yılında bütün valiliklere tamim edilmiştir. Sokaklarda dilenen çocuklarla, sakat erkek ve kadınların dilenmekten kurtarılmaları için Darülacezeler kurulması 1890 yılında Halil Rıfat paşanın sadrazamlığı zamanında düşünülmüş ve gerçekleşmesini II. Abdülhamit emretmiştir. Yine 1894 yılında çıkarılan “dilenciliğin mealine dair tüzük” o zamanlar için bu sahada küçümsenmeyecek önlemleri içermektedir.

Cumhuriyetle birlikte, Türk Medeni Kanunuyla çocukların haklarına ilişkin hükümler düzenlenmiş ve daha sonraları ise çıkarılan özel kanunlarla, medeni kanundaki haklar

tamamlanmaya çalışılmıştır. Ülkemizde çocuğun ve haklarının korunmasıyla ilgili olarak çıkarılan ilk özel kanun 5387 nolu, Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun olup, 23 Mayıs 1949'da çıkarılmıştır. Daha sonra 1979 yılında “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun” un kabulü ile çocuk yargılamasına özel bir statü kazandırılmıştır. Ancak yasa 1 Haziran 1982 de yürürlüğe girebilmiş ve yasada öngörülen çocuk mahkemeler ise 1988 yılında kurulabilmiştir. 27 Mayıs 1983 tarihinde ise “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” yürürlüğe girmiş böylelikle de korunmaya muhtaç çocuklar hakkında kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 1986 yılında ise çiraklık ve mesleki eğitim kanunu çıkarılmıştır. Son olarak, çocukların korunmasıyla ilgili olarak çıkarılan önemli yasalardan birisi de “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” dur (Akarşlan, 1998).

Polonya otoriteleri, Uluslararası Çocuk Yılı (1979) öncesinde, bir çocuk hakları sözleşmesi hazırlanması için öneride bulunurken, çocuk haklarının tutarlı ve bağlayıcı yasalar bütününe dayanması gerekçesini öne sürmüşlerdir. Yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanan sözleşme metni, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edildikten sonra, 26 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, daha imzaya açılışının ilk gününde 61 devlet tarafından imzalanmıştır (Franklin, 1993).

2.2.2 Sözleşmenin Hazırlanması

1924 tarihli “Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi” yle başlayan dönemin son aşamasıdır. Sözleşmedeki maddeler yaptırımı bulunmayan, genel ilkelerdir; ancak taraf devletleri bağlayıcı yasalardır. Bu belgeye kadar olan diğer anlaşma ve sözleşmelerin bağlayıcılığı yoktur. Bu anlamda bu sözleşme ilktir. Devletlerin çocuklara karşı görevlerini belirleyen uluslar arası, bağlayıcı bir anlaşma yoktur.

Bu girişim çocuklar için insan hakları standartlarının daha açık seçik ve uyumlu bir biçimde tanımlanması ve mevcut yasa maddelerinde bulunan birçok boşluğun doldurulması ve bu değişimleri yeniden gözden geçirmenin sonuçlarının tek bir bağlayıcı “milletlerarası” düzenleme içinde saptanması yönünde bir fırsat ve arzu yaratmıştır (İnan, 1968).

1979 yılı tüm dünyada “Birleşmiş Milletler Çocuk Yılı” olarak kutlanıldığında bu gereklilik de öncelik olarak ele alındı ve Polonya’nın o zamanki Yargıtay Başkanı Prof. Adam Lopatka’nın çağrısı ve önderliğinde Birleşmiş Milletler Sekreteryası’nın değişik birimlerinde ve belli başlı uluslar arası sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla 10 yıl süren çalışmalar sonucunda hazırlanan bugünkü Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989’da BM Genel Kurulu’nda oy birliği ile onaylandı. Sözleşme 26 Ocak 1990 tarihinde Birleşmiş Milletlere üye devletlerin imzalarına açıldı. Belgeyi aynı gün 61 ülkenin imzalaması; bir ilk gün duyarlılığı olarak rekor bir düzeyi temsil eder. Çünkü bir sözleşmenin imzalanması, genel olarak, imzacı ülkenin söz konusu belgeyi kendi yasama düzeyinde onaylamayı düşündüğünün göstergesi sayılmaktadır. Bir ülke sözleşmeyi onayladığında ise artık sözleşme iç hukuk bünyesine girdiği için, kendi ulusal yasalarını gözden geçirerek bunların sözleşme hükümleriyle uyumlu olmasını sağlamaya mecbur olmaktadır. Böylelikle de söz konusu ülke bu hükümlere uymakla yükümlü olduğunu açıklamakta, bunu yerine getirmemesi hâlinde ise uluslar arası topluluğa hesap vermeyi kabul etmektedir (Gülmez, 1996).

Sözleşme uluslar arası yasa olması için gerekli asgari 20 ülkenin onayından sonra 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin BM’de onaylanması ile yürürlüğe girmesi arasındaki zaman, on aydan biraz fazla bir süredir ve rekor düzeydedir. Çünkü genelde bu tür anlaşmaların yürürlüğe girmesi çok daha fazla zaman almaktadır. İşte yalnızca bu olgu bile uluslar arası topluluğun çocuklara ilişkin değer yargılarını, ilgilerini ve kararlılıklarını simgelemeye yeter.

Bugün Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Amerika Birleşik Devletleri ve Somali dışında 191 ülke tarafından onaylanmıştır. Türkiye Sözleşme’yi 14 Eylül 1990’da imzalamıştır. Birleşmiş Milletler Örgütü 29-30 Eylül 1990 tarihinde New York’ da gündem maddesi tek ve “çocuk” olan bir zirve düzenlemiştir. 71 devlet ya da hükümet başkanının katılımıyla gerçekleşen Çocuk Zirvesi’nde ülkelerin 2000 yılına kadar “Çocukların Yaşatılması, Geliştirilmesi ve Korunmasına” dair gerçekleştirmeleri beklenen hedefler belirlenmiştir, ayrıca bu hedeflere erişebilmeleri için öngördükleri programları belirleyen çalışma plânları

da ülkelerden talep edilmiştir. Bu doğrultuda ülkemizin de çocuklarımız için gerçekleştireceklerini belirleyen öyle bir “Eylem Plânı” vardır (Müftü, 2001).

Taraf devletleri bağlayıcı yasa fikri ilk kez 1979 uluslar arası çocuk yılında belirmeye başlamıştır. Bu konudaki ilk girişim Polonya’dan gelmiş ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu sözleşme hazırlamak için çalışmalarına başlamıştır. Polonya bu dönemde tutarlı ve bağlayıcı yasalar hazırlanması konusunda istekte bulunmuştur.

Sözleşme, çocuklara dünya ölçeğinde daha büyük bir hoşgörü ve katılım hakkı tanınmasını önerirken gerçekte pek az ailenin çocuklarından esirgemeyecekleri bir gelişme biçimini hedeflemektedir. Uluslardan çocuklarını bilgi ve eğitim sağlamaları onlara seçenek sunmaları talebinde bulunurken aynı zamanda yoksulluk, cehalet, sömürü, savaş ya da her gün çocukların başına musallat olan diğer dertler karşısında alternatif de önermektedir. Eğer daha iyi daha eşitlikçi ve daha barışçı bir dünya umudu politikaları belirleyenlere bağlı ise, aradaki farkı yaratacak olan da yarının politikaları, yani; bu günün çocuklarının sergileyecekleri davranışlardır. Sözleşme ülkeleri çocuklara birer eşya gibi değil de birer insan olarak davranma zorunluluğunu duyacakları standartları belirlerken aynı zamanda bu ülkelerin önüne bir olanak da koymaktadır. Yüzyıllar boyunca ard arda gelen kalıpları kırma olanağı sözleşmede de belirtildiği gibi çocuk, toplumda da bir birey olarak yaşantısını sürdürmeye eksiksiz biçimde hazırlanmalı, Birleşmiş Milletleri kuruluş bildirgesinde yer alan barış onun hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma idealleriyle yetiştirilmelidir (Mendel, 1992).

Çocukların karşılaştıkları sorunlara ilişkin bazı gerçekler birkaç örnekle aşağıda verilmiştir.

1. Aileleri tarafından terk edilen yaklaşık 100 milyon çocuk ancak çok ağır işlerde çalışarak yaşamını sürdürebilmekte, ya da yasa dışı işlere, fuhşa, dilencilığe yönlendirilmektedir.

2. 6-11 yaş arasında 120 milyon çocuk okula gitme olanaklarından yoksundur.

3. Her yıl yaklaşık 3.5 milyon çocuk önlenabilir ya da tedavi edilebilir hastalıklar yüzünden ölmektedir.

4. Gelişmekte olan ülkelerde 5 yaşın altında 155 milyon çocuk mutlak yoksulluk düzeyinde yaşamaktadır.

5. Yüz binlerce çocuk, kötü davranışa, şiddete, ihmale, cinsel istismara maruz kalmaktadır.

Bu anlamda çocukları korumaya ve özgürleştirmeye yönelik her türlü çaba, çalışma insanlık tarihinde takdire değerdir (Kırdök, 1998).

2.2.3 Sözleşmenin Yapısı

Sözleşme üç bölümden oluşmaktadır. Başlangıç bölümünde, ele alınan soruna ilişkin temel düzenleyen, esasa ilişkin kurallardan oluşmaktadır. İkinci ve üçüncü bölümde ise, uyulmasının nasıl sağlanıp denetleneceği tespit edilmiştir.

Sözleşmenin başlangıç kısmı ele alındığında, sözleşmenin dayandığı esaslar şu şekilde tespit edilmektedir:

1. Dünyada özgürlük, barış ve adaletin temeli olan, bütün insanların doğuştan insan haysiyetine sahip olmaları ile eşitliğin ve hakların devredilmez niteliği.

2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesinin herkesin hak ve özgürlüklerden, özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil ve din, siyasi ya da öteki inançlarla toplumsal ya da ulusal kökenler, zenginlik veya doğuştan ya da başka bir durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil hiç bir ayırım gözetmeksizin yararlanacağına” dair temel ilkesi.

3. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin bütün çocukların özel bakım ve yardıma hakkı olduğuna” dair ilkesi.

4. Çocukların büyümeleri ve esenlikleri için doğal ortam olan ailenin, toplum içindeki işlerini tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli yardım ve koruma görmesinin zorunlu olduğu gerçeği.

5. Çocuğun kişiliğinin uyumlu bir biçimde gelişmesi için bir aile ortamında, mutluluk, sevgi ve anlayış havası içinde büyümesi ihtiyacı.

6. Çocuğun toplum içinde kişiliğine özgü bir yaşam sürebilmesi için hazırlanması, barış, saygınlık, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma düşüncesi içinde yetiştirilmesi düşüncesi.

7. Çocuğa özel bir koruma sağlanması gereksinimini belirten, 1959 tarihinde kabul edilmiş olan çocuk hakları beyannamesi ile diğer uluslararası belgelerde yer alan ilkeler (Onur, 1994).

Sözleşme, çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları derleyip, tek bir hukuki metinde toplayan ve bağlayıcı olan ilk belge olma özelliğini taşımaktadır. Yaşam, sağlık ve eğitim alanlarında gözetilecek standartları belirlemenin yanı sıra bu sözleşme, evde ya da iş yerinde, savaş sırasında ya da iç çatışma dönemlerinde, fiziksel ve cinsel nitelikte olanlarda dahil olmak üzere, şiddet ve istismara karşı çocuklara açık bir koruma getirmeyi amaçlanmaktadır.

2.2.4 Sözleşmenin Dayandığı Esaslar

18 yaşından küçük her bireyin çocuk olduğunu kabul eder bu durum çocuğu tanıma anlamını taşır. Bütün insanların özgür olduğunu, kıymetli olduğunu, eşit olduklarını ve haklarının devredilmez olduğunu kabul eder. Sözleşmeyi imzalayan devletler, sözleşmede bulunan hakları ülkedeki çocuklara hiçbir ayırım gözetmeden uygulamakla yükümlüdür ve gerekli önlemleri alacaklardır (Gürkaynak, 1998).

Sözleşmede “çocuğun yüksek yararı” esastır. Yasama organları, mahkemeler, kamusal ve özel sosyal yardım kurumları, sivil toplum örgütleri vb. çocukları ilgilendiren her türlü çalışmalarında gereken önlemleri almakla yükümlüdürler.

“Herkesin hak ve özgürlüklerden, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi fikir, toplumsal ya da ulusal köken, zenginlikler, hiçbir ayırım gözetmeksizin yararlanması esastır.” ilkesi çocuklarla ilgili sözleşme için de geçerlidir.

Anlaşmayı imzalayan devletler hakların uygulanmasında her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri almakla yükümlüdür. Milletler arası ilişkilerde de bu önlemler alınmalıdır (Cılga, 1999).

“Bütün çocukların özel bakıma ve yardıma hakkı vardır.” İlkesinden de anlaşılacağı üzere, ana baba ve çocuktan sorumlu diğer kişilerin çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda üzerine düşen görevleri; çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak yapmayı sağlar. Devletleri de çalışan anne babaların bu yükümlülüklerini kolay yerine getirebilmeleri için, gerekli düzenlemeleri yapmalarını, kolaylıkları sağlamalarını zorunlu kılar.

Devletler çocukların yaşama, gelişme, isim ve vatandaşlık haklarını güvence altına almakla yükümlüdür. Bu hakları konusunda sorun yaratan ailelerin elinden çocukları alıp olumlu ortamların sağlanması yine devletin sorumluluğundadır, ancak böyle durumlarda çocuğun ana ve babasını görmesi engellenmemelidir (Aral, 1997).

Geçici ya da sürekli ana babasından ayrı kalan çocukların yardım ve korunmasını devlet sağlar. Bu durumdaki çocukların bakımını devlet sağlar. Bunu yaparken sürekliliği, dil, din ve soy bakımından kimliğinin korunmasını da sağlar.

Sözleşme “çocuğun yararına en uygun evlat edinme” ilkesini benimser. Devletler çocuğun evlat edinmesinde bu ilkedan hareket edeceklerdir. Ayrıca evlat edinilen çocuğun bu yolla istismarı da önlenmelidir.

Çocuğun kişiliğinin sağlıklı gelişebilmesi için bir aile ortamında mutlu, sevgi dolu ve anlayış içinde büyümeye ihtiyacı vardır. Toplum içinde çocukların esenlik içinde sağlıklı bir biçimde büyümeleri için aile kurumunun yaşatılması için devletlerin gerekli önlemleri almaları gereklidir (Franklin, 1993).

Mülteci çocukların da diğer çocukların sahip olduğu bütün haklardan eşit şartlarda yararlanmaları için, gerekli önlemler alınmalıdır.

Özürlü çocukların özel bakım ihtiyaçları, kamusal alanların onlara göre düzenlenmesi, toplumsal uyumlarının sağlanması için gerekli düzenlemelerin yapılması sağlanmalıdır.

Çocukların sağlık imkanlarından eşit biçimde yararlanmasını yine taraf devletler sağlamakla yükümlüdür.

Devlet gerekli durumlarda beslenme, barınma, giyim konularında mali yardım ve destek programı uygulamak zorundadır. Her çocuk bedeni, zihni, ruhi, ahlaki ve toplumsal gelişmesine izin verecek yeterli bir hayat seviyesine kavuşma hakkına sahiptir.

Soya, dine veya dile dayanan azınlık ya da yerli halk çocuklarının, ait olduğu topluluğun diğer üyeleri ile ortak olarak kendi kültürel yaşamına, kendi dinini öğrenme ve uygulama ya da kendi dilini kullanma hakkına sahip olmaktan mahrum bırakılamaz (Koman, 2001).

Çocuk yaşadığı toplum içinde barış, aygınlık, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma düşüncesi içinde yetiştirilmelidir. Çocuk yetişkin olduğunda, kendini ifade edebilmesine ve özgür yaşayabilmesine uygun olarak yetiştirilmelidir.

Çocuğun dinlenme ve boş zamanlarını değerlendirmeleri amacıyla gerekli önlemler alınmalıdır. Sanatsal ve kültürel etkinliklere katılma hakkı güvence altına alınmalıdır. Devletler çocukların ekonomik sömürüye, uyuşturucuya, ruhsal etki yapan maddelere, cinsel sömürüye, kaçınılmaya, satılmaya ve fuhşa ve diğer sömürü biçimlerine karşı korunmaları için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

Çocuğun aynı zamanda bir insan olması itibarıyla sahip olduğu temel hak ve hürriyetler de bu sözleşmeyle güvence altına alınmıştır. Sözleşme, çocukların yaşam ve gelişimleri açısından gerekli temel koşullar üzerinde varılan bir uzlaşmayı yansıtmaktadır (Lordoğlu, 1995).

2.2.5 Sözleşmenin Çocuklara Tanıdığı Haklar

Genel olarak insan hakları ile bağlantılı bütün haklar çocuklara tanınmıştır.

Bu haklar;

1. Hangi yaşta olursa olsun bütün insan varlıklarına tanınan hakları, işkenceye karşı koruma, bir isim ve tabiiyet edinme vb. hakları teyit eder ve bunları yansıtır.
2. Çocuklara ilişkin olarak, genel anlamda bütün insanlara uygulanabilecek standartların yükselmesine yönelmiştir. Örneğin; özel çalışma koşullarının sağlanması gibi.
3. Yalnızca çocuklarla veya onlarla ilgili konuları, örneğin, evlat edinme, ilkökul eğitimi, ana-babalarla ilişkileri ele alır.

İkinci bölüm, sözleşmenin etkili bir şekilde uygulanmasına ilişkin hükümler içermektedir. Sözleşme, çocukların yaşam ve gelişimleri açısından gerekli temel koşullar üzerinde varılan bir uzlaşmayı yansıtmaktadır (Gülmez, 1996).

2.2.6 Sözleşmenin Amacı

Çocuk Hakları Sözleşmesi; çocuklar üzerine hazırlanacak çalışmalar için standartlar belirlemekte ve çerçeve oluşturmaktadır. Bu sözleşme, çocuklara pozitif bir ayrımcılığı amaçlamaktadır. Çocukları yaşama, eğitim, sağlık, güvenlik, olağan ve olağan dışı durumlarda korumayı amaçlamaktadır (Oğuz, 1997).

2.2.7 Sözleşmenin Başlangıç Bölümü

Bu sözleşmeye taraf devletler; Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin niteliğinden gelen onurunu, eşit ve ayrılmaz haklarını tanımanın dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek, Birleşmiş Milletler Haklarının, insan temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı onur ve değere olan kesin inançlarını birleşmiş milletler antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırladıkça,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde ve uluslar arası insan hakları sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, din, dil, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumlardan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetmeksizin, yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişimi ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ülkeler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesinde ve 20 Kasım 1959 Tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kururlunca kabul edilen, Çocuk Hakları Bildirgesinde Belirtildiği ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde, Medeni ve Siyasal Haklar Uluslar arası Sözleşmesinde (özellikle 23 ve 24 maddelerinde) ve ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinde (özellikle 10. maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili kuruluşların ve uluslararası kurucu ve ilgili belgelerinde tanıdığını hatırd tutarak,

Çocuk Hakları Bildirgesinde de belirtildiği gibi çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeni ile doğum sonrasında olduğu kadar doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu hatırd tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmede de özel atıfta bulunan çocuğun korunması ve esenliğin ilişkin toplumsal ve hukuksal ilkeler bildirgesi;

Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Askeri Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirgenin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemini göz önünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin önemini bilincinde olarak,

Aşağıdaki hükümlerde uzlaşmışlardır.

“İhtirazı Kayıt: Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutulmaktadır.”

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Asamblesi tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilerek 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe konulmuştur.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin ilk imzaya açıldığı 1990 Dünya Çocuk Zirvesinde 2000 yılı için hedefler konmuş ve bunlara ulaşılması öncelikli amaç olarak saptanmıştır. Bunun gerçekleşebilmesindeki en önemli aracın da çocuk hakları sözleşmesi olduğu vurgulanmaktadır (UNICEF, 1992).

2.2.9 Sözleşmenin Sınıflandırılması

18 yaşından küçük herkes çocuktur (Madde 1).

Çocuklara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi (Madde 2).

Ekonomik,sosyal ve kültürel hakların tanınması (Madde 4).

Ana-babanın sorumlulukları (Madde 5).

Çocuğun yaşama,maddi ve manevi hakkını geliştirme hakkı (Madde 6).

Çocuğun isim,tabiiyeti ve kimliğinin korunması (Madde 7).

Çocuğun isim ve vatandaşlık hakkı (Madde 8).

Özel yaşamın korunması (Madde 16).

Çocuğun bilgilenme hakkı (Madde 17).

Çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve geliştirilmesinin sağlanması (Madde 18).

Yerleştirme durumunun korunması (Madde 20).

Sağlık ve tıbbi hizmetler (Madde 24).

Sosyal güvenlik hakkı (Madde 27).

Eğitim,mesleki eğitim ve yönlendirme (Madde 28).

Eğitim hakkı,nitelikli eğitim,fırsat eşitliği (Madde 29).

Anadilde eğitim hakkı (Madde 30).

Eğitim boş zamanları değerlendirme ve kültürel etkinliklere katılma hakkı (Madde 31).

- Çocuğun her türlü sömürüye karşı korunması (Madde 36).
- Çocuğun ekonomik,cinsel sömürü ve her türlü ihmal ve istismara karşı korunması (Madde37).
- Çocuğun öncelikli yararının korunması (Madde 3).
- Çocuğun aile bütünlüğünün korunması (Madde 9).
- Çocuğun ana-babasıyla birlikte yaşama hakkı (Madde 10).
- Aile birliğinin korunması (Madde 11).
- Çocuğun aile içi sömürüye karşı korunması hakkı (Madde 19).
- Çocuğun evlat edinilmesi durumunda korunma hakkı (Madde 21).
- Mülteci çocukların korunması (Madde 22).
- Engelli çocukların korunma hakkı (Madde 23).
- Çocuğun kurumda korunma ve bakım hakkı (Madde 25).
- Ailenin desteklenmesi (Madde 26).
- Çocuğun ekonomik,sömürüye karşı korunması (Madde 32).
- Çocuğun zararlı alışkanlıklara karşı korunması (Madde 34).
- Çocuğun cinsel sömürüye karşı korunması (Madde 34).
- Ekonomik ve cinsel sömürüye karşı korunması (Madde 35).
- Çocuğun savaştan korunması (Madde 38).
- İkmal ve istismara uğrayan çocuğun sağlığına kavuşturulması (Madde 39).
- Çocuğun yasalar önünde korunması hakkı (Madde 40).
- Görüş bildirme hakkı (Madde 12).
- Çocuğun görüşlerini ifade edebilme hakkı (Madde 13).
- Düşünce,din ve vicdan özgürlüğü (Madde 14).
- Çocuğun dernek kurma ve barışçıl amaçlı özgürlüğü (Madde 15).

2.2.10 Sözleşmenin Özelliği

Sözleşmeyi imzalayan her devlet, sözleşmenin öngördüğü hakların tümünü hemen yaşama geçirebilecek kaynaklara sahip olmayabilir. Çocukların ekonomik kültürel ve toplumsal haklarının hemen yaşama geçirilebilmesi için gerekli kaynaklara sahip olmaması, o ülkenin o konuda birey yapmaması anlamına da gelmemektedir. Ülkeler eldeki kaynakları olanaklı kıldığı oranda mümkün olanı gerçekleştirme yükümlülüğündedir.

Öncelikli yapılması gereken eylem çocukların kendi haklarını sahiplenebilmeleri için yeterli düzeyde bilgi ve bilince sahip şekilde eğitilmeleri ve donanıma sahip duruma getirilmeleridir. Çünkü çocukların yaşamlarının gerçek anlamda değişebilmesi ancak toplumsal davranışların ve etiğin yasalar ve ilkelerle uyumlu olarak gelişmesiyle ortaya çıkabilecektir (Müftü, 2001).

Çocuk hakları sözleşmesinin en büyük özelliği çocukların yaşamlarının iyileştirilmesinin artık hükümetlerin bir lütfu olarak değil, yasal bir zorunluluk olarak gerçekleştirilmesidir. Gelişmekte olan ülkelerde çocuk ölümü sebepleri içerisinde ilk sırada gelen ishalin önlenmesinde, atılması gereken ilk adım uygun tuvalet ortamını sağlamaktır. Yine anne sütü ile beslenme çok önemli bir davranış olmasına karşın yaygın olarak uygulanan mamalarla beslenme beraberinde birçok sorunu da getirmektedir (Mendel, 1992).

Gelişmekte olan ülkelerde her yıl beş yaşın altında 12.5 milyon çocuk ölmektedir. Bu çocukların 9 milyonu sanayileşmiş ülkelerde yaklaşık 50 yıldır rutin olarak uygulanan bağışıklama ve antibiyotik tedavisi gibi ekonomik yöntemlerle önlenebilecek nedenler yüzünden yaşamlarını yitirmektedirler.

Anne sütünün bağışıklamayı geliştirici özelliği bebeklerde hastalığa karşı direnç geliştirmektedir. Buna rağmen birçok ülkede mama satışları etik boyutlar gözetilmeksizin yapılmaktadır. Çocuklara yönelik şiddet ve istismarın her türü çocuklarda önemli problemlere yol açmaktadır. Sokağa itilmiş çocuklarda suça itilen çocukların geçmişlerine baktığımızda hep kökeninde cinsel veya fiziksel bir istismar hikayesinin olduğunu görürüz (Senemoğlu, 2001).

Dünyada, 12 Latin Amerika ülkesiyle birlikte bizim ülkemizde de ırza tecavüz eden bir erkek, kurbanın kendisiyle evlenmeyi kabul ettiği takdirde ceza almadan kurtulmaktadır.

Çalışan çocukların ve çalışmanın çocuğun gelişimi üzerine etkileri çok açıktır. Ayrıca yasalarla sorunları olan çocukların korunmaları da yine önemli bir başka sorundur. Tüm bunlar çocuklar için yaşamın pembe ve parlak olduğunu söylemeyi güçleştirmektedir. Halbuki çocukların yaşamın temel gereksinimlerini, sevgi ve şefkati, yiyecek ve barınağı,

sağlık ve eğitimi alma hakları vardır. Bu saydığım her şey, onların tartışmasız haklarıdır. Ayrıca çok önemli bir noktayı da hemen altını çizerek vurgulamak isterim. Çocukların bulunmadığı bir yerde toplumun eksiksiz ve tam temsil edildiği söylenemez. Bizim ülkemiz dahil olmak üzere birçok ülkede çocukların temsil ve katılım hakları olmadığı görülmektedir. Sözleşme şu açıdan çok önemlidir. Sözleşme, ailelerden, toplumlardan, hükümetlerden ve uluslararası topluluklardan bütün çocukların haklarını sürdürülebilir, katılımcı ve ayırım gözetmeyen bir tarzda yaşama geçirecek önlemleri almalarını talep etmektedir (Koman, 2001).

Çocuk kavramı konusunda tarihsel sürece baktığımızda dünya genelinde büyük değişimlerin yaşandığını görmekteyiz. Çocukluğun tarihsel gelişimine baktığımızda babanın istediği uygulamayı yapmakla serbest olduğu çocuğun bir eşya gibi babanın mülkiyetinde kabul edildiği süreçle başlayan çocukluğun daha sonra bu döneme göre daha ileri bir uygulamayla çocuklar için özel bir duyarlılığın gerekli olduğu, çocukların özel gereksinimleri olduğu görüşlerinin kabullenildiği bir ara sürecin yaşandığı görülmektedir. Günümüzde ise çocukların yetişkinler gibi medeni, siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik bütün haklardan yararlanmaları gerektiği ve bunun sağlanması için çalışmaların yapıldığı bir ortama ulaşılmıştır. Bugün en önemli aşama çocukların katılım haklarının artık kabul edildiği ve kendileri ile ilgili her türlü olaya bizzat katılabilmeleri görüşünün kabul edilmesidir (Lordoğlu, 1995).

Bu konudaki en büyük adım da bu konuda devrim sayılabilecek olan çocuk hakları sözleşmesidir. Bugün çocuklar; siyasal, toplumsal, medeni, kültürel ve ekonomik alanlarda yetişkinler gibi haklara sahip olacaklarını gösterir bir çocuk haklarına dair sözleşmeye sahiptirler.

Çocuk haklarına dair sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde uluslararası yasa statüsüne kavuşmasından bugüne kadar dünya üzerinde Amerika, Birleşik Arap Emirlikleri ve Somali olmak üzere 3 ülke dışında dünyadaki tüm ülkelerce imzalanmış ve tarihteki en yaygın kabul gören ve onaylanan insan hakları belgesi özelliğini kazanmıştır. Bugün dünya çocuklarının %96'sı çocuk haklarını korumak için yasal yükümlülük altına giren ülkelerde yaşamaktadır. Sözleşmeyi onaylayan her ülke çocuklarla ilgili yükümlülüklerini yerine

getirmelerinde anne-babalara ve sorumlu olan tüm kuruluşlara yardımcı olacak tüm önlemleri almakla yükümlüdür. Bunu yapacağını onaylamış ve imza ile yükümlülük altına girmiştir (Akıllıoğlu, 1995).

Ancak gözlemler imzacı ülkeler içerisinde Birleşmiş Milletlere rapor yollayan 43 ülkeden 14 ‘ünün sözleşme ilkelerini kendi anayasalarına uyarladıklarını göstermektedir. Diğer 35 ülke sözleşmeye uyum sağlamak için yeni yasalar çıkartmış ya da mevcut yasalarda değişiklikler yapmışlardır. 13 ülke ise bunları yapmamasına karşın çocukları kendi hakları konusunda bilinçlendirmek için sözleşmeyi okul programlarına ve derslere dahil ederek tanıtım ve eğitim faaliyetlerine girmişlerdir .

Dünya ülkelerinin çocuk haklarıyla ilgili uygulamalarına baktığımızda çarpıcı örneklerle karşılaşmaktayız. Örneğin Togo’da hükümet sözleşmede yer alan maddelerin tümüne yeni anayasasında yer vermiştir. Aynı şekilde Uganda, Angola, Etiyopya ve Namibya da anayasalarını sözleşmeye göre düzenlemişlerdir (BM genel Kurulu, Çocuk Hakları sözleşmesi, 1989).

Honduras da sözleşmeyi temel alan yeni bir çocuk hakları yasasını kabul etmiştir. Tunus’ta kabul edilen çocuk koruma yasası sözleşmeyle uyumlu 123 madde içermektedir. Aynı şekilde Nepal de yeni çocuk yasası ile sözleşmeye uyumlu kanuna sahip olmuştur. Çin’de çocuk hakları konusunda yasama girişimlerinde bulunan diğer ülkeler arasında yer almaktadır. Burkino Faso’da ilköğretim ve ortaöğretim eğitim programlarına çocuk hakları ile ilgili dersler konulmuş ve çocuklarla ilgili davalar çocuk mahkemelerinde görülmeye başlanmıştır.

2.3 Ülkemiz ve Çocuk Hakları Sözleşmesi

2.3.1 Genel Bakış

Türkiye’deki tabloya baktığımızda; Türkiye Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde 29-30 Eylül tarihleri arasında toplanan “Çocuklar için Dünya Zirvesinde” ilk kez imzaya açılan

çocuk hakları sözleşmesini toplantıda bulunan dönemin cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın imzalamasıyla sözleşmeye ilk imza koyan devletler içinde yer almıştır. Ancak yasanın yürürlüğe girmesi için gereken ülkelerin meclisinde onaylanması işlemini ancak 9 Aralık 1994'de gerçekleştirmiştir. Bunu yaparken sözleşmenin 17. 29. ve 30. maddelerini Lozan Antlaşması ve TC. Anayasasının ilgili maddeleri çerçevesinde yorumlama hakkını saklı tutarak onaylamıştır. Çocuk hakları sözleşmesi 27 Ocak 1995 tarihinde 22184 sayılı resmi gazetede yayınlanarak 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralına dönüşmüştür.

Çekince sürülen 17. 29. ve 30. maddelerde etnik azınlık ve yerli halktan olan çocukların konuşma dillerini, televizyon ve radyo gibi kitle iletişim araçları ile okullarda kullanmaları öngörülmüştür. Türkiye açısından azınlık sıfatı sadece uluslararası anlaşmalarla kendilerine bu nitelik tanınan Rum, Ermeni, Bulgar ve Musevi topluluklarına aittir. Türkiye bunların dışında milli azınlık tanımamaktadır. Bu yüzden bu maddelere çekince konularak sözleşme imzalanmıştır (Cılga, 1999).

Türkiye sözleşmeyi imzaladıktan sonra sözleşmeye bağlı iç hukuk normlarını gözden geçirerek sözleşmeyle çelişen hükümleri saptayarak gerekli değişiklikleri yapmak durumunda ve yükümlülüğündedir. Ancak bugüne kadar geçen üç yılda bununla ilgili hiçbir konuda değişikliklere gidilmediği görülmektedir. Özellikle medeni kanun, iş kanunu, ceza kanunu ve risk altındaki çocuklar konularında yapılması gereken acil birçok değişiklik olmasına karşın hiçbir girişimin olmadığı görülmektedir.

Sözleşmeyi imzalayan her devlet, sözleşmenin öngördüğü hakların tümünü hemen yaşama geçirebilecek kaynaklara sahip olmayabilir. Çocukların ekonomik, kültürel ve toplumsal haklarının hemen yaşama geçirilebilmesi için gerekli kaynaklara sahip olmaması, o ülkenin o konuda birey yapmaması anlamına da gelmemektedir. Ülkeler eldeki kaynakları olanaklı kıldığı oranda mümkün olanı gerçekleştirme yükümlülüğündedir (DİE., 1995).

Öncelikli yapılması gereken eylem, çocukların kendi haklarını sahiplenebilmeleri için yeterli düzeyde bilgi ve bilince sahip şekilde eğitilmeleri ve donanıma sahip duruma getirilmeleridir. Çünkü çocukların yaşamlarının gerçek anlamda değişebilmesi ancak

toplumsal davranışların ve etiğin yasalar ve ilkelerle uyumlu olarak gelişmesiyle ortaya çıkabilecektir.

Çocuk hakları sözleşmesinin en büyük özelliği çocukların yaşamlarının iyileştirilmesinin artık hükümetlerin bir lütfu olarak değil, yasal bir zorunluluk olarak gerçekleştirilmesidir. Sözleşme, ailelerden, toplumlardan, hükümetlerden ve uluslararası topluluklardan bütün çocukların haklarını sürdürülebilir, katılımcı ve ayırım gözetmeyen bir tarzda yaşama geçirecek önlemleri almalarını talep etmektedir. Bir başka şekilde bunu şöyle ifade edebiliriz. Durumları ne olursa olsun zengin ve yoksul tüm toplumların en yoksul, en dezavantajlı ve genellikle en fazla ihmale uğrayan çocuklar hem eldeki kaynakların kullanımını hem de gösterilecek çabalarda birinci derecede önceliğe sahip olmalıdır (Mendel, 1992).

Çocuk hakları sözleşmesi ile ilgili bu çalışmayı dönemin B.M. Genel sekreteri Jaurez Perez De Cuellar'ın sözleşmenin henüz taslak aşamasında iken aşağıdaki sözleri söylemiştir. “Bir toplumun kendi çocuklarına nasıl yaklaştığı, yalnızca o toplumun şefkat ve koruyucu değerlerini yansıtmakla kalmaz. Bu yaklaşım aynı zamanda, o toplumdaki adalet anlayışının, geleceğe nasıl yöneldiğinin ve gelecek kuşaklar için bugünden nelere sahip çıktığının da bir aynasıdır. Hiç kuşkusuz bu, tek tek ülkeler için olduğu kadar, uluslararası topluluğun bütünü içinde geçerlidir.”

2.3.2 Sözleşmenin Kabulü

Çocuk Hakları Sözleşmesi Türkiye tarafından üç maddeye çekince konarak 1995 yılında kabul edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti; Anayasa ve 24.07.1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmuştur.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye adına 14.09.1990 tarihinde imzalanmış, 09.12.1994 tarihinde 4058 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunmuş ve Bakanlar Kurulu tarafından 23.12.1994 tarihinde 94/6423 sayılı kararla onaylanarak 27.01.1995 gün ve 22184 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Müftü, 2001).

2.3.3 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye

Türkiye, sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır. İmza sürecinde de sözleşmenin çekince sürülmesine izin verilen bazı maddelerine çekince koymuştur. Türkiye sözleşmeyi imzası sırasındaki çekince bildiriminde, sözleşmenin 17, 29 ve 30. maddelerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmasının ifade ve ruhuna uygun olarak yorumlayıp, uygulama hakkını saklı tuttuğunu ifade etmiştir. Çekince sürülen bu maddelerde, “etnik azınlık” ve “yerli halk” dan olan çocukların konuşma dillerini, televizyon ve radyo gibi kitle iletişimi araçları ile okullarda kullanmaları öngörülmüştür.

Türkiye bakımından “azınlık” sıfatı, sadece, uluslararası antlaşmalarla, kendilerine bu nitelik tanınan topluluklara aittir. Türkiye azınlık olarak sadece, Rum, Ermeni, Musevi ve Bulgar azınlıkları tanımakta, bunların dışında milli azınlık tanımamaktadır. 24.7.1923 Lozan Antlaşması ile 18 Ekim 1925 Türkiye-Bulgaristan Dostluk Antlaşması dışında hiç bir uluslararası belge Türkiye’yi, ülkesinde herhangi bir “milli azınlık”ın varlığını tanımak ve onlara şu veya bu hakları vermek yükümünü getirmemektedir. Bu nedenle Türkiye, sözleşmenin “azınlık grubu”, “yerli ahali” ifadesini taşıyan 17, 29 ve 30.maddelerine çekince koyarak belgeyi imzalamış ve ocak 1995’de de T.B.M.M. de onaylanmıştır. Onay sırasında, imza edilirken konulmuş olan çekinceler korunmuştur (Koman, 2001).

Bundan sonraki dönemde Türkiye sözleşmenin hükümleri ışığında iç hukuk normlarını gözden geçirerek, sözleşmeyle çelişen hükümleri saptayarak gerekli değişiklikleri yapmak durumunda ve yükümlülüğündedir.

Ülkemizde ise çocuklar bakımından en büyük problem onların halen bir birey olarak algılanmamaları, dolayısıyla bir insan olarak önemsenmemeleri ve dikkate alınmamalarıdır. Her ne kadar herkes çocukların geleceğimiz olduğu düşüncesinde anlaşmaktaysa da, öyle anlaşılıyor ki çocukların bugünleri düzenleme bakımından hem de toplumsal gelenekler ve inanışlar bakımından çocuklar, toplumun özgür ve eşit bileşenleri değildir. Çocukların hakları değil, yetişkinlerce belirlenen ödevleri vardır. Yapılanlar hep bugünler için değil büyüklerinin uygun gördüğü yarınları için yapılmaktadır. Birey olma önemli olmayıp; devlet, milletle aile için var olmaları önemlidir. Kendileri için her konuda

yetersiz ve zayıf oldukları öngörüsü geçerlidir. Bu nedenle, her konuda büyüklerin koruma ve gözetimlerine gereksinimleri vardır. Kendileri için alınması gerekli kararları da bu nedenle büyükleri alır. Zaten çocukluk dönemi geçici bir dönem olarak algılanmakta, asıl yaşamın ilerde yetişkinlikte başlayacağı görüşü kabul edilmektedir (Ayanoglu, 2002).

Yukarıdaki düşünüş ve tutumlar yüzünden çocuklar, toplumsal yaşama eşit haklı ve Özgür bireyler olarak katılamamakta, kendi potansiyellerini geliştirecek ve yaşayacak şekilde bir yaşam sürememekte ve bu durum her türlü istismarın ve ihmalin zeminini oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle, çocuğa bakış açısının değişmesi, onun öncelikle bir insan ve birey olduğunun kavranması ve toplumsal yaşama katılımı sağlanmalıdır. Bu nedenle hukuki düzenlemelerin, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesiyle uyumlulaştırılacak şekilde yeniden biçimlendirilmesi acil bir gereksinim olarak gözükmemektedir (Gülmez, 1996).

2.3.4 Çekince Konulan Maddeler

1. Madde 17: Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler.

2. Madde 29: Çocuğun ana babasına, kültürel kimliğine, dil değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkilerden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi.

3. Madde 30: Azınlıkların kendi dillerini (din ve kültür öğelerinin yanında) kullanma hakkı vurgulanmaktadır. Soya dine ya da dile dayanan mensubu çocukların ya da yerli halktan olan çocuklar, kültür, din, dil haklarından yoksun kılınmaz (Cılga, 1999).

2.3.5 Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Yasalarımızla Uyum Sorunları

T.C Anayasasının bazı maddelerinin, çocuk hakları sözleşmesine uygun olup olmadığına bakalım.

2925 sayılı Tarım İşçileri Sigortala Kanunu m.4/a göre “18 yaşını doldurmamış olanlar sigortalı sayılmaz” hükmü sözleşmenin 32. maddesindeki “ekonomik sömürgecinin önlenmesi” konulu maddesiyle çelişmektedir.

Sözleşmenin 8. maddesi, çocuğun kimliğinin korunmasıyla ilgilidir ve medeni kanunun “evlatlık, öz ana babasının soyadını taşıyamaz” şeklindeki 257.maddesiyle çelişmektedir.

Sözleşmede 18 yaşına kadar olan herkes çocuktur derken, yasalarımızda “çocuk” kelimesinin hangi yaşları kapsadığı belirtilmemiş; “gençlik” tanımı yapılmamıştır.

Medeni kanunun 263. maddesine göre, velayeti icra hakkı dolayısıyla çıkan anlaşmazlıkta babanın reyinin geçerli olması, sözleşmedeki “çocuğun görüşünü alma” zorunluluğuyla çelişmektedir.

Yukarıda verilen birkaç örnekten de anlaşılacağı gibi imzaladığımız uluslar arası sözleşmeye, yasalarımızı uyumlu hale getirmeliyiz (Koman, 2001).

2.3.6 Uluslar arası Örgütlerle Türkiye Arasında İmzalanan Anlaşmalar

Türkiye ile uluslar arası örgütler arasında imzalanan anlaşmalar ve işbirliği programlarından bazıları aşağıda sıralanmıştır.

1. Milletlerarası Çocuklara Acil Sağlık Teşkilatı arasında Türkiye’de çocuklar için besin karışımları ve üretime dair uygulama planı ve eki.
2. T.C. Hükümeti ile Dünya Sağlık Teşkilatı arasında Türkiye’de çocuklar için besin karışımları ve üretime dair uygulama planı ve eki.
3. Çocuklar için besin karışımlarının Türkiye’de üretimi, pazarlaması ve parasız ve hükümet yardımı olarak dağılımı ile ilgili hükümetimiz ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu arasında imzalanan anlaşma niteliğindeki uygulama planına ek uygulama planı.

4. Çocuk bakımevi ve bakım yurtlarında okul öncesi yaştaki çocukların beslenmesi için sağlanacak yardımla ilgili olarak Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler FAO Dünya Gıda Programı arasında imzalanan anlaşmanın uygulama planı.
5. Hükümetimiz ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu arasında yürütülen “Çocuklar İçin Bütünleştirilmiş Hizmetlerin Geliştirilmesine İlişkin Çalışma Planı 1982-1984.”
6. Hükümetlerimiz ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu ve Dünya Sağlık Teşkilatı arasında imzalanan “Temel Sağlık Hizmetleri Çerçevesinde Çocuk Yaşatma ve Geliştirme Sağlık İşbirliği Programı” konulu anlaşma.
7. Hükümetimiz ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu arasında imzalanan 1988-1992 işbirliği programı uygulama planı (Kırdök, 1998).

2.3.7 Türk Çocuk Hakları Bildirisi

14 Şubat 1962 günü 7. Milli Eğitim Şurası’nda, 8 Mayıs 1962 günü 2. sosyal Hizmetler Konferansı’nda, 28 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulu’nda kabul edilmiş bulunan Türk Çocuk Hakları Bildirisi: Anayasanın 10-35-41-43-45-49-50. maddelerinin açık ve kesin hükümleri ile 1923 Cenevre, 1948 Çocuk Esirgeme Kurumları Birliği ve 20 Ekim 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirileri’nin ışığı altında Türk çocuğunun hakları aşağıdaki maddelerde saptanmış ve kamuya sunulmuştur (Onur, 2005).

1. İyi bakım, iyi yetiştirme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde iyi yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmi, özel her kurum her yurttaş bu çocuk hakkını tanımak, elindeki imkanlarla onu gerçekleştirmek yükümlüdür. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılması en önce gelir.
2. 16 yaşında önce hiçbir çocuk resmi öğrenimden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz; hiçbir şekilde sömürülemez.

3. Her ana-baba kendi çocuğunun, iyi bakımını, bilgili, becerikli ve iyi yetiştirilmesine, 7-16 yaşları arasında ilköğretime ve orta dereceli bir öğrenime devam etmesini veya beceri kazandıran ilişkilere yönlendirilmesini, derslere ve kurslara devamını, çalışılıp olgunlaşmasını, zamanını değerlendirmesini sağlamakla yükümlüdür. Ana ve babanın yetmediği hallerde, bu ödev çocuğun birinci derecede yakın akraba ve ilgili devlet kurumlarına düşer.

4. İlköğrenimden sonra orta dereceli okullara veya meslek okullarında ilişkilere devam edemeyen çocuklar için teknik tarımsal bilgi ve beceri veren ilişkilerin, plastik derslerin ve kursların açılması, gerekli eşya, araç ve gereçlerin zamanında sağlanması ve çocukların bunlardan yeteri kadar yararlanmasının temini ile amirlerin, belediye başkanlarının, muhtarların ve milli eğitim idarelerinin görevidir.

5. Arızalı ve intibaksız çocukların iyileştirilmeleri, sıkıntı içindeki çocukların kurtarılmaları, durumlarına uygun bir meslek için kendi hayatlarını kazanacak derecede, başarılı ve güçlü yetiştirilmeleri ve durumlara uygun işlere yerleştirilmeleri ana-baba ile birlikte, devletin bu amaçla kurulmuş örgütlerin ödevidir. Bu kurumlar tez elden yeteri kadar arttırılmalıdır. Üstün yetenekli çocuklar devletçe ve ailelerin de yardımı ile en geniş yetiştirme vasıta ve imkanlarına kavuşturulmalıdır.

6. Mevzuatnamedeki çocuklar ve onun korunması ile ilgili kanunlar, bütün hükümlerle ilgili, kurum ve makamlarca geciktirilmeden uygulamalı, izlenmeli ve tamamlayıcı kanunla hazırlanmalı, çıkarılmalıdır (İnsan Hakları Derneği, 1998).

2.4 ÇOCUK HAKLARI VE EĞİTİM

2.4.1 Çocuk ve Eğitim

Kofi A.Annan'a göre çocuk her türlü ihmale, kötü muameleye ve istismara karşı himaye edilmelidir. Çocuk tahsiline mani sıhhatine muzır ve inkişafına zarar verebilecek hiçbir işte

çalıştırılmamalıdır. “Bütün çocukların insan hakları olan yüksek kalitede eğitimden yararlanma hakkını yaşama geçirme yönündeki çabalar bir “eğitim devrimi” ile sonuçlanmaktadır... Tüm dünya çapındaki bu hareketin amacı “Herkes İçin Eğitim” dir. Toplumsal değişimin itici gücü olan eğitim, yoksullukla mücadelede, kadının güçlendirilmesinde, çocukların sömürücü ve tehlikeli işlerle cinsel istismardan korunmasında, insan haklarının ve demokrasinin geliştirilmesinde, çevrenin korunmasında ve nüfus artışının denetlenmesinde en önemli biricik etmendir. Eğitim uluslar arası barışa ve güvenliğe uzanan yoldur... Herkes için eğitim vizyonunu küresel bir gerçekliğe dönüştürecek siyasal kararlıdır.”

Çin Atasözüne göre; “Bir yıl sonrasını düşünüyorsanız pirinç ekin, 10 yıl sonrasını düşünüyorsanız ağaç yetiştirin, 100 yıl sonrasını düşünüyorsanız insan yetiştirin.” Denmektedir (Cılga, 2001).

2.4.2 Eğitim

Eğitimi, kişilerin davranışlarında istendik değişiklikler yapma süreci olarak tanımlayabiliriz. Toplumların devamı için kişilerin yetiştirilmesi şarttır. Bu da ancak eğitim ve öğretimle sağlanır. İnsanların yetiştirilmesinde en öne çıkan kurumlar aile ve okuldur. Toplumlar kendilerini oluşturan aile ile kurulur. Sağlam toplumlar güçlü ve düzenli ailelerle oluşur. Anayasamıza göre, aile toplumun temelidir, devlet ailenin korunması için gerekli önlemleri alır. Aileye sunulacak hizmetler için örgütlenmeye gidilmesi ve idarece bu görevlerin yerine getirilmesi vurgulanmaktadır. Yine anayasamız çocuklara eğitim öğretim hakkını verir, yardıma muhtaç başarılı çocuklara burs vererek eğitim almasını sağlar, özel eğitime muhtaç çocukları da eğiterek topluma kazandırır (Devvey, 1996).

Yasalarımız gençlerimizi alkolden, uyuşturucudan, kumardan, cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır. Yasalarımız aynı zamanda yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının çocuklarının eğitimi, kültürel gereksinimlerinin karşılanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması gibi konularda devletin yerine getirmesi gereken görevlere yer vermekte; sporun gelişmesi için de önlemler almaktadır.

Ailede başlayan eğitim öğretim, daha sonra okulda gelişir ve istenen düzeye ulaşır. Anayasa ve tüm yasalar irdelendiğinde çocuğun öneminin ve gereksinimlerinin fark edildiği görülmekle birlikte bunların uygulamaya geçirilmesinden kaynaklanan sorunların yoğunluk kazandığı görülmektedir (Akyüz, 1982).

Çağdaş toplumlarda insanların bireyselleşmesine çok önem verilir. Çocukları geleceğe aile varlıkları, statüsü değil kişinin kendi çabası taşıyacaktır, bu da eğitim ve öğretimle sağlanacaktır. Özgüveni gelişmiş, ayakları üzerinde durabilen, bağımsız davranabilen bireyler ancak ve ancak eğitim-öğretimle sağlanabilir.

Millî Eğitim Temel Kanunu, Medenî Kanun, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu doğrudan çocuklarla ilgilidir. Çocuğun ve çocuk haklarının korunması günümüzün en önemli sorunlarından. Çağdaş eğitim sistemleriyle çocukları yeni dünya ortamına hazırlamak gereklidir. Yetişkinlerin çocuk haklarını gerçekleştirme yükümlülükleri insan hakları ile ilgili her türlü düzenlemede yer almaktadır (Adem, 1984).

Suç işleyen çocuklar çoğunlukla yetişkinlerin istismarları sonunda bu suçları işliyorlar. Bu nedenle hukuk sistemi çocukları suç işlemekten korumalıdır.

Anayasamız başta olmak üzere tüm mevzuatta çocuğun korunması esas alınmıştır. Anayasamızın da devlet korunmaya muhtaç çocukları topluma kazandırmak için her türlü tedbiri alır denmektedir. Bu hüküm çocuğun gelişmesi ve topluma yararlı bir birey olarak kazandırılması için devletçe gerekli tüm hizmetlerin sunulması anlamını içerir.

Bilgili, sorumlu, haklarından yararlanma yeteneği gelişmiş çocukların topluma kazandırılabilmesi ancak iyi bir temel eğitim olanağının sağlanmasına bağlıdır. Sözleşmenin 28 . maddesi ile hiçbir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukların eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmekte; eğitimin kalitesini belirleyen bir çerçeve sunulmaktadır. 29. madde çocuk merkezli bir öğretme ve öğrenme modelini öngörerek;

öğrencilerin eğitim sürecine aktif biçimde katılacakları, kendi başlarına sorunlarını çözebilecekleri, yaşam boyu öğrenerek doğru kararlar verebilecek özgüveni kazanacakları bir yapıyı gündeme getirmektedir (Altunya, 1998).

Aktif ve çocuk merkezli bu yapının sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi için bu süreçte ulusal vizyon, strateji ve hedeflerin belirlenmesi, ilke, politika prosedürlerinin açıkça tanımlanması, eğitim düzeyi ve başarı için standartların koyulması, nitelikli insan gücünün bu projede yer alması, kaynakların harekete geçirilmesi, kamuoyunun duyarlılığının artırılması ve etkili bir denetim mekanizması kurulması gerekmektedir. Toplumsal değişim ve kişisel dönüşümde yaşamsal bir önemi olan eğitimde, erişilebilirlik, kalite, esneklik ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın önlenmesi gerçek demokrasinin işlerlik kazanması için de bir zorunluluktur (Cılga, 2001).

Beş Yıllık Kalkınma Plânında öngörülen “2000’li yıllar için sağlıklı doğup büyüyen, gelişen, istismar edilmeyen, demokratik, lâik dünya görüşünü benimseyen, çağdaş, inançlara ve insan haklarına saygılı, hak ve sorumluluklarının bilincine varmış, katılımcı ve paylaşımcı, kendisini ifade edebilen ve gerçekleştirebilen, hoşgörülü ve sevecen, moral değerlere sahip, yararlı olmayı ilke edinmiş, çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmış, üretken bireylerin yetiştirilmesi” hedefi her zaman için vazgeçilmezliğini korumaktadır. Bu hedef doğrultusunda 21. yüzyılın insanının yetiştirilmesinde önemli açılımlar sağlayacak olan 8 yıllık zorunlu temel eğitimin 12 yıla çıkarılması çabaları da eğitim hakkının yaşama geçirilmesine ve eğitim kalitesinin yükseltilmesine ivme kazandıracaktır.

Herkese yüksek kalitede eğitim görme hakkının sağlanması, kişisel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif yönlerden gelişme olanaklarının sunulması, eğitim ve öğretimle kazanılanların toplumsal yaşama, kentsel yaşama ve aile yaşamına katkı sağlayacak uygulamalara dönüştürülmesi gerekmektedir. Toplumsal refahı geliştirmede, yaşam kalitesini yükseltmede, bilimsel ve teknolojik alanda ilerlemede, ekonomik ve sosyal gelişmenin sağlanmasında çocuk ve gençlerin eğitime yapılacak yatırım en önemli yatırımdır (Çetinkaya, 1998).

Bu nedenle yakın gelecekte toplumun çocuklarla ve eğitimle ilgili programlarının plânlanması ve izlenmesi, merkezi olmayan bütünleştirilmiş plânlama ve seferberlik düşüncesinin özendirilmesi, özellikle eğitim ve istihdam alanlarında cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, varlığını sürdürme ve gelişmeye yönelik, yaşama, büyüme ile psikolojik ve sosyal yönleri olan gelişme için erken çocukluk döneminde bakım çerçevesinde bütünleştirilmiş bir yaklaşım, çocuğun suiistimal ve istismardan korunması, ergen sağlığı ve gelişimi konularında devletin, sivil toplum örgütlerinin, halkın ve ailenin Çocuk Hakları Sözleşmesinin uygulanmasında iş birliği yapması ve uygulamaların izlenmesi için yöntemler geliştirilmesi gerekmektedir (Kaya, 1981).

Çocuk Hakları Sözleşmesinin çocuğun yüksek kalitede eğitim hakkı üzerindeki ısrarı, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de eğitim alanındaki yeniliklerin itici gücünü oluşturmaktadır. Eğitim kalitesi vizyonu, eğitim sisteminin yönetimine de uzanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı bu amaçla, 19.10.1999 tarihinde Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi ve Projesini yürürlüğe koyarak merkez ve taşra teşkilâtından çağdaş yönetim anlayışı ve felsefesini gündeme getirerek; 1999 yılında Ulusal Kalite Hareketine katılan kurumlar arasında yer almıştır.

Ekonomik ve toplumsal kalkınmada itici güç olan nitelikli insan gücünü yetiştirmek gibi önemli bir görevi üstlenen Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütünün, makro düzeyde politika oluşturma, araştırma, geliştirme ve eşgüdüm sağlama görevlerine yaklaşımını ve örgüt kültürünü değişen yönetim paradigmasının ürünü olan Toplam Kalite Yönetimi ilke ve felsefesi doğrultusunda bir yapıya kavuşturması gerekmektedir. Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Projesi sadece sınırlı sayıda kişinin görevlendirildiği kalite geliştirme ekiplerinin bürokratik bir işi olarak algılanmamalı, üst yönetimden başlayarak, öncelikle eleştiriye ve bilimsel çalışmaya kapalı örgüt kültürünün değişmesi için çaba gösterilmelidir. Yapıcı bir eleştiri niteliği taşıyan “Öz Değerlendirme Araştırması” süreçlerine tüm kurum personelinin katılımını sağlayacak önlemler alınmalı, kalite ekiplerine üst yönetimce verilen desteği izleyen denetim mekanizmaları geliştirilmelidir. Mükemmellik modeli çerçevesinde gerçekleştirilen “Öz Değerlendirme Araştırması” ve daha sonraki süreçlerde bakanlık personelinin eğitim ihtiyacı gerçekçi bir biçimde belirlenmeli; “Toplam Kalite Yönetimi İlke ve Felsefesi ile Mükemmellik Modeli” nin

istenilen düzeyde uygulamaya geçirilebilmesi için, daha kapsamlı bir eğitim plân ve programı yapılarak hizmet içi eğitimler yoğunlaştırılmalıdır. Bilgi alt yapısı ve birikimi olmayan çalışanların kalite uygulamalarına destek ve katkı vermesi olanaksızdır. Bakanlıkta önemli bir düzeye gelen toplam kalite yönetimi uygulamalarında etkililiğin sağlanması ve mükemmellik modeline işlerlik kazandırılması çocuk hakları sözleşmesi uygulamalarına ve kaliteli eğitime gerekli alt yapıyı oluşturacaktır (Cılga, 2001).

Erken yaşlarda çocuğun içinde bulunduğu çevre ve çocuğa sağlanan eğitimin niteliği onun gelecekteki başarısını ve dolayısıyla da yaşam kalitesini büyük ölçüde belirlemektedir. Yapılan araştırmalar ilk çocukluk yıllarındaki uyarıcı ortam ve yaşantı yetersizliklerin daha sonraki yıllarda öğrenme ve gelişim düzeyini sınırladığını; zengin uyarıcı seviyenin ise, okul öğrenmelerinin temelini oluşturan ana dilini kullanma yeteneğini, sayısal uzamsal yeteneklerini, başarıma güdüsünü iyi çalışma alışkanlıklarını, sonuç olarak öğrenme düzeyini arttırdığını göstermektedir (Koşar, 1989).

En iyi yatırım çocuğa, eğitime yapılan yatırımdır. Sağlıklı toplumlar iyi yetişmiş sağlıklı bireylerle mümkündür. İyi eğitilmiş bir çocuk yetişkin hayatında daha mutlu, üretken, becerikli, yaratıcı, sağlıklı düşünen ve kararlar alan bir birey olur. Problem çözme gücü yüksek, iletişim kurabilen, hak ve hukukunu savunabilen bireyler her zaman yaşadığı toplumu yüceltir.

Bloom'un yaptığı analizlere göre, 17 yaşına kadar olan zihinsel gelişimin % 50'si dört yaşına, % 30'u dört yaşından sekiz yaşına, % 20'si ise sekiz yaşından 17 yaşına kadar oluşmaktadır. Çocuğun ilk yaşlarda dar ve sınırlı bir uyarıcı çevreden, zihinsel gelişim açısından zengin bir uyarıcı çevreye geçişi 20 derecelik bir zekâ farkı yaratmaktadır. Bloom'a göre bu fark, bir çocuk için ilerideki meslek hayatında işçi olmak ile profesyonel bir meslek sahibi olmak arasındaki fark gibidir.

Ayrıca yine Bloom tarafından irdelenen araştırma sonuçlarına göre, çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri başarının % 33'ü okul öncesindeki, % 42'si ilköğretim devresindeki %25'i ise ortaöğretim devresindeki başarıları ile açıklanabilmektedir. Eldeki bulgular bize, öğrencilerin orta öğretim ve yüksek öğretim kademesindeki başarı farklılıklarının büyük

bir kısmının okul öncesi ve ilköğretim dönemlerindeki öğrenmeleri ve eğitimleri ile ilgili olduğunu göstermektedir. Bu durum 0-18 yaş arasındaki çocuğun eğitiminin ne denli önem teşkil ettiğini ortaya koymaktadır (Devvey, 1996).

Eğitim hakkının herkes için gerekli olduğu dünya ulusları tarafından, İnsan Hakları Beyannamesiyle kabul görmüştür. Ancak 1990 “Herkes İçin Eğitim dünya Beyannamesi”ne göre;

100 milyonu aşkın çocuk ilköğretimden yoksundur. Bunların 60 milyonu ise kız çocuktur. Gerek sanayileşmiş gerekse gelişmekte olan bütün ülkelerde 900 milyonu aşkın yetişkin okuma-yazma bilmemektedir. Bunların 2/3’ü kadındır.

100 milyondan fazla çocuk ve çok sayıda yetişkin temel eğitim programlarını ya tamamlayamamakta ya da temel bilgi ve beceriden yoksun olarak mezun olmaktadır. Dünyadaki yetişkin nüfusun 1/3’ünden fazlası yaşam standartlarını yükseltebilecek, toplumsal ve kültürel gelişime ayak uydurabilecek yazılı bilgi, beceri ve teknolojiye ulaşma imkânlarından yoksundur (Kaya, 1981).

Bu arada dünya uluslarının pek çoğu artan borç yükü, ekonomik durgunluk ve ekonomik küçülme tehlikesi, hızlı nüfus artışı, ulusların kendi içinde ve uluslar arasındaki ekonomik eşitsizliklerin artması, savaşlar, sivil çekişmeler, önlenebilir çocuk ölümleri ve çevresel bozulmanın yaygınlaşması ile karşı karşıyadır (Senemoğlu, 2001).

Söz konusu sorunlar, bir yandan temel öğrenme ihtiyaçlarının karşılanmasını güçleştirirken, diğer taraftan da geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde nüfusun önemli bir bölümünün temel eğitimden yoksun olması toplumların bu sorunlarla güçlü ve bilinçli bir biçimde mücadele etmesini önlemektedir. Ayrıca 1980’lerde gelişmiş ülkelerin eğitime yaptıkları harcamalardaki kısıntılar da eğitimin niteliğinin düşmesine yol açmıştır (UNISEF, 1990).

Ülkemiz milli geliri içinde eğitime en az pay ayıran ülkedir. Eğitim sisteminin nitelikli işgücü yetiştirmedeki yetersizliği ve eğitilmiş insana dayalı iş sahalarının sınırlılığı,

insanların eğitime olan güvenlerini sarsmaktadır. DİE verilerine göre eğitilmiş insanlar arasındaki işsizlik oranı eğitimsizlere göre daha yüksektir. Bu durumda, gelir düzeyi düşük aileler için çocuklarının okumuş işçi olmaksızın, vasıfsız işçi olarak bir an önce ekmeğe parası kazanmaları daha önemli hâle gelmektedir (Yıllık Kalkınma Planı Raporu, 2001).

2.4.3 Çocuğun Eğitime ve İş Gücüne Katılım Oranları

Anayasamızın 50. maddesine göre çocuklar (0-18 yaş) çalışma şartları bakımından özel olarak korur. Madde çocukların yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılmayacağını öngörür. Yine yasaya göre çocuklar, kadınlar ve bedeni, ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartlarıyla ilgili olarak özel olarak korunur. Yine yasalarımız; 15 yaşından küçüklerin çalıştırılmasını yasaklar. Ancak 13 yaşını doldurmuş çocukların çalışmasına gelişimini, eğitimini, sağlığını etkilemeyecek hafif işlerde çalışmasına izin verir (Franklin, 1995).

İş yasasına tabi olmayan yerlerde bu yaş 12'ye kadar düşmektedir. Sınırlamalar koysa da sonuçta çocuğun çalışma yaşı 12-13'e kadar düşmektedir. Bu da çocuğa ağır bir sorumluluk düşmesine neden olmaktadır. Burada güdülen gizli amaç ucuz iş gücüdür. Bu da çocuğun korunması yasasına uygun değildir. Ülkemizde bu tür uygulamalarda düzenlemeye gidilmelidir (Koşar, 1989).

Baştaymaz (1990), tarafından yapılan bir araştırmada da çalışma yaşına girmemiş, hatta zorunlu eğitimlerini tamamlamamış bir çok çocuğun enformal sektörün yasal ve yasadışı faaliyetlerinde yer aldığı; bu çocukların ucuz emek potansiyeli yanında henüz fiil ehliyetlerinin bulunmaması, kaçma-saklanma gibi fiziksel ve kolay kandırılma gibi psikolojik özellikleri nedeniyle yasadışı faaliyetlere kolayca itildiği gözlenmiştir. Bu durum, çocukların temel ve meslekî eğitimlerini tamamlayarak iş gücüne katılmaları için devletin, işçi- işveren sendikalarının ve sivil toplum örgütlerinin çocuklarımızın dolayısıyla da ülkemizin geleceği bakımından ivedilikle önlem alması gerektiğinin bir göstergesidir.

Yukarıdaki veriler, çocukların yeterli meslekî eğitim hatta hiç meslekî eğitim almadan, daha da kötüsü temel eğitimlerini tamamlamadan çalışmaya zorlandıklarını göstermektedir. Yeterli temel ve meslekî eğitimi almaksızın çalışmak durumunda kalmaları

da çocukların her türlü haktan yoksun ve her türlü istismara açık bir biçimde istihdam edilmelerine neden olmaktadır (Lynch, 1991).

Mesleki eğitimin sınırlılığı, zorunlu eğitim yaşının düşüklüğü, yaslardaki düzenlemelerin yetersizliği, ucuz emek beklentisi gibi unsurlar çocukların çalıştırılması önünde değişmesi gereken unsurlardır. Gelişmiş ülkeler bu sorunları ya çözmüş, ya da azaltmışlardır.

Kentlere yapılan göçler çocukların çalışmasına zemin hazırlamıştır. Zamanla evin babası organizatör konuma geçmiş, çocukları çalıştırıp paraları yönlendiren duruma geçmiştir. Bu durum da çok çocukluluğa teşvik sağlamış ve nüfus artışını olumsuz etkilemiştir.

Ancak iyi eğitim almış kalifiye elemanlar iyi bir hayat süreceğinden; çocuğun gelecekte iyi bir yaşam sürmesi kalifiye olmakla mümkündür. Bu da ancak mesleki eğitimle sağlanabilir. Bu durumda mesleki eğitimi nitelikli hale getirmek, sayılarını arttırmak, zorunlu eğitim süresini uzatmak, meslek standartlarını belirlemekle olabilir (Doğan, 2001).

2.4.4 Çalışan Çocukların Eğitim Sorunları

Zorunlu temel eğitim süresini uzatarak çalışan çocuk sorununa ciddi çözümler getirilebilir. Erken yaşta çocukların çalışmaya başlaması çocukların beden sağlığını, gelişmesini, ruh sağlığını ve sosyal sağlığını olumsuz etkilemektedir. Çocukluktaki öğrenmeler yetişkinlikteki öğrenmelerin temelini oluşturduğundan; çocuğun yaşam standardı yetişkinliğinde belirleyici unsurdur.

Çocuk yaşta öğrenmesi gereken ana dilini etkili kullanma, okuduğunu anlama, sayısal işlemlerde beceri kazanma vb. yeterince öğrenilmediğinde başarısız yetişkinler yaratmaktadır. İyi eğitim almış çocuklar gelecekte iyi koşullar altında istihdam edilirler ve nitelikli iş yaparlar. Sonuçta ülkenin gelişmesini sağlarlar (Bulutay, 1995).

12-19 yaşları arasındaki çocuklar ergenlik dönemini yaşarlar ve bu dönem onların kişiliklerinin oturduğu, kimlik kazandıkları dönemdir. Bu dönemde etraflarında olumlu modellerin olması gereklidir. Ancak iş ortamında çeşitli olumsuz örneklerle karşılaşma

imkanları vardır. Çocuk bu dönemde daha çok model alma yoluyla davranış oluşturur. Kendinde geliştireceği bilgi, beceri, tutumu çevresindeki yetişkinlerden, lider yaşlılarından öğrenir. Yine bu modellerde gördüklerine göre kendini kontrol etmeyi, ödüllendirmeyi, cezalandırmayı öğrenir.

Yukarıda sıralanan birçok nedenden ötürü zorunlu eğitim çağının uzatılması bir çok çözümü beraberinde getirecektir. Okulda uygun modelleri bulabilir, yaratıcılığını geliştirebilir, problem çözme becerisi kazanabilir, ahlak değerlerini geliştirebilir, içsel dengelerini kurabilir duruma gelecektir (Ayanoglu, 2002).

2.4.5 Eğitim Hakkının Önemi

Eğitim yararlanılması gereken en önemli araçtır. Eğitim hakkı, çocuğun en önemli temel haklarından biridir. Eğitim, ekonomik yönden geliştirirken, kültürel, politik ve sosyal yönden de yol göstericidir. UNISEF'in 1999 raporunda da belirtildiği gibi, okuma yazma bilmeme çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Ülkelerin nüfus planlamasında, yoksulluğun önlenmesinde, kaliteli ve insanca yaşam sağlamasında eğitimin rolü son derece önemlidir.

Anne ve çocuk ölümlerinin önde gelen etkenlerinden biri, annenin eğitim düzeyinin düşüklüğü ya da hiç okuma yazma bilmemesidir. Kız çocuklarının okullaşma oranındaki 10 puanlık bir artış sonunda bebek ölüm hızı binde 4.1 azalmaktadır . Şu halde, çocuğun en temel hakkı olan yaşama hakkı ile eğitim hakkı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (Aktürk, 2006).

Eğitim, insan yaşamının sürekliliğini sağlayan ve ona çekidüzen veren önemli bir olgudur. Yaşam hakkının yanı sıra, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlâk gelişimi için eğitime gereksinimi vardır. İnsanın doğuştan getirdiği yetenekleri geliştiren en önemli araç eğitimidir. Eğitim olmadan insanlar üretken biçimde çalışamazlar, sağlıklarına özen gösteremezler, kendilerini ve ailelerini gereği gibi koruyamazlar ve kültürel açıdan zengin bir yaşam sürdüremezler. Yani eğitim sosyal yaşantımızın ayrılmaz bir parçasıdır.

İnsan kültür içinde ve kültürü ile düşünür ve karar verir. Okuma yazma bilmemek, insanların yaşadıkları toplumlarda, bütün halklar ve gruplar arasında anlayışı, barışı ve hoşgörüyü, iki cinsiyet grubu arasında eşitliği öngören bir ruhla yer almalarını güçleştirir. Kültürsüz düşünme olanağı yoktur. Konu toplumun bütünü açısından ele alındığında, eğitim hakkının gerçekleştirilmemesi, demokrasi ve toplumsal ilerlemeye, böylece de uluslararası barışa ve güvenliğe zarar verecektir. Kültür insanın düşüncü, karar ve davranışlarının özü ve gereçleridir. İnsan olma hakkının en başında eğitim hakkı gelir (Erkman, 1995).

Yüzyıllar boyunca yalnız belirli sınıflar için bir hak olarak düşünölen eğitim, günümüzde artık toplumun her bireyine sağlanan bir imkan olma yolundadır. "Özgürlükçü demokratik düzeni benimsemiş ölkelerde eğitim, kişilerde yaratıcı ve eleştirel düşünce yeteneğini geliştirir, çocukların ilgi ve yeteneklerini değerlendirir. Bu konuda hümanizm ile başlayan düşünce değışiminin, Fransız İhtilali ile birlikte ortaya çıkan eşitlik, kardeşlik özgürlük fikirleri ile çeşitli Avrupa ölkelerinde kabul görmeye başladığı ve o günden bugüne giderek arttığı görölmektedir. Eğitim insanlara geniş bir dünya görüşü ve hoşgörü kazandırır. Ölkeler, sağlıklı ve çağdaş bir eğitim aracılığı ile kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikte insan gücünü yetiştirirler. Böylece, eğitilmiş insanlar tarafından ölkeler daha etkili ve planlı bir biçimde değerlendirilir, ölkeler zenginleşir, insanlar daha mutlu ve rahat bir yaşam sürdürürler (Kaya, 1981).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra 24 Ekim 1945'te yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Antlaşması eğitim hakkı için de önemli bir zemin hazırlamıştır. Birleşmiş Milletler ilk ürünlerinden birisi olan 16 Kasım 1945'te Eğitim Bilimleri ve Kültür örgütü UNESCO'yu oluşturmuştur. Bu sözleşmeyi Türkiye'de onaylamıştır. Eğitim alanında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, daha sonraki birçok düzenlemeye temel oluşturacak hükümler getirmiştir (Koman, 2001).

1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim en azından ilk ve temel aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur teknik ve meslek eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneğe göre herkese eşit olarak sağlanmalıdır.

2. Eğitim, insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, tüm ulusları ırkları ve dinsel gruplar arasında anlayışı, hoşgörüyü, dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletler barışı koruma yolundaki etkinlikleri daha da geliştirmelidir.

3. Ana-babalar çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikle hak sahibidir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi; insan onuruna ve insanların mutluluk, sevgi ve anlayış, aile ortamı, barış, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışmaya yönelik eşit ve ayrılmaz haklarına destek verir. O halde hem bireyin hem toplumun gelişmesi; herkese yeteneği, kapasitesi ve ilgisi doğrultusunda eğitim görme hakkının sağlanmasına bağlıdır. Ayrıca, insan hakları ile ilgili uluslararası belgelerin ve anayasaların temel ilkeleri olan hürriyet, eşitlik ve demokrasi, bireyin ve toplumun gelişmesi sağlanmadıkça gerçekleştirilemez. Çünkü, insan hakları ve demokrasi, ancak halkın belli bir eğitim düzeyine ulaştırılmasıyla korunup gerçekleştirilebilir (Müftü, 2001).

İşte eğitimin bu önemi nedeniyledir ki, eğitim hakkı 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi başta olmak üzere, o tarihten bu yana uluslararası pek çok bildirge ve sözleşmede yer almış, Birleşmiş Milletler' in son on yılda yaptığı bütün önemli zirve ve toplantılarda ele alınıp tartışılmıştır .

Sözleşme hem temel gereksinmelere karşı hem de daha yüksek düzeylerdeki insan gereksinmelerine değinme amacını taşır. Eğitim hakkının 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alması, Birleşmiş Milletlerin sosyal, ekonomik ve kültürel hakları, medeni ve siyasal haklarla uyumlu olarak geliştirme yönündeki kapsamlı çabalarının başlangıcını oluşturmuştur. Bu hakların bölünmezliği 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede güvence altına alınmıştır. Sözleşmenin maddeleri arasında eğitim açısından üç önemli konu vardır. Bunlar, çocuğun çıkarları, çocuğun maruz kaldığı koşullar, çocuğun gördüğü muameleye yönelik ölçütlerdir (Ayanoğlu, 2002).

Sözleşme ile bir zamanlar çocukların gereksinimleri olarak kabul edilen hususlar artık hak sayılarak, devletten ve uluslararası topluluktan istenebilir duruma gelmiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 28. maddesi, çocukların eğitim hakkını tanımakta, taraf devletleri, çocuklara ücretsiz zorunlu temel eğitim sağlamak, ortaöğretimi genel ve mesleki olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlemek ve bunları tüm çocuklara açık bulundurmakla yükümlü tutmuştur. Bunların yanında devletlere uygun bütün araçları kullanarak yüksek öğretimin yetenekleri doğrultusunda tüm çocuklara açık duruma getirilmesi, eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliğin bütün çocuklar tarafından elde edilebilmesi, disiplinle ilgili her konuda, çocuğun insan olarak sahip olduğu saygınlığın korunması görevlerini de vermektedir (Akyüz, 2001).

Sözleşmeye göre; eğitimin çocuğun uzun vadeli en iyi çıkarlarıyla yönetilmesini gerektirir ve çocuğu toplumun gereksinim ve fırsatlarına uyması için yetiştirirken bir dizi gereksiz derslerden daha fazlasını talep eder. Sözleşme'nin 29. maddesi ise devletlerden, çocuğun kişiliğinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesini, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyarak anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla yetiştirilmesini ve özgür bir toplumda etkin bir yaşantıya sorumluluk üstlenecek biçimde hazırlanmasını istemektedir. Çocukların haklarını uygulamanın yönü ve yol göstericiliğinin yapılmasını benimser.

Sözleşmenin eğitim açısından üzerinde durduğu konulara, temel eğitimin herkes için zorunlu ve ücretsiz olması, orta öğretimin değişik biçimlerinin geliştirilmesinin teşvik edilmesi, eğitim ve meslekle ilgili bilgilerin bütün çocukların yararına sunulmasını, okullara düzenli devamın sağlanması eklenebilir. Sözleşme'nin nitelikli eğitime ilişkin yaklaşımı ise, çocukların bilişsel gereksinimlerini gözetmenin yanında fiziksel, toplumsal, duygusal, moral ve manevi gelişimlerini gözetmektir (Cila, 1981).

Eğitim hakkını düzenleyen 28. ve 29. maddeler sözleşmedeki tüm hakları kapsayan dört temel ilkeyle birlikte uygulanmalıdır. Bu ilkelerin hepsi, bir eğitim sisteminin ya da belirli bir okulun nasıl biçimlendirileceği başta olmak üzere gerek fiziksel çevre, gerekse programlar bakımından kapsamlı bir çerçeveye sahiptir. Bu ilkeleri yukarıda ayrıntılı biçimde inceledik.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, eğitim planlaması yapılırken, gerek tüm eğitim sistemi gerekse tek tek okullar yapılandırılırken çocuk haklarının temel alınmasını ve çocuğun yüksek yararının gözetilmesini gerektirmektedir. Başka bir anlatımla, eğitim sistemi şiddetten arınmış, demokrasi ve hoşgörüyü geliştiren ve öğrencilere yaşamlarını sorumlu yurttaşlar olarak sürdürecekleri becerileri kazandıran ortamlar sağlamalıdır. Bunun sonucunda, çocuklara değer veren ve hakları temel alan bir okul ortaya çıkacaktır (Akyüz, 2001).

2.4.6 Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Nitelikli Eğitim

Yüksek eğitim fırsatlarının yalnızca kapasiteyle sınırlı olmasını sağlamak için var olandan daha yüksek standart belirler. Bir okulun, Çocuk Hakları Sözleşmesinin 28. ve 29. maddeleri ile temel ilkelerinde öngörülen nitelikli eğitimi gerçekleştirebilmesi için öğrencilerine değer vermesi, onlara yaşam becerileri kazandırması, beslenme hakkında oyun hakkına kadar tüm haklarına özen göstermesi ve disiplinle ilgili her konuda insan olarak çocuğun onuruna saygı duyması gerekir. Çocuğun kişiliğinin, zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin eksiksiz biçimde geliştirilmesi, çocuğun özgür bir toplumda sorumlu bir yaşam için hazırlanması, çocuğun ana babasına, kültürel kimliğine, diline ve değerlerine, ayrıca başkalarının kültür değerlerine saygının geliştirilmesini esas alır (Denvey, 1996).

Sözleşme okulların demokratik yaşamı desteklemesini, kişide etik kişiliği geliştirmesini öngörür. Çocuk, yeteneklerinin en üst seviyesine kadar geliştirilmesi için önlemler almayı savunur. Çocuğun uzun dönemli çıkarlarının çok yönlü gelişim gerektirdiğini açıkça ortaya koyar.

Sözleşme maddeleri çocuğun doğrudan eğitime yönelik olmasına ve genel olarak topluma uygulanabilir olmalarına karşın; eğitimle ilgili oldukları açıktır. Sözleşme çocuğa görüş bildirme hakkı, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğünü, dernek kurma ve barışçıl amaçlı toplantı özgürlüğü hakkını, bilgilenme hakkını, karar verme yeteneklerine saygıyı esas alır. Çocuğun boş zamanlarını değerlendirme, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma fırsatı tanır (Cılga, 2001).

2.4.7 1982 Anayasası'nın Eğitime İlişkin İlkeleri

Anayasa'da Çocuk Hakları Sözleşmesine uygun hükümler bulunmaktadır. Anayasa'nın 10, 27 ve 42. maddeleri devlete eğitim hakkını ve eğitim eşitliğini sağlamaya yönelik önlemleri alma görevini yüklemiştir.

Eğitim hürriyeti, Anayasa'nın 27. maddesinde yer almıştır. Bu maddeye göre, herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme, öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir (T.C Anayasası, 1982).

Eğitim hürriyeti, öğrenmek ve öğretmek konusunda devletin kişilere, dil, din, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzeri nedenlerle engel olmaması, onları serbest bırakmasıdır. Ancak yalnızca hukuksal eşitliğin tanınması, eğitimde gerçek eşitliğin sağlanması, yani kişilerin eğitim hakkından yararlanması için yeterli olmamaktadır. Gerçek eşitliğin sağlanması için maddi olanakların kişilerce devletten istenebilmesi gerekir. İşte Anayasa 42. maddesinde, "kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz; ilk öğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Devlet maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencileri öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar; özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için gerekli tedbirleri alır." diyerek devlete eğitim olanaklarını sağlama görevini vermiştir. Çünkü, eğitim hakkı, sosyal ve ekonomik koşulların büyük ölçüde etkisi altındadır. Gereklî ekonomik koşullar sağlanmadıkça kişiler bu haktan yeterli biçimde yararlanamazlar. Şu halde kişilerin, anayasa ile garanti altına alınmış olan eğitim hakkından yararlanabilmeleri için bunun gereği olan olanakların kişiye devlet tarafından sağlanması gerekir. Öyleyse olanakların sağlanması ne demektir?

Her şeyden önce devlet, nitelikli öğretmenler yetiştirmek, okul araç ve gereçlerini sağlamak; maddî olanakları olmayanlara parasız yatılılık, burs, kredi ve gerekli diğer yardımları yapmak şeklinde eğitim olanaklarını kişinin yararlanmasına hazır bulundurmalıdır (Senemoğlu, 2001).

Eğitim hakkının kapsamı kanunla dñzenlenirken herkesin yetenek ve gereksinimlerine gñre yeterli ve nitelikli bir eğitim ve ÷đrenim hakkı gñzetilmelidir. Sadece zorunlu ve parasız ilköğretimle yetinmek bu ilkenin gerçekleştirilmesini sağlamaz. Devlet, bu konudaki hizmetleri yeterli biçimde yerine getirdiği sñrece eğitim hakkından sñz etmek mñmkñn olur. Ekonomik istikrar, mali yeterlilik, planlılık gibi gerekçeler ancak dengeli dağılım, ÷ncelikler ve ÷zellikle de ÷zendirilmesi zorunlu olan iş ve meslek alanları için sñz konusudur.

Anayasa'nın 42. maddesi, eğitim ve ÷đretimin ađdař bilim ve eğitim esaslarına gñre yapılacağını belirtmektedir. Bu nedenle, eğitim ve ÷đrenim hakkı dñzenlenirken yalnızca hizmetin nicel boyutuna değil, aynı zamanda niteliğine de ÷nem verilmelidir. Nitelik dñzenlenirken de insan hakları ve temel ÷zgñrlñkler ile ocuk hakları konularında dñzenlenmiř uluslararası belgeler dikkate alınmalıdır. Bireyler insanlığın ulaştığı ađdař bir eğitim ve ÷đretim hakkına sahip kılınmalıdırlar (Adem, 1984).

Milli Eğitim Temel Kanunu eğitim hakkı ile eğitimde fırsat ve imkñn eşitliğini Tñrk Milli Eğitiminin temel ilkeleri olarak kabul etmiştir (m. 7-8). Eğitimde fırsat ve imkñn eşitliği, bñtñn insanların başlangıç çizgisinde aynı fırsatlardan yararlanabilmelerinin sağlanması, herkese kendi yeteneklerine gñre gelişebilme olanağının verilmesi, maddi imkñnlardan yoksun olanlara devletin yardımcı olmasıdır.

Anayasada temel hak olarak belirlenmiş olan eğitim hakkının kullanılması Milli Eğitim Temel Kanunu ile İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda ayrıntılı biçimde dñzenlenmiřtir (Akyñz, 2001).

Çocuğun ve ocuk haklarının korunması gñnñmñzñn en ÷nemli ve özñme kavuşturulması en acil sorunlarındanır. ñnkñ, çocuklar insan varlıkları arasında en çaresiz ve en incinebilir olanlardır. Bu nedenle yetişkinlerin ocuk haklarını gerçekleştirme yñkñmlñlñkleri insan haklarıyla ilgili her tñrlñ uluslararası dñzenlemede yer almıştır. Ne var ki, uygulamada ÷teden beri çocukların hakları genel olarak korunma ve beslenme hakları olarak kabul edilmiştir. Kuşkusuz bu haklar çocukların yaşaması ve gelişmesi için

gerekli ön koşullardır. Ancak, çocukların tüm potansiyellerini gerçekleştirecek şekilde gelişmeleri umudu ve beklentisi, çocuğun önemli bir temel hakkını ortadan kaldırmamalıdır. Bu temel hak, "çocuğun çocuk olma hakkı"dır. Çünkü çocuğun çocuk olmaya gereksinimi ve bu nedenle de hakkı vardır. İşte Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, bir yandan yaşadığı anda çocuğa hem çocuk hem de birey olarak haklar tanıyan, öte yandan da geleceğin hür düşünceli, açık fikirli, yaratıcı, insanlığın gelişmesine katkıda bulunabilecek insanların yetiştirilmesini amaçlayan bir düzenlemedir. Bu düzenlemeye uygun bir politika oluşturmak ve uygulamak, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını sağlayacak, onu önder ve örnek bir konuma yükseltecek insan gücünü yetiştirmek demektir (Aral, 1997).

2.4.8 Eğitim Hakkı ve Özellikleri

Ülkemizde eğitim ve öğretim Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilimsel, devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Bunun dışında eğitim ve öğretim kurumları açılmaz, eğitim kız ve erkekler için 8 yıl zorunludur ve parasızdır. Özel okulların esasları da devlet okullarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Genellik ve Eşitlik İlkesi: Eğitim kurumları dil, din, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetmeden herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye ya da sınıfa imtiyaz tanınmaz (Cila, 1981).

Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları: Milli Eğitim hizmetleri, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun gereksinimlerine göre düzenlenir.

Yönelme: Fertler eğitimleri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara ya da okullara yöneltilerek yetiştirilirler. Yönelmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılır.

Eğitim Hakkı: Temel eğitim gormek her Türk vatandaşının hakkıdır. Temel eğitim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi istidat ve kabiliyetlerinin olcsnde yararlanırlar (Kaya, 1981).

Fırsat ve imkan eşitliği: Eğitimde kadın erkek herkese fırsat eşitliği sağlanır. Maddi olanaklardan yoksun başarılı oğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar oğrenim gormelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

Süreklilik: Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerine hayat boyunca devam etmesi esastır. Yetişkinlerin sürekli eğitimlerini sağlamak için gerekli tedbirleri almak ta bir eğitim görevidir (etinkaya, 1998).

Atatürk İnkılapları ve İlkerli ve Atatürkçülük: Milli eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk İnkılapları ve İlkeleri ve Anayasa'da ifadesini bulmuş olan Atatürk Milliyetçiliği temel olarak alınır (Onur, 1995).

Kültür: Milli ahlak ve kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine önem verilir. Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin korunup geliştirilmesine önem verilir. Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan oğretilmesine önem verilir. Çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır (Lordoğlu, 1995).

Demokrasi ve Eğitim: Güçlü ve istikrarlı, hr ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının her türlü eğitim çalışmalarında oğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır.

Eğitim kurumlarında anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine aykırı ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez (Adem, 1984).

Laiklik: Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretimi ilköğretim ve ortaöğretim okullarında zorunludur.

Bilimsellik: Eğitim program ve yöntemleri, ders araçları bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke gereksinimlerine göre sürekli olarak gelişebilir. Eğitimde yenileşme, bilimsel esaslara dayalı olarak yapılır (Kaya, 1981).

Planlılık: Milli eğitimin gelişmesi, iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim-insan gücü-istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşme gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik ağırlı verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir (Konanç, 1990).

Karma Eğitim: Okullarda, kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitim türüne, olanak ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız ya da yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

Okul ve Ailenin İşbirliği: Eğitim amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunmak için okul aile arasında işbirliği sağlanır. Bu maksatla okullarda, okul aile birlikleri kurulmuş ve işleyişleri Milli Eğitim Bakanlığınca çıkarılan yönetmelikle düzenlenmiştir (Kaya, 1981).

Her Yerde Eğitim: Milli eğitimin amaçları yalnızca resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerinde, her yerde ve fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır. Resmi, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, milli eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir (Doğan, 2001).

Değişim, dönüşüm, yaratıcı düşünce, motivasyon, ekip çalışması, etkili iletişim, önleyici yaklaşım, sorun belirleme ve çözme temeline dayalı, toplam kalite yönetiminin eğitim hizmetlerindeki yaşamsal önemi; katılımcı, paylaşımcı, astlarına güven duyan, yetki devri

ile kaynak kullanımında esneklik sağlayan, performans yönlü kültürü geliştirmeyi benimseyen lider yöneticilere uygulanmalıdır. Zira küresel değişim ve gelişmenin itici gücü, verimlilik ve kaliteli eğitimidir (Devvey, 1996).

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Yapılan çalışma, öğretmenlerin ve yöneticilerin çocukların haklarına bakış açılarını, çocuk haklarının mevcut durumlarını ve arzu edilen gelişmeleri belirlemeyi amaçladığından “tarama” modeline uygun olarak düzenlenmiştir.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırma evreni İstanbul ili Maltepe ilçesinde bulunan 11 ilköğretim okulunda çalışan sınıf ve branş öğretmenleri ve yöneticileriyle sınırlandırılmıştır. Araştırma sonucunda 318 öğretmene, 50 yöneticiye ulaşılmıştır. Katılımcılar “ küme örneklem ve random” yöntemleriyle seçilmiştir.

3.3 Verilerin toplanması

Araştırmanın alt problemlerine yanıt vermek amacıyla öğretmen ve yöneticilere Çocuk Hakları Araştırması “Öğretmen Anketi” uygulanmıştır. Veri toplamada uygulamalar anketler araştırmacı tarafından bizzat okullarda gerçekleştirilmiştir. Okullarda öğretmen ve yöneticilerle kısa bir toplantıyla bilgilendirme yapılmış, anketler dağıtılmış ve 3 gün sonra toplanmıştır. Anketlerin dağıtılması, toplanması, verilerin bilgisayar ortamına aktarılması iki ay sürmüştür.

3.3.1 Veri Toplama Araçları

Uygulanan anket formu International School Psychology Association (Uluslararası Okul Psikolojisi Kurumu) ISPA tarafından hazırlanmıştır.

Anket iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde öğretmen ve yöneticilerin mesleki deneyimleri, annelerinin eğitim düzeyi, çalıştıkları okuldaki öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi, yaş grupları-cinsiyetiyle ilgili sorular sorulmuştur. Bu sürekli değişkenlerle çocuk haklarını bilinç düzeyleri arasında ilişki aranmıştır.

İkinci bölümde “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”den alınarak hazırlanan kırk soru bulunmaktadır. Sorular öğretmen ve yöneticilerin bu konudaki bilinç düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılıma ilişkin haklarını içermektedir. Bu anketi yanıtlayan öğretmen; her hakkın çocuklar için var olup olmadığını ve önemini ev ve okul ortamları için üç puanlık skala üzerinden belirtilmiştir.

3.3.2 Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Bu araştırmada verilerin analizi Windows ortamında çalışan SPSS programı 11.5 versiyonu kullanılarak yapılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde betimsel istatistiklerden aritmetik ortalama (X), frekans (f) ve yüzde (%) kullanılmıştır. Bağımsız ve bağımlı değişkenlerin birlikte değişimlerini gözlemek amacıyla çapraz tablolar kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmada görüşlerine başvuru olan öğretmen ve yöneticilerin kişisel bilgileri ile çocuk haklarının okul ve ev ortamında varlık düzeyleri hakkındaki görüşlerine yer verilecektir.

Bu bulgular, aşağıdaki başlıklar altında toplanarak yorumlanmış ve araştırmanın alt problemlerine yanıt aranmıştır.

1. Öğretmen ve yöneticilere ait tanıtıcı bilgiler, öğretmenler ve yöneticilerin çocuk haklarına bakışına ait bulgular.
2. Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarına bakışına ait bulguların yorumlanması.
3. Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarına bakışının karşılaştırılmasına ait bulgular ve yorumları.
4. Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarına bakışının kıdeme, çalıştıkları okulların sosyo-ekonomik durumuna göre yorumları.

4.1 Katılımcıların Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan deneklerin kıdemlerine göre dağılımı Çizelge 3.1’de gösterilmiştir. Bu bölümde öğretmen ve yöneticilere ait tanıtıcı bilgiler, öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarına bakışına ait bulgular bulunmaktadır. Birinci bölümde öğretmenlerin kıdemi, okuttukları öğrencilerin cinsiyeti, okuttukları öğrencilerin yaşları, branşı, yönetici olup

olmadığı, çalıştıkları bölgenin sosyo-ekonomik yapısı sorulmuştur. Bu verilerle öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarına bakışı arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde öğretmen ve yöneticilerin, çocuk haklarına bakışını belirlemek amacıyla hazırlanan anket formuna verdikleri yanıtlara göre, her “hak” için, o hakkın ev ve okul ortamında önemi ve varlığına yapılan puanlamalar verilmiştir.

Çizelge 4.1 Katılımcıların kıdemlerine göre dağılımı

Katılımcıların Kıdemleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
0-5 yıl	55	6,8
6-15 Yıl	231	62,8
16 Yıl ve üzeri	112	30,4
Toplam	368	100

Çizelge 3.1 incelendiğinde görülecektir ki Katılımcıların %6’sının kıdeminin 1-5 yıl arası, % 62,8’inin kıdemi 6-15 yıl arası ve % 30,4’ünün kıdemi 16 yıl ve üzeridir.

Çizelge 4.2 Katılımcıların öğretmenliğini yaptığı çocukların yaş grupları

Öğrenci Yaş Aralıkları	Frekans (f)	Yüzde (%)
12-13	14	3,8
13-14	22	6,0
Her ikisi eşit	93	25,3
7-12	239	64,9
Toplam	368	100

Çizelge 4.3 Araştırmaya katılan katılımcıların annelerinin eğitim durumunu gösterir tablo

Anne Eğitim Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okula gitmemiş	90	24,5
İlkokul	113	30,7
Ortaokul	51	13,8
Lise	54	14,6
Üniversite	59	16,0
Toplam	368	100

Çizelge 4.3’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan katılımcıların % 24,5’inin annesi hiç okula gitmemiş, % 30,7’si ilkokul, %13,8’i ortaokul, %14,6’sı lise ve %16’sı üniversite bitirmiştir. Katılımcıların görev yaptıkları okulların bulunduğu yerleşim yerlerinin özellikleri Çizelge 4. 4’te verilmiştir.

Çizelge 4.4 Katılımcıların görev yaptıkları okulların bulunduğu yerleşim yerlerinin özelliklerini gösterir tablo

Okulun özelliği	Frekans (f)	Yüzde (%)
Şehir/Banliyo Okulu	50	13,5
Şehir Okulu	318	86,5
Toplam	368	100

Çizelge 4.4’te görüldüğü gibi deneklerin görev yaptıkları okulların %13,5’i şehir/Banliyö okulu, %86,5’i şehir okuludur.

Çizelge 4.5 Katılımcıların alanlarına göre dağılımı

Öğretmenlik Alanı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Alan Öğretmeni	127	34,6
Sınıf Öğretmeni	241	65,4
Toplam	368	100

Çizelge 4.5’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan katılımcıların %34,6’sı alan öğretmeni, %65,6’sı ise sınıf öğretmenidir.

Çizelge 4.6 Katılımcıların görev yaptıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik statüsü

Sosyo-Ekonomik Statü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Alt Düzey	86	23,3
Orta Düzey	282	76,7
Toplam	368	100

Çizelge 4.6’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin çalıştıkları okulların bulunduğu bölgelerin sosyo-ekonomik durumu; %23,3 alt düzey, %76,7 orta düzey ailelerden oluşmaktadır.

Çizelge 4.7 Katılımcıların çalıştıkları okuldaki unvanlarına göre dağılımı

Çalışılan Unvan	Frekans (f)	Yüzde (%)
Öğretmen	318	86
Yönetici	50	14
Toplam	368	100

Çizelge 4.7’nin incelenmesiyle görülecektir ki, araştırmaya dahil edilen katılımcıların % 86’sı öğretmen, %14’ü yöneticidir.

4.2 Katılımcıların Çocuk Haklarının Okulda ve Evde varlığı ve Önemi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların, okulda çocuk haklarının varlığı ve önemi ile evde çocuk haklarının varlığı ve önemi konusundaki görüşlerinin aritmetik ortalamaları Çizelge 4.8’de verilmiştir.

Çizelge 4.8 Katılımcıların çocuk haklarının okulda varlığı ve önemi ile evde varlığı ve önemi konusundaki görüşlerinin aritmetik ortalamaları

Madde No	ANKET MADDELERİ	Aritmetik Ortalamalar (X)			
		Okulda varlığı	Okulda önemi	Evde varlığı	Evde önemi
1	Kafanız karışıkken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	1,30	2,23	1,41	2,04
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	1,91	2,09	1,99	2,08
3	İhtiyacınız olduğunda sizinle ilgilenecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	1,62	2,0	2,17	2,27
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman,onlardan adil davranış görmek.	1,82	2,15	2,00	2,09
5	Başkaları ile iyi arkadaş olmak.	2,10	2,20	2,04	2,29
6	Hasta olduğunda sağlık yardımı görmek.	1,79	2,30	2,13	2,37
7	Beden ve akılca güçlü büyümek.	1,78	2,08	1,99	2,18
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması	2,00	2,35	2,19	2,31
9	Yiyecek,giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	1,97	2,24	2,06	2,30
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak.	1,91	2,27	1,93	2,28
11	Din,dil,ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	1,66	2,29	1,70	2,31
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dileklerin ne olursa olsun saygı görmek.	1,78	2,19	2,03	2,29
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	1,95	2,29	1,88	2,29
14	Oyun oynayabilmek,düş kurabilmek.	1,70	2,18	1,77	2,39
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak	1,86	2,28	1,98	2,35
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek	1,60	2,29	1,90	2,28
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	1,96	2,26	1,64	2,35
18	Çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek.(savaş,yangın sel,deprem,kıtlık..)	1,65	2,31	1,93	2,30
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek.	1,59	2,30	1,67	2,22
21	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	1,83	2,18	1,83	2,17
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	1,48	2,18	1,66	2,19
22	Yetişkin olmadan önce bir savaşta dövüşmekten korunmak.	1,94	2,20	1,66	2,28
23	İstedığınız şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	1,43	2,02	1,61	2,18
24	Nasıl davranacağımız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	1,90	2,13	1,84	2,21
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	1,91	2,33	2,00	2,26
26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	1,82	2,31	2,00	2,31

27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	1,70	2,29	2,10	2,29
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	1,35	2,29	1,80	2,31
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	2,00	2,14	2,10	2,15
30	Yetkililerce hakkınızın desteklenmesi.	1,76	2,12	1,95	2,20
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	1,92	2,14	2,10	2,22
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	1,85	2,15	2,01	2,13
33	Büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	1,94	2,15	2,10	2,15
34	Duyularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	1,74	2,04	1,94	2,22
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	2,09	2,22	2,18	2,23
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	1,67	1,92	1,29	2,15
37	Hayatı kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	1,84	2,18	1,85	2,11
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	1,74	2,28	1,95	2,30
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	2,00	2,19	2,02	2,20
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	1,65	1,97	1,86	2,07

Çizelge 4.8’de görüldüğü gibi okullarda çalışan öğretmen ve yöneticiler çocuk haklarının evde ve okuldaki önemine inanma ($X=2$) konusunda benzer düşüncelere sahip olmalarına rağmen evde ve okulda çocuk haklarının varlığı konusunda farklı düşüncelere sahiptirler ($1,29 < X < 2,39$).

Özellikle okulda ve evde varlık derecesi yüksek olan çocuk hakları şöyledir; size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak ($X_{okul}=1,91$; $X_{Ev}=1,99$), başkaları ile iyi arkadaş olmak ($X_{okul}=2,10$; $X_{Ev}=2,04$), sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması ($X_{okul}=2,0$; $X_{Ev}=2,19$), ders çalışacak bir yere sahip olmak ($X_{okul}=2,09$; $X_{Ev}=2,18$), öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek ($X_{okul}=2,0$; $X_{Ev}=2,02$).

Okulda ve evde varlık derecesi düşük olan çocuk hakları ise şöyledir; kafanız karışıkken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek ($X_{okul}=1,30$; $X_{Ev}=1,41$), bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek ($X_{okul}=1,96$; $X_{Ev}=1,64$), başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak ($X_{okul}=1,48$; $X_{Ev}=1,66$), istediğiniz şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması ($X_{okul}=1,43$; $X_{Ev}=1,61$), kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek ($X_{okul}=1,35$; $X_{Ev}=1,80$).

Çizelge 4.9 Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarının okulda varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ÖĞRETMEN			YÖNETİCİ		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
1	Kafanız karışırken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	%98	%0	%2	%100	%0	%0
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	%29	%67	%4	%30	%70	%0
3	İhtiyacınız olduğunda sizinle ilgilenecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	%67	%32	%1	%100	%0	%0
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman,onlardan adil davranış görmek.	%47	%52	%1	%50	%50	%0
5	Başkaları ile iyi arkadaş olmak.	%24	%75	%1	%30	%70	%0
6	Hasta olduğunda sağlık yardımı görmek.	%35	%64	%1	%62	%38	%0
7	Beden ve akılca güçlü büyümek	%51	%48	%1	%80	%20	%0
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması	%39	%60	%	%62	%38	%0
9	Yiyecek, giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	%34	63	%3	%62	%38	%0
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak	%42	%56	%2	%48	%52	%0
11	Din,dil,ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	%35	%63	%2	%48	%52	%0
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dileklerin ne olursa olsun saygı görmek.	%37	%61	%2	%50	%50	%0
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	%25	%73	%2	%18	%82	%0

Çizelge 4.9’da görüldüğü gibi, çocukların okulda kafaları karışırken yada kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmanda yardım görme haklarının varlık düzeyi öğretmenlerin %98’ine, yöneticilerin tamamına göre “çok az” dır. Benzer şekilde ihtiyaç duyduklarında okulda onlarla ilgilenecek yada onları savunacak kişilere sahip olma şansları öğretmenlerin %67’sine, yöneticilerin ise %100’üne göre “çok az”. Bununla birlikte, öğrencilerin okul ortamında başkaları ile iyi arkadaş olma şansı, öğretmenlerin %75’i, yöneticilerin %70’ine göre “orta derecede” iken, okulda onları önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olma düzeyleri öğretmenlerin %73’ü, yöneticilerin %82’sine göre yine “orta derece” dedir.

Çizelge 4.9 Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarının okulda varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ÖĞRETMEN			YÖNETİCİ		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
14	Oyun oynayabilmek,düş kurabilmek	%51	%47	%2	%82	%18	%0
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak	%37	%62	%1	%50	%50	%0
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek	%39	%59	%2	%62	%38	%0
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	%69	%30	%1	%100	%0	%0
18	Çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek.(savaş,yangın sel,deprem,kıtlık.)	%64	%35	%1	%100	%0	%0
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek.	%63	%35	%2	%100	%0	%0
20	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	%34	%64	%2	%48	%52	%0
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	%55	%42	%3	%82	%18	%0
22	Yetişkin olmadan önce bir savaşta dövüşmekten korunmak.	%40	%55	%5	%50	%50	%0
23	İsteddiğiniz şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	%71	%26	%3	%100	%0	%0
24	Nasıl davranacağınız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	%39	%58	%3	%62	%38	%0
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	%33	%65	%2	%62	%38	%0
26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	%48	%49	%3	%80	%20	%0
27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	%37	%61	%2	%62	%38	%0

Çizelge 4.9’da görüldüğü gibi öğrencilerin okulda, bütün yetenek ve becerilerini geliştirme imkanına sahip olma hakları öğretmenlerin %69’u, yöneticilerin tamamına göre, çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görebilmeleri öğretmenlerin %64, yöneticilerin tamamına göre, ve yetenek ve gayretlerinin elverdiği kadar öğrenimlerine devam edebilmeleri öğretmenlerin %63 ve yöneticilerin tamamına göre, istedikleri şekilde harcayabilecekleri paraya sahip olma hakları öğretmenlerin %71, yöneticilerin tamamına göre “çok az” düzeydedir. Öğrencilerin okulda seçtikleri arkadaşlarla birlikte olabilmeleri öğretmenlerin %62, yöneticilerin %50’sine göre, doğumdan itibaren kendilerine ait bir isme sahip olabilmeleri öğretmenlerin %64, yöneticilerin %52’sine göre “orta derece” dedir.

Çizelge 4.9 Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarının okulda varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ÖĞRETMEN			YÖNETİCİ		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	%62	%36	%2	%100	%0	%0
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	%27	%72	%1	%30	%70	%0
30	Yetkililerce hakkınızın desteklenmesi	%41	%57	%2	%50	%50	%0
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	%42	%56	%2	%48	%52	%0
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	%40	%57	%3	%48	%52	%0
33	Büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	%38	%60	%2	%48	%52	%0
34	Duyularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	%44	%54	%2	%48	%52	%0
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	%25	%71	%4	%30	%70	%0
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	%57	%25	%18	%68	%0	%32
37	Hayatı kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	%41	%56	%3	%62	%38	%0
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	%53	%45	%2	%80	%20	%0
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	%28	%70	%2	%18	%82	%0
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	%37	%56	%7	%18	%82	%0

Çizelge 4.9’da görüldüğü gibi, çocukların kendi dinlerini ve hayatla ilgili inançlarını seçebilme hakları öğretmenlerin %62’si ve yöneticilerin tamamına göre, hazır olduklarında ve istediklerinde kendi başlarına yaşayabilme hakları öğretmenlerin %57’si ve yöneticilerin %68’ne göre “çok az” düzeydedir.

Bununla birlikte, başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olma hakları öğretmenlerin %72, yöneticilerin %70’ine göre, hayatlarını kendileri ve başkaları için güzelleştirecek çalışmalar yapma hakları öğretmenlerin %56, yöneticilerin %68’ine göre, öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek öğretmenlerin %70, yöneticilerin %82’sine göre, bedenlerine zarar verebilecek kişilerden korunma hakları öğretmenlerin %56, yöneticilerin %82’sine göre “orta derece” de bulunmaktadır.

Çizelge 4.10 Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ÖĞRETMEN			YÖNETİCİ		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
1	Kafanız karışırken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	%81	%16	%3	%100	%0	%0
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	%30	%66	%4	%30	%70	%0
3	İhtiyacımız olduğunda sizinle ilgilenecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	%67	%32	%1	%100	%0	%0
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman,onlardan adil davranış görmek.	%47	%51	%2	%50	%50	%0
5	Başkaları ile iyi arkadaş olmak.	%35	%63	%2	%62	%38	%0
6	Hasta olduğunda sağlık yardımı görmek.	%20	%78	%2	%30	%70	%0
7	Beden ve akılca güçlü büyümek	%21	%77	%2	%18	%82	%0
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması	%9	%89	%2	%0	%100	%0
9	Yiyecek, giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	%32	%64	%4	%62	%38	%0
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak	%36	%61	%3	%50	%50	%0
11	Din,dil,ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	%32	%65	%3	%48	%52	%0
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dileklerinizin dikkate alınması.	%8	%90	%2	%0	%100	%0
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	%37	%60	%3	%48	%52	%0

Çizelge 4.10’da görüldüğü gibi, çocukların kafaları karışırken veya kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmandan yardım görme haklarının evde varlığı öğretmenlerin %81, yöneticilerin tamamına göre, ihtiyaçları olduğunda onlarla ilgilenecek ve onları savunacak kişilere sahip olma hakları öğretmenlerin %67, yöneticilerin tamamına göre “çok az” düzeydedir.

Ev ortamında hasta olduklarında sağlık yardımı görme hakları öğretmenlerin %78, yöneticilerin %70’ine göre, kendileriyle ilgili kararlarda etkilerinin olması öğretmenlerin %89, yöneticilerin tamamına göre, onları etkileyebilecek olay ve dilekleri ne olursa olsun saydı görme hakları öğretmenlerin %90, yöneticilerin tamamına göre “orta derece” dedir.

Çizelge 4.10 Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ÖĞRETMEN			YÖNETİCİ		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
14	Oyun oynayabilmek,düş kurabilmek.	%40	%57	%3	%62	%38	%
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak.	%36	%61	%3	%50	%50	%0
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek	%24	%73	%3	%32	%68	%0
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	%51	%46	%3	%70	%30	%0
18	Çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek.(savaş,yangın sel,deprem,kıtlık.)	%34	%64	%2	%38	%62	%0
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek.	%62	%35	%3	%100	%0	%0
20	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	%45	%51	%4	%80	%20	%0
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	%39	%46	%5	%62	%38	%0
22	Yetişkin olmadan önce bir savaşta dövüşmekten korunmak.	%36	%59	%5	%50	%50	%0
23	İsteddiğiniz şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	%56	%41	%3	%70	%30	%0
24	Nasıl davranacağınız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	%52	%44	%4	%80	%20	%0
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	%30	%67	%3	%62	%38	%0
26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	%16	%80	%4	%32	%68	%0
27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	%18	%79	%3	%32	%68	%0

Çizelge 4.10'dan anlaşılacağı gibi, başka din, dil, ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilme hakkı öğretmenlerin %73'ü, yöneticilerin %68'ine göre, iyi bir insan olabilmeleri için neyin iyi, neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olma hakları öğretmenlerin %80'i, yöneticilerin %68'ine göre ev ortamında "orta derece" de vardır.

Ama, yetenekleri ve gayretleri elverdiği kadar öğrenimlerine devam etme hakkı öğretmenlerin %62'si, yöneticilerin tamamına göre, istedikleri şekilde harcayabilecekleri paraya sahip olma hakları öğretmenlerin %80'ine, yöneticilerin %68'ine göre ev ortamında "çok az" derecede vardır. Bu tabloda dikkat çeken diğer bir konu ise çocukların oyun oynayabilme ve düş kurabilme haklarının ev ortamında varlığı konusunda öğretmenlerin

büyük çoğunluğu (%57) “orta derece” derken, yöneticilerin yarısından fazlası (%62) aynı hakkın varlığını “çok az” olarak değerlendirmektedirler.

Çizelge 4.10 Öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ÖĞRETMEN			YÖNETİCİ		
		Çok Az(%)	Orta Derecede (%)	Büyük Ölçüde (%)	Çok Az(%)	Orta Derecede (%)	Büyük Ölçüde (%)
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	%34	%63	%3	%38	%62	%0
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	%10	%88	%2	%0	%100	%0
30	Yetkililerce hakkınızın desteklenmesi	%23	%73	%4	%20	%80	%0
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	%11	%86	%3	%0	%100	%0
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	%25	%71	%4	%18	%82	%0
33	Büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	%8	%89	%3	%0	%100	%0
34	Duyularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	%27	%70	%3	%30	%70	%0
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	%10	%86	%4	%0	%100	%0
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	%69	%25	%6	%100	%0	%0
37	Hayatı kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	%40	%56	%4	%62	%38	%0
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	%23	%74	%3	%32	%68	%0
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	%11	%86	%0	%0	%100	%0
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	33	43	24	18	%52	%30

Çizelge 4.10’ da görüldüğü gibi, başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olma hakkının ev ortamında varlığı öğretmenlerin %88’i, yöneticilerin tamamına göre, kendilerinin iyiliğini isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanma hakları öğretmenlerin %86’sı, yöneticilerin tamamına göre, büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenme hakları varlığını öğretmenlerin %89’u, yöneticilerin tamamına göre, ders çalışacak bir yere sahip olma hakları öğretmenlerin %86’sı, yöneticilerin tamamına göre, öğrenmek için mümkün olabilen her yardımı görme haklarının ev ortamında varlığı öğretmenlerin %86’sı, yöneticilerin tamamına göre “orta derecede” dir. Hazır olduklarında ve istediklerinde kendi başlarına yaşayabilme haklarının ev ortamında varlığı öğretmenlerin %69’u, yöneticilerin tamamına göre “çok az” düzeydedir.

Çizelge 4.11 Katılımcıların kıdem değişkenine göre çocuk haklarının okulda varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	0-5 Yıl			6-15 Yıl			16 Yıl ve Üzeri		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
1	Kafanız karışıkken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	%96	%0	%4	%100	%0	%0	%96	%0	%4
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	%20	%72	%8	%38	%58	%4	%12	%84	%4
3	İhtiyacımız olduğunda sizinle ilgilenecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	%20	%76	%4	%81	%18	%1	%72	%26	%2
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman, onlardan adil davranış görmek.	%40	%56	%4	%63	%36	%1	%18	%81	%1
5	Başkaları ile iyi arkadaş olmak.	%24	%72	%4	%34	%65	%1	%8	%90	%2
6	Hasta olduğunda sağlık yardımı görmek.	%20	%76	%4	%33	%66	%1	%62	%35	%3
7	Beden ve akılca güçlü büyümek	%20	%68	%12	%58	%42	%0	%64	%36	%0
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması	%24	%72	%4	%36	%62	%2	%64	%35	%1
9	Yiyecek, giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	%8	%76	%16	%32	%65	%3	%62	%37	%1
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak	%20	%72	%8	%61	%37	%2	%10	%89	%1
11	Din, dil, ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	%12	%72	%16	%57	%43	%0	%5	%95	%0
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dileklerinizin dikkate alınması.	%12	%80	%8	%58	%41	%1	%8	%90	%2
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	%16	%86	%8	%29	%69	%2	%12	%86	%2

Çizelge 4.11'in incelenmesiyle görülecektir ki, çocukların kafaları karışıkken veya kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmandan yardım alma haklarının varlığını farklı kıdemlere sahip tüm öğretmenler (%96; %100; %96) okulda “çok az” düzeyde görmektedir. Başkaları ile iyi arkadaşlıklar kurmak (%72; %65; %90) ve onları önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olma (%86; %69; %86) haklarının okulda varlığı yine tüm öğretmenlere göre “orta derecede” dir. Kendileriyle ilgili kararlarda etkili olma

haklarının okulda varlığını 0-5 ve 6-11 yıl kıdeme sahip öğretmenler “orta derece” de bulurken, 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenler “çok az” olarak değerlendirmektedir.

Çizelge 4.11 Katılımcıların kıdem değişkenine göre çocuk haklarının okulda varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	0-5 Yıl			6-15 Yıl			16 Yıl ve Üzeri		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
14	Oyun oynayabilmek düş kurabilmek.	%20	%64	%16	%59	%40	%1	%64	%35	%1
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak.	%16	%72	%12	%30	%69	%1	%65	%34	%1
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek	%20	%64	%16	%36	%62	%2	%65	%34	%1
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	%16	%76	%8	%86	%14	%0	%68	%32	%0
18	Çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek . (savaş,yangın sel,deprem,kıtlık.)	%8	%88	%4	%83	%16	%1	%64	%35	%1
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek.	%20	%72	%8	%81	%17	%1	%63	%35	%2
20	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	%8	%72	%20	%54	%46	%0	%6	%92	%2
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	%20	%60	%20	%63	%36	%1	%67	%31	%2
22	Yetişkin olmadan önce bir savaşta dövüşmekten korunmak.	%24	%60	%16	%33	%65	%2	%65	%28	%7
23	İsteddiğiniz şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	%32	%56	%12	%85	%15	%1	%72	%24	%4
24	Nasıl davranacağınız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	%20	%60	%20	%36	%63	%1	%66	%32	%2
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	%20	%60	%20	%32	%67	%1	%59	%40	%1
26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	%12	%72	%16	%57	%41	%2	%61	%37	%2
27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	%16	%68	%16	%36	%64	%0	%61	%37	%2

Çizelge 4.11’den anlaşılacağı gibi, çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görme ve yetenek ve gayretlerinin elverdiği ölçüde öğrenimlerine devam etme haklarının varlığını1-

5 yıl kıdeme sahip denekler “orta derece” bulurken, 6-5 ve 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenler “çok az” olarak bulmaktadır. Benzer şekilde doğumdan itibaren kendilerine ait bir isme sahip olma hakkının varlığını, 1-5 ve 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip denekler “orta derecede” olduğunu belirtirken, 6-15 yıl kıdeme sahip denekler “çok az” olarak değerlendirmektedir.

Çizelge 4.11 Katılımcıların kıdem değişkenine göre çocuk haklarının okulda varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	0-5 Yıl			6-15 Yıl			16 Yıl ve Üzeri		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	%4	%76	%20	%80	%20	%0	%64	%35	%1
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	%24	%64	%12	%37	%63	%0	%8	%90	%2
30	Yetkililerce hakkınızın desteklenmesi	%28	%60	%12	%60	%40	%0	%11	%88	%1
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	%24	%64	%2	%61	%38	%1	%10	%88	%2
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	%16	%72	%12	%58	%40	%2	%11	%86	%3
33	Büydükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	%16	%68	%16	%59	%39	%2	%5	%94	%1
34	Duyularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	%12	%76	%12	%64	%35	%1	%10	%88	%2
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	%8	%80	%12	%37	%61	%2	%8	%88	%4
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	%20	%60	%20	%84	%12	%4	%15	%25	60
37	Hayatı kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	%24	%64	%12	%37	%62	%1	%69	%27	%4
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	%16	%68	%16	%61	%38	%1	%63	%35	%2
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	%16	%76	%8	%34	%65	%1	%10	%90	%0
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	%40	%36	%24	%37	%58	%5	%20	%75	%5

Çizelge 4.11’de görüldüğü gibi, farklı kıdemlere sahip tüm denekler, başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olma, ders çalışacak bir yere sahip olma ve öğrenmek için mümkün olan her yardımı görme haklarının okul ortamında “orta derecede” olduğunu düşünmektedirler. Bununla birlikte, 0-5 yıl ve 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmen ve yöneticiler büyük çoğunluğu (%68; %98) büyüdüğü daha büyük ve önemli işler almayı öğrenme haklarının okulda “orta derece”de olduğu görüşünü paylaşırken, 6-11

yıl arası kıdeme sahip öğretmen ve yöneticilerin %59'u aynı hakkın okulda varlığını “çok az” olarak değerlendirmektedir.

Çizelge 4.12 Katılımcıların kıdem değişkenine göre çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	0-5 Yıl			6-15 Yıl			16 Yıl ve Üzeri		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
1	Kafanız karışırken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	%80	%12	%8	%88	%10	%2	%81	%15	%4
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	%28	%60	%12	%37	%60	%3	%15	%81	%4
3	İhtiyacınız olduğunda sizinle ilgilecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	%24	%68	%8	%26	%72	%2	%16	%25	%59
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman,onlardan adil davranış görmek.	%32	%65	%3	%29	%70	%1	%11	%86	%3
5	Başkaları ile iyi arkadaş olmak.	%20	%76	%4	%32	%66	%2	%63	%34	%3
6	Hasta olduğunda sağlık yardımı görmek.	%12	%80	%8	%30	%70	%0	%5	%90	%5
7	Beden ve akılca güçlü büyümek	%16	%80	%4	%26	%74	%0	%7	%89	%3
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması	%20	%76	%4	%4	%94	%2	%8	%89	%3
9	Yiyecek, giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	%8	%84	%8	%32	%66	%2	%60	%37	%3
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak	%24	%72	%4	%29	%70	%1	%63	%33	%4
11	Din,dil,ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	%8	%76	%16	%55	%45	%0	%3	%95	%2
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dileklerinizin dikkate alınması.	%16	%80	%4	%5	%95	%0	%7	%91	%2
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	%16	%76	%8	%57	%42	%1	%9	%89	%2

Çizelge 4.12’de görüldüğü gibi, kafaları karışırken veya kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmandan yardım alma haklarının ev ortamında varlığını değişik kıdemlere sahip tüm öğretmenler (%80; 88; %81) “çok az” bulmaktadır. Beden ve akılca güçlü büyüme, onlarla ilgili kararlarda etkilerinin olması ve onları etkileyebilecek olay ve dileklerinin dikkate alınması haklarının evde varlığını farklı kıdemlere sahip tüm öğretmen ve yöneticiler “orta derecede” bulmaktadır.

Çizelge 4.12 Katılımcıların kıdem değişkenine göre çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	0-5 Yıl			6-15 Yıl			16 Yıl ve Üzeri		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
14	Oyun oynayabilmek, düş kurabilmek.	%20	%68	%12	%37	%62	%1	%67	%30	%3
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak.	%20	%68	%12	%27	%71	%2	%68	%29	%3
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek	%16	%68	%16	%7	%91	%2	%67	%31	%2
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	%20	%72	%8	%54	%45	%1	%66	%31	%3
18	Çok kötü bir şey olduğunda ç a b u c a k y a r d ı m görmek.(savaş,yangın sel,deprem,kıtlık.)	%4	%88	%8	%51	%48	%1	%7	%91	%2
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek.	%20	%72	%8	%80	%18	%2	%61	%36	%3
20	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	%8	%76	%16	%54	%44	%2	%61	%35	%4
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	%24	%56	%20	%38	%61	%1	%64	%32	%4
22	Yetişkin olmadan önce bir savaşta dövüşmekten korunmak.	%8	%72	%20	%30	%67	%3	%64	%32	%4
23	İstediğiniz şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	%36	%52	%12	%54	%45	%1	%75	%21	%4
24	Nasıl davranacağınız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	%28	%48	%24	%59	%40	%1	%65	%33	%2
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	%8	%76	%16	%30	%69	%1	%60	%38	%2
26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	%12	%72	%16	%2	%97	%1	%60	%38	%2
27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	%20	%64	%16	%4	%96	%0	%60	%38	%2

Çizelge 4.12’de görüldüğü gibi, 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerin yarısından fazlası tabloda görülen tüm çocuk haklarının (18. madde hariç) ev ortamında varlığını “çok az” olarak değerlendirmektedir. Yine aynı tabloda, 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip deneklerin evdeki varlığını “çok az” olarak değerlendirdikleri çocuk haklarının varlığını, 0-5 ve 6-15

yıl kıdeme sahip öğretmen ve yöneticilerin çoğunluğu “orta derece” olarak değerlendirmektedir.

Çizelge 4.12 Katılımcıların kıdem değişkenine göre çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	0-5 Yıl			6-15 Yıl			16 Yıl ve Üzeri		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	%4	%76	%20	%50	%49	%1	%9	%89	%2
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	%24	%64	%12	%5	%95	%0	%9	%89	%2
30	Yetkililerce hakkınızın desteklenmesi	%28	%60	%12	%27	%70	%3	%10	%87	%3
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	%16	%72	%12	%7	%92	%1	%9	%88	%3
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	%24	%64	%12	%29	%69	%2	%12	%85	%3
33	Büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	%16	%68	%16	%5	%93	%2	%5	%93	%2
34	Duyularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	%16	%68	%16	%38	%61	%1	%9	%88	%3
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	%16	%72	%12	%6	%92	%2	%9	%88	%3
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	%24	%60	%16	%85	%12	%3	%70	%25	%5
37	Hayatı kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	%20	%68	%12	%37	%62	%1	%68	%27	%5
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	%4	%80	%16	%9	%90	%1	%62	%35	%3
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	%16	%76	%8	%7	%90	%3	%8	%89	%3
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	%36	%32	%32	%35	%32	%3	%18	%75	%7

Çizelge 4.12’de görüldüğü gibi, yetkililerce haklarının desteklenmesi (%60; %70; %87), onların iyiliğini isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanma (%72; %92; %88), uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunma (%64; %69; %84), büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenme (%68; %93; 93), ders çalışacak bir yere sahip olma (%72; %92; %88) ve öğrenmek için mümkün olan her yardımı görme (%76; %90; 89) haklarının ev ortamında varlığını öğretmenlerin büyük çoğunluğu “orta derece” olarak değerlendirmektedir.

Çizelge 4.13 Katılımcıların öğretmenlik alanı değişkenine göre, çocuk haklarının okulda varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	BRANŞ ÖĞRETMENİ			SINIF ÖĞRETMENİ		
		Çok Az(f)	Orta Derecede (f)	Büyük Ölçüde (f)	Çok Az(f)	Orta Derecede (f)	Büyük Ölçüde (f)
1	Kafanız karışırken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	%99	%0	%1	%98	%0	%1
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	%31	%61	%8	%27	%71	%2
3	İhtiyacınız olduğunda sizinle ilgilenecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	%62	%36	%2	%82	%16	%2
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman,onlardan adil davranış görmek.	%49	%48	%3	%46	%52	%2
5	Başkaları ile iyi arkadaş olmak.	%25	%73	%2	%25	%4	%1
6	Hasta olduğunda sağlık yardımı görmek.	%35	%64	%1	%45	%53	%2
7	Beden ve akılca güçlü büyümek	%48	%51	%1	%64	%34	%2
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması	%39	%59	%2	%47	%52	%1
9	Yiyecek, giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	%32	%63	%5	%45	%53	%2
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak	%40	%57	%3	%45	%53	%2
11	Din,dil,ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	%31	%68	%1	%43	%55	%2
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dileklerinizin dikkate alınması.	%37	%61	%2	%41	%57	%2
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	%26	%72	%2	%22	%77	%1

Çizelge 4.13’de görüldüğü gibi, kafaları karışırken veya kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmandan yardım görme (%99; %98) ve ihtiyaçları olduğunda onlarla ilgilenecek veya onları savunacak kişilere sahip olma (%62; %82) haklarının varlığını hem branş öğretmenleri, hem de sınıf öğretmenleri “çok az” bulmaktadır. Ancak, onlara ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babalarıyla birlikte yaşama (%61; %71) ve onları önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olma (%72; %77) haklarının okulda varlığını öğretmenlerin büyük çoğunluğu “orta derece” olarak değerlendirmektedir.

Çizelge 4.13 Katılımcıların öğretmenlik alanı değişkenine göre, çocuk haklarının okulda varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	BRANŞ ÖĞRETMENİ			SINIF ÖĞRETMENİ		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
14	Oyun oynayabilmek,düş kurabilmek.	%52	%44	%4	%62	%37	%1
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak.	%37	%62	%1	%42	%57	%1
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek	%37	%59	%4	%48	%50	%2
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	%64	%36	%0	%84	%15	%1
18	Çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek (savaş,yangın sel,deprem,kıtlık.).	%58	%40	%2	%81	%17	%2
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek.	%56	%40	%4	%82	%16	%2
20	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	%28	%69	%3	%42	%55	%2
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	%55	%42	%3	%65	%32	%3
22	Yetişkin olmadan önce bir savaşta dövüşmekten korunmak.	%41	%53	%6	%43	%53	%4
23	İstedığınız şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	%65	%32	%3	%85	%12	%3
24	Nasıl davranacağınız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	%40	%57	%3	%47	%51	%2
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	%32	%65	%3	%44	%54	%2
26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	%45	%53	%2	%63	%35	%2
27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	%39	%59	%2	%45	%53	%2

Çizelge 4.13’de görüldüğü gibi, seçtikleri arkadaşlarla birlikte olma (%62; %57), doğumdan itibaren onlara ait bir isme sahip olma (%69; %55) ve onları seven ve önemseyen kişilerle birlikte olma (%65; %54) haklarını okulda varlığı hem branş, hem de sınıf öğretmenlerinin yarıdan fazlası tarafından “orta derece” olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte, bütün yetenek ve becerilerini geliştirme (%64; %84) ve istedikleri şekilde harcayacakları paralarının olması (%65; %85) haklarının okulda varlığını hem branş hem de sınıf öğretmenleri “çok az” olarak değerlendirmektedir.

Çizelge 4.13 Katılımcıların öğretmenlik alanı değişkenine göre, çocuk haklarının okulda varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	BRANŞ ÖĞRETMENİ			SINIF ÖĞRETMENİ		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az(f)	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	%56	%42	%2	%80	%18	%2
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	%29	%69	%2	%26	%72	%2
30	Yetkililerce hakkınızın desteklenmesi	%41	%57	%2	%44	%54	%2
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	%39	%59	%2	%46	%52	%2
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	%35	%64	%4	%45	%52	%4
33	Büydükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	%35	%61	%4	%43	%55	%2
34	Duyularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	%41	%56	%3	%46	%52	%2
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	%28	%66	%6	%25	%73	%2
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	%51	%29	%20	%65	%13	%22
37	Hayatı kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	%45	%51	%4	%47	%51	%2
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	%50	%47	%3	%64	%34	%2
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	%29	%68	%3	%23	%76	%1
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	%39	%53	%8	%27	%68	%5

Çizelge 4.13’de görüldüğü gibi, kendi dinlerini ve hayatla ilgili inançlarını seçebilme (%56; %80) ve hazır olduklarında ve istediklerinde kendi başlarına yaşama (%51; %65) haklarının okulda varlığı hem branş hem de sınıf öğretmenlerine göre “çok az”. Bununla birlikte, başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olma (%69; %72), ders çalışacak bir yere sahip olma (%66; %73) ve öğrenmek için mümkün olan her yardımı görme (%68; %76) haklarının okulda varlığı yine hem branş, hem de sınıf öğretmenlerine göre “orta derecede” dir.

Deneklerin kıdem değişkenine göre çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri Çizelge 4.14’te görülmektedir.

Çizelge 4.14 Katılımcıların öğretmenlik alanı değişkenine göre, çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	BRANŞ ÖĞRETMENİ			SINIF ÖĞRETMENİ		
		Çok Az(f)	Orta Derecede (f)	Büyük Ölçüde (f)	Çok Az(f)	Orta Derecede (f)	Büyük Ölçüde (f)
1	Kafanız karışırken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	%75	%22	%3	%92	%5	%3
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	%34	%61	%5	%28	%70	%2
3	İhtiyacınız olduğunda sizinle ilgilenecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	%22	%63	%15	%24	%54	%22
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman,onlardan adil davranış görmek.	%28	%70	%2	%21	%78	%1
5	Başkaları ile iyi arkadaş olmak.	%34	%63	%3	%45	%53	%2
6	Hasta olduğunda sağlık yardımı görmek.	%20	%78	%2	%23	%75	%2
7	Beden ve akılca güçlü büyümek	%18	%80	%2	%21	%77	%2
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması	%11	%87	%2	%4	%94	%2
9	Yiyecek, giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	%31	%65	%4	%45	%53	%2
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak	%34	%63	%3	%42	%55	%3
11	Din,dil,ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	%27	%71	%2	%42	%56	%2
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dileklerin dikkate alınması.	%12	%87	%1	%2	%96	%2
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	%35	%63	%2	%43	%55	%2

Çizelge 4.14'te görüldüğü gibi, çocukların kafaları karışırken veya kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmandan yardım görme (%75; %92) haklarının evde varlığı “çok az” düzeydedir. Geriye kalan diğer maddelerdeki çocuk haklarının evde varlık düzeyi ise “orta derecede” dir. Ama orta derece de evde varlık düzeyine sahip çocuk haklarının içerisinde beden ve akılca güçlü büyüme (%80; %77), onlarla ilgili kararlarda etkilerinin olması (%87; %94)ve onları etkileyebilecek olay ve dileklerin dikkate alınması (%87; %96) haklarının evde varlık düzeyi ise diğerlerinden anlamlı düzeyde yüksektir.

Çizelge 4.14 Katılımcıların öğretmenlik alanı değişkenine göre, çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	BRANŞ ÖĞRETMENİ			SINIF ÖĞRETMENİ		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
14	Oyun oynayabilmek,düş kurabilmek.	%45	%52	%3	%46	%52	%3
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak.	%37	%61	%2	%41	%57	%2
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek	%28	%68	%4	%24	%74	%2
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	%48	%79	%3	%61	%38	%1
18	Çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek (savaş,yangın sel,deprem,kıtlık.).	%29	%69	%2	%38	%60	%2
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek.	%54	%42	%4	%81	%16	%3
20	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	%40	%56	%4	%62	%35	%3
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	%41	%56	%3	%47	%50	%3
22	Yetişkin olmadan önce bir savaşta dövüşmekten korunmak.	%36	%58	%6	%42	%55	%3
23	İstedığınız şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	%54	%43	%3	%63	%35	%2
24	Nasıl davranacağınız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	%49	%49	%2	%65	%31	%4
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	%29	%68	%3	%44	%54	%2
26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	%19	%78	%3	%21	%77	%2
27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	%22	%76	%2	%21	%76	%3

Çizelge 4.14'te görüldüğü gibi, çocukların yetenek ve gayretlerinin elverdiği kadar öğrenimlerine devam etme (%54; %81) ve istedikleri şekilde harcayabilecekleri paralarının olması (%54; %63) haklarının evde varlığı hem branş hem de sınıf öğretmenlerine göre “çok az” düzeydedir. Geriye kalan tüm çocuk haklarının ev de varlık düzeyi hem branş hem de sınıf öğretmenlerine göre “orta derecede” olmakla birlikte, bunların içerisinde iyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olma (%78; %77) ve kendilerine özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görme (%76; %76) haklarının varlık düzeyi her iki farklı grup öğretmene göre diğerlerinden daha fazladır.

Çizelge 4.14 Katılımcıların öğretmenlik alanı değişkenine göre, çocuk haklarının evde varlığı konusundaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	BRANŞ ÖĞRETMENİ			SINIF ÖĞRETMENİ		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az(f)	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	%32	%65	%3	%37	%61	%2
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	%15	%82	%3	%2	%96	%2
30	Yetkililerce hakkınızın desteklenmesi	%25	%71	%4	%20	%78	%2
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	%15	%82	%3	%3	%94	%3
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	%25	%72	%3	%22	%75	%3
33	Büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	%12	%84	%4	%2	%96	%2
34	Duygularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	%29	%67	%4	%26	%72	%2
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	%17	%79	%4	%2	%96	2
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	%64	%29	%7	%85	%13	%2
37	Hayatı kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	%43	%53	%4	%47	%51	%2
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	%27	%70	%3	%23	%5	%2
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	%16	%80	%4	%3	%95	%2
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	%35	%43	%22	%26	%46	%28

Çizelge 4.14'te görüldüğü gibi, çocukların hazır olduklarında ve istediklerinde kendi başlarına yaşama haklarının evde varlık düzeyini branş öğretmenlerinin %64'ü, sınıf öğretmenlerinin %85'i "çok az" düzeyde görmektedir. Diğer hakların evde varlık düzeyleri hem branş hem de sınıf öğretmenlerine göre "orta derecede" olmakla birlikte, başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olma (%82; %96), büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenme (%84; %96) ve öğrenmek için mümkün olan her yardımı görme (%800; %95) haklarının varlık düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların görev yaptıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyine göre çocuk haklarının okulda varlık düzeyleri Çizelge 4. 15'te görülmektedir.

Çizelge 4.15 Katılımcıların görev yaptıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik statüsüne göre çocuk haklarının okulda varlık düzeyi hakkındaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ALT DÜZEY			ORTA DÜZEY		
		Çok Az(f)	Orta Derecede (f)	Büyük Ölçüde (f)	Çok Az(f)	Orta Derecede (f)	Büyük Ölçüde (f)
1	Kafanız karışıkken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	%98	%0	%2	%99	%0	%1
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	%80	%17	%3	%12	%83	%5
3	İhtiyacınız olduğunda sizinle ilgilenecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	%79	%19	%2	%73	%25	%2
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman,onlardan adil davranış görmek.	%86	%12	%2	%35	%63	%2
5	Başkaları ile iyi arkadaş olmak.	%82	%16	%2	%7	%91	%2
6	Hasta olduğunda sağlık yardımı görmek.	%81	%17	%2	%28	%70	%2
7	Beden ve akılcıca güçlü büyümek	%83	%15	%2	%50	%49	%1
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması	%81	%16	%3	%32	%67	%1
9	Yiyecek, giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	%77	%19	%4	%28	%69	%3
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak	%81	%16	%3	%31	%67	%2
11	Din,dil,ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	%81	%15	%4	%24	%74	%2
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dileklerinizin dikkate alınması.	%81	%16	%3	%27	%72	%1
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	%6	%90	%4	%29	%70	%1

Çizelge 4.15’te görüldüğü gibi, hem alt düzey hem de orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklerin tamamına yakını (%98; %99) çocukların kafaları karışıkken veya kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmandan yardım görme haklarının okul ortamında varlığını “çok az” olarak görmektedir. Bununla birlikte, çevredeki insanlar onların hatalı olduğunu düşündüklerinde onlardan adil davranış görme hakkı, alt düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklerin %86’sına göre “çok az”, orta düzey sosyo ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklerin %63’üne göre “orta düzeyde”dir. Benzer şekilde, diğer çocuk haklarının okul ortamında varlığı da, alt düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklere göre “çok az” iken, orta düzey sosyo ekonomik statüye sa sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklere göre “orta derece” olarak değerlendirilmektedir.

Çizelge 4.15 Katılımcıların görev yaptıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik statüsüne göre çocuk haklarının okulda varlık düzeyi hakkındaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ALT DÜZEY			ORTA DÜZEY		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
14	Oyun oynayabilmek,düş kurabilmek.	%83	%13	%4	%50	%48	%2
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak.	%5	%93	%2	%51	%48	%1
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek	%82	%14	%4	%32	%66	%2
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	%83	%14	%3	%74	%25	%1
18	Çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek (savaş,yangın sel,deprem,kıtlık.).	%81	%17	%2	%70	%29	%1
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek.	%82	%16	%2	%69	%29	%2
20	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	%77	%18	%5	%24	%74	%2
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	%80	%15	%5	%55	%42	%3
22	Yetişkin olmadan önce bir savaşta dövüşmekten korunmak.	%7	%87	%6	%53	%43	%4
23	İsteddiğiniz şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	%83	%12	%5	%76	%22	%2
24	Nasıl davranacağınız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	%84	%11	%5	%32	%66	%2
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	%79	%15	%6	%27	%72	%1
26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	%79	%17	%4	%48	%50	%2
27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	%82	%14	%4	%30	%68	%2

Çizelge 4.15’te görüldüğü gibi, hem alt düzey hem de orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklerin çoğunluğu bütün yetenek ve becerilerini geliştirme (%83; %74) ve istedikleri şekilde harcayacakları paralarının olması (%83; %76) haklarının varlığının okul ortamında varlığını “çok az” olarak değerlendirmektedir. Ancak kendilerini seven önemseyen kişilerle birlikte olma haklarının varlığını alt düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklerin %79’u “çok az” bulurken, orta düzey sosyo ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklerin %72’si göre “orta derecede” görmektedir. Benzer şekilde diğer çocuk haklarının okulda varlık düzeyleri orta düzey sosyo ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Çizelge 4.15 Katılımcıların görev yaptıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik statüsüne göre çocuk haklarının okulda varlık düzeyi hakkındaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ALT DÜZEY			ORTA DÜZEY		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az(f)	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	%79	%17	%4	%68	%30	%2
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	%82	%15	%3	%10	%89	%1
30	Yetkililerce hakkınızın desteklenmesi	%83	%14	%3	%30	%68	%2
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	%84	%12	%4	%30	%68	%2
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	%80	%16	%4	%29	%68	%3
33	Büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	%81	%15	%4	%27	%71	%2
34	Duyularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	%81	%15	%4	%33	%65	%2
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	%79	%17	%4	%9	%87	%4
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	%85	%11	%4	%51	%21	%26
37	Hayatı kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	%83	%14	%2	%34	%63	%3
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	%83	%13	%4	%51	%47	%2
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	%8	%89	%3	%31	%67	%2
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	%9	%84	%7	%39	%55	%6

Çizelge 4.15'te görüldüğü gibi, hem alt düzey hem de orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklerin yarıdan fazlası çocukların kendi dinlerini ve hayatla ilgili inançlarını seçebilme (%79; %68), hazır olduklarında ve istediklerinde kendi başlarına yaşama (%85; %51) ve başkalarına duydukları sevgiyi gösterme fırsatına sahip olma (%83; %51) haklarının okulda varlığını “çok az” bulmaktadır. Büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenme hakkının varlığını alt düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklerin %81'i “çok az” bulurken, orta düzey sosyo ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda çalışan deneklerin %71'i göre “orta derecede” görmektedir. Genel olarak, çocuk haklarının okul ortamında varlık düzeyleri, orta düzey sosyo ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda daha yüksektir.

Çizelge 4.16 Katılımcıların görev yaptıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik statüsüne göre çocuk haklarının evde varlık düzeyi hakkındaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ALT DÜZEY			ORTA DÜZEY		
		Çok Az (f)	Orta Derecede (f)	Büyük Ölçüde (f)	Çok Az (f)	Orta Derecede (f)	Büyük Ölçüde (f)
1	Kafanız karışırken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	%89	%8	%3	%84	%13	%3
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	%79	%19	%2	%14	%81	%5
3	İhtiyacınız olduğunda sizinle ilgilenecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	%4	%94	%2	%29	%46	%25
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman, onlardan adil davranış görmek.	%7	%92	%1	%30	%69	%1
5	Başkaları ile iyi arkadaş olmak.	%83	%15	%2	%27	%70	%3
6	Hasta olduğunda sağlık yardımı görmek.	%76	%21	%3	%4	%94	%2
7	Beden ve akılca güçlü büyümek	%5	%94	%1	%25	%73	%2
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması	%4	%94	%2	%8	%90	%2
9	Yiyecek, giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	%77	%20	%3	%27	%70	%3
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak	%6	%93	%1	%50	%47	%3
11	Din, dil, ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	%78	%18	%4	%23	%76	%1
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dileklerin dikkate alınması.	%6	%93	%1	%6	%92	%2
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	%79	%17	%4	%27	%71	%2

Çizelge 4.16’da görüldüğü gibi, alt düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan öğretmenlerin %89’u, orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan öğretmenlerin %84’ ü çocukların kafaları karışırken veya kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmandan yardım alma haklarının “çok az” olduğu görüşünde birleşmektedirler. Tablo III.16’da, çocukların sadece zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olma haklarının evde varlık düzeyi alt düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki evlerde yüksek olmasına karşın, diğer tüm maddelerdeki çocuk haklarının varlık düzeyi orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki evlerde daha yüksek yada eşit düzeyde olduğu dikkati çekmektedir.

Çizelge 4.16 Katılımcıların görev yaptıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik statüsüne göre çocuk haklarının evde varlık düzeyi hakkındaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ALT DÜZEY			ORTA DÜZEY		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
14	Oyun oynayabilmek,düş kurabilmek.	%82	%15	%3	%34	%64	%2
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak.	%6	%92	%2	%50	%47	%3
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek	%7	%90	%3	%32	%65	%3
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	%5	%93	%2	%72	%26	%2
18	Çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek (savaş,yangın sel,deprem,kıtlık.).	%2	%96	%2	%45	%53	%2
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek.	%80	%17	%3	%68	%30	%2
20	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	%77	%18	%5	%46	%51	%1
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	%78	%17	%5	%34	%63	%3
22	Yetişkin olmadan önce bir savaşta dövüşmekten korunmak.	%6	%89	%5	%50	%46	%4
23	İstedığınız şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	%9	%87	%4	%76	%23	%1
24	Nasıl davranacağınız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	%81	%14	%5	%52	%46	%2
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	%76	%19	%5	%26	%72	%2
26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	%2	%94	%4	%26	%72	%2
27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	%5	%92	%3	%27	%71	%2

Çizelge 4.16’da görüldüğü gibi, çocukların yetenek ve gayretlerinin elverdiği ölçüde öğrenimlerine devam etme haklarının evde varlığını, alt düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan deneklerin %80’i, orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan deneklerin %64’ ü “çok az” bulmaktadır. İstedikleri şekilde harcayabilecekleri paralarının olması hakkının evde varlığını, alt düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan öğretmenlerin %87’si “orta derecede” bulurken, orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan Katılımcıların %76’sı “çok az” bulmaktadır. Benzer şekilde, seçtikleri arkadaşlarla birlikte olma ve bütün yetenek ve becerilerini geliştirme haklarının varlığı alt düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan deneklerce daha

fazla bulunurken diğer hakların varlığı orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan deneklerce daha fazla bulunmaktadır.

Çizelge 4.16 Katılımcıların görev yaptıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik statüsüne göre çocuk haklarının evde varlık düzeyi hakkındaki görüşleri

Madde No	ANKET MADDELERİ	ALT DÜZEY			ORTA DÜZEY		
		Çok Az	Orta Derecede	Büyük Ölçüde	Çok Az(f)	Orta Derecede	Büyük Ölçüde
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	%2	%95	%3	%45	%52	%3
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	%7	%91	%2	%8	%90	%2
30	Yetkililerce hakkınızın desteklenmesi	%8	%90	%2	%27	%90	%3
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	%7	%90	%3	%9	%89	%2
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	%7	%90	%3	%29	%69	%2
33	Büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	%5	%92	%3	%6	%91	%3
34	Duygularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	%78	%18	%4	%12	%86	%2
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	%4	%93	%3	%9	%88	%3
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	%84	%12	%3	%74	%21	%5
37	Hayatı kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	%81	%16	%3	%34	%63	%3
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	%4	%93	%3	%31	%66	%3
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	%5	%93	%2	%10	%88	%2
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	%7	%11	%82	%37	%56	%6

Çizelge 4.16’da görüldüğü gibi, çocukların hazır olduklarında ve istediklerinde kendi başlarına yaşama haklarının evde varlık düzeyi alt düzeyi, alt sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan katılımcıların %84’ü, orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan deneklerin %74’üne göre “çok az”dır. Diğer tüm çocuk haklarının evde varlığı, orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan katılımcıların çoğuna göre “orta derecede” iken, duygularına zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi ve hayatı kendileri ve başkaları için güzelleştirecek çalışmalar yapma haklarının evde varlık düzeyleri hariç, diğer tüm hakların varlıkları da alt düzeyi, alt sosyo-ekonomik statüye sahip bölgelerdeki okullarda görev yapan deneklerin çoğuna göre de “orta derecede”dir.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

5.1 Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Kamu ilköğretim okullarında yapılan ve çocuk haklarının okulda ve evde varlık düzeyi ile önemini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmanın sonuçlarına göre, çocuk haklarının okul ve ev ortamında varlık düzeyine ilişkin görüşler arasında deneklerin yönetici olup olmama, katılımcıların kıdemleri, deneklerin branşları ve deneklerin görev yaptıkları okulların bulunduğu bölgelerin sosyo-ekonomik statüsüne göre farklılıklar tespit edilmiştir. Bununla birlikte çocuk haklarının hem okul hem de ev ortamında önemine ilişkin farklı demografik özelliklere sahip tüm öğretmen ve yöneticiler aynı görüşe sahiptirler ve bu haklar çocuklar için “çok önemlidir”.

Çizelge 4.8’deki bulgulara göre şu sonuca varmak olasıdır; ülkemizde çocuk haklarının önemini kavranmış olmasına karşın uygulama henüz istenen düzeyde değildir. Bu durum, Çetinkaya (1998)’nin bulgularıyla da örtüşmektedir. Çetinkaya’nın “Öğretmen ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışının değerlendirilmesi” isimli çalışmasında, bütün haklar ev ve okul ortamında önemli görülmüş; ancak bu hakların ev ve okul ortamındaki varlık derecesinin istenen düzeyde olmadığı bulgusuna erişilmiştir. Bu sonuçlar bu tezle paralellik göstermektedir. Bu durum da araştırmanın güvenilirliğini güçlendirmektedir.

Katılımcıların kıdemlerine göre dağılımına bakıldığında, 6-15 yıl arasında bir yığılma (%62,8) olduğu görülmektedir (Çizelge 3.1). Bunun nedeni çok kıdemli öğretmenlerin daha sosyo-ekonomisi yüksek semtlerde, daha düşük kıdemli öğretmenlerin de daha sosyo-ekonomisi düşük semtlerde çalıştıkları gösterilebilir. Araştırmanın yapıldığı Maltepe ilçesi bu yığılmayı doğrulamaktadır. Maltepe ilçesi Kadıköy, Taksim, Şişli gibi semtlere göre sosyo-ekonomik olarak daha düşüken; Pendik, Tuzla, Zeytinburnu gibi semtlere göre

sosyo ekonomik açıdan daha yüksektir. Ancak İstanbul genelinde düşünüldüğünde sosyo-ekonomik açıdan yüksek seviyededir.

Katılımcıların okuttukları öğrencilerin yaşları 7-12 yaş aralığında yığılma göstermiştir. Bunun nedeni deneklerin %65,4 'ü sınıf öğretmenidir. Bu fazlalıkta okullarda çalışan branş öğretmeni sayısının sınıf öğretmenlerine göre daha az olmasıdır. İlköğretim okullarında ilk beş yıl sınıf öğretmenlerince; son üç yıl branş öğretmenlerince okutulmaktadır (Çizelge 3.2).

Yine bu tabloda “her ikisi eşit” seçeneğinde oluşan yığılmanın anlamı; branş öğretmenlerinin çeşitli yaş gruplarını okutmalarıdır.

Çizelge 3.3 ' te deneklerin annelerinin eğitim durumlarını gösteren tablo, bize toplumumuzun eğitim alma durumunu göstermektedir. Okula gitmemiş ve ilkokul mezunu seçeneklerinde ki yığılma cumhuriyetle başlanan eğitim seferberliğinin henüz tamamlanmadığının işaretidir.

Araştırmamız İstanbul şehri, Maltepe ilçesiyle sınırlı olduğundan şehir okulu seçeneğinde yığılma görülmektedir. Şehir/banliyo seçeneğindeki %13,5 ise gecekondu mahallerindeki okullarda uygulanan anketlerden kaynaklanmaktadır (Çizelge 3.4).

Yine Çizelge 3.8'den anlaşıldığı gibi, çocuk haklarının evde ve okulda varlık düzeyi, önem derecesinden düşük olmasının yanında, okulda varlık düzeyi de evde varlık düzeyinden genel olarak daha düşüktür. Bunun nedeni olarak da, çocuklara hakların tanınmasına inanılmış ancak düşüncelerin davranışa dönüşmediği düşünülmektedir.

Ayrıca çocuk hakları evrenseldir ve bazı maddeleri toplumumuzun gelenek, görenek ve yaşam biçimine uyumlu değildir. Yine bazı maddeler toplumumuzun siyasal yapısıyla örtüşmemektedir. Buna etnik farklılıklar, bölgesel farklılıklar, inançlar, kültürel farklılıklar vb. örnek verilebilir. Bu nedenledir ki; “çocuğun kendisiyle ilgili kararlarda etkin olması”, “kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek”, “hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak” gibi maddelerin değerleri düşük çıkmıştır.

Çocuk hakları alanında iki temel yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi çocukların ilgi ve korumaya ihtiyaçları olduğunu düşünen “korumacı yaklaşım”, diğeri ise çocukların yetişkinlerle aynı haklara sahip olduğunu düşünen “özgürleştirici yaklaşım” dır. İşte çocuk hakları sözleşmesi bu iki yaklaşımı ele alarak, temel çocuk haklarını belirlemektedir. Çocuk hakları üzerinde “korumacı yaklaşım” ve “ özgürleştirici yaklaşım” anlayışları bakımından düşünülürse, toplumumuz için “koruyucu yaklaşım” öne çıkmaktadır. Bu durumu istatistik sonuçları doğrulamaktadır. Çocuğu korumaya yönelik maddeler yüksek; özgürleştirmeye yönelik maddeler düşük çıkmıştır.

Çocuğu korumaya yönelik, değeri yüksek çıkan haklar için örnekler şunlardır; “çocuklara ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babalarıyla birlikte yaşama hakkı”, “başkaları ile iyi arkadaş olma hakkı”, “çocuklarla ilgili kararlarda etkilerinin olması”, “ders çalışacak bir yere sahip olma ve öğrenmek için mümkün olan her yardımı görme” hakkı. Bu haklar toplum yapımıza uygundur, uygulanmasında masraf gerektirmez. Bu nedenle yüksek çıkması olağandır.

Korumaya yönelik hakların varlık derecesinin yüksek olması konusunda çocuk haklarının ortak özelliklerine bakıldığında bizim kültürümüze yakın olan kavramlar olduğu aşağıdaki haklarda yine göze çarpmaktadır. Örneğin “onlara ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babalarıyla birlikte yaşama hakkı” zaten toplumumuzun temelinde olan bir kavramdır. Bunun karşıtı olan “istediğinde yalnız yaşama” hakkı, bu nedenden dolayı düşük çıkmıştır. Toplumumuzda var olan değerlere göre bir çocuğun anne ya da babası hayatta olduğu müddetçe; evlenmedikçe, zorunlu ayrılış olmadıkça, onlardan ayrı yaşaması çok az rastlanan bir durumdur.

Hem okul ortamında hem de ev ortamında varlık düzeyleri diğelerine göre nispeten düşük olan çocuk hakları şunlardır; “kafaları karışıkken veya kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmandan yardım görme hakkı”, “bütün yetenek ve becerilerini geliştirme hakkı”, “başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabilecekleri bir yer ve zamana sahip olma hakkı”, “istedikleri şekilde harcayabilecekleri paralarının olması”, kendi dinlerini ve hayatla ilgili inançlarını seçebilme hakkı.

Bu hakların ortak özellikleri; ekonomik yük getirmesi, psikolojik desteğin delilik olarak algılanması, yeteneğine göre değil, kazancına göre meslek seçmeye yöneltme, seçeceği mesleği ailenin belirlemesi, demokratik yaşamı tam olarak uygulayamayışımız, çocuğun yalnız yaşayamayacağına olan inanç, yine toplum kültürümüze uyum sağlamaması ve bu yaklaşımların çocuğu özgürleştirici yaklaşımlar olması denebilir. Toplumumuz çocuklar için en doğru kararı ailesinin vereceğine inanır.

Hem öğretmen hem de yöneticilere göre, çocukların kafaları karışıkken yada kendilerini kötü hissettiklerinde bir uzmanda yardım görme ve onlarla ilgilenecek yada onları savunacak kişilere sahip olma haklarının okul ortamında varlığı “çok az” dır. Bununla birlikte, başkaları ile iyi arkadaş olma ve onları önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olma haklarının okulda varlık düzeyi “orta derecede” dir. Sonuçların okul ortamında ev ortamına göre daha düşük çıkması; okulda bulunan öğrencilerin çoğunluğunun ailelerinin kültür ve eğitim seviyelerinin öğretmenlere göre farklılık göstermesi olduğu düşünülmektedir.

Varlığı diğerlerine göre yüksek çıkan haklar; “başkaları ile iyi arkadaş olmak”, “ders çalışacak bir yere sahip olmak”, “sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması”, “başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak”, “öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek”, “büyüdükçe daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek”, “uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak” dır. Görüldüğü gibi yüksek çıkan haklar yukarıda bahsedilen durumları doğrulamaktadır.

Varlığı diğerlerine göre düşük olan haklar; “kendi dinini ve hayatla ilgili inançlarını seçebilmek”, “istediğiniz şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması”, “başkaları tarafından rahatsız edilmeden yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak”, “yetenek ve gayretlerinizin elverdiği kadar öğrenime devam etmek”, “başka din, dil, renk, ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilme”, “bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak”, “çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek (savaş, yangın sel, deprem, kıtlık)”, “din, dil, ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek”, “hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak” hakları da

toplumuza uyumadığını kanıtlamaktadır. Bu haklar, uygulandığı toplumda demokratik yaşamın uygulanırlığıyla da yakından ilgilidir.

Katılımcıların kıdemine göre çıkan sonuçlar farklılık göstermesine rağmen; fark yüksek değildir. Öğretmen ve yöneticilerin branş ya da sınıf öğretmeni olması durumlarına göre tespit edilen farklılık düşük seviyededir. Sosyo-ekonomik açıdan düşük bölgelerde çalışan deneklerin yanıtları, yüksek bölgelerde çalışanlara göre düşüktür. Bu farklılığın nedeni olarak, ekonomik güç, eğitim alma, kültür, insan haklarını, çocuk haklarını uygulayışın doğru orantılı olması düşünülmektedir.

Katılımcıların kıdemlerine göre; Çizelge 3.11’de de görüldüğü gibi, “kafaları karışıkken bir yardım görme” hakkının varlığını farklı kıdemlere sahip tüm öğretmenler okulda “çok az” düzeyde değerlendirmişlerdir. “Başkaları ile iyi arkadaşlıklar kurma ve onları önemseyen iyi arkadaş edinme fırsatına sahip olma” haklarının okulda varlığı farklı kıdemlere sahip öğretmenlerce “orta derecede görülmüştür. “Kendileriyle ilgili kararlarda etkili olma” haklarının okulda varlığı 0-5/6-15 yıl kıdeme göre “ orta derecede” görülürken; 16 yıl üzeri kıdeme sahip öğretmenlerde “ çok az” düzeyde değerlendirilmiştir. “Kötü bir şey olduğunda yardım görme”, “ doğumdan itibaren bir isme sahip olma” hakları 0-5/6-15 yıl kıdemli öğretmenlerce “orta derecede” değerlendirilirken, 16 yıl üzeri kıdemli öğretmenlerce “çok az” şeklinde değerlendirilmiştir. Görüldüğü gibi öğretmenlerin kıdemleri arttıkça hakların değerleri düşmektedir. Bu sonuçlara bakarak genç neslin daha demokratik, hak ve özgürlüklere daha sıcak , özgürleştirici yaklaşıma daha yatkın, gelenek göreneklerde değişimden yana oldukları sonucuna varılabilir. Yine bu sonuçlara bakarak; globalleşmenin , dünyaya açılmanın, internetin, televizyonun ve hızlı iletişimin, değerleri hızla değiştirdiği sonucuna ulaşılabilir.

Öğretmenlerin branşlarına göre; Çizelge 3.13’te de görüldüğü gibi, “kafaları karışıkken bir yardım görme”, “ihtiyaçları olduğunda onlarla ilgilenecek veya savunacak kişilere sahip olma”, “hazır olduklarında kendi başlarına yaşama”, “kendi dinlerini ve hayatla ilgili inançlarını seçme”, hakları hem tüm branşlarca büyük ölçüde “çok az” bulunurken; “onlara ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babalarıyla birlikte yaşama” , “ders çalışacak bir yere sahip olma”, “öğrenmek için mümkün olan her yardımı görme”, “onları

önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olma”, “seçtikleri arkadaşlarla birlikte olma”, “doğumdan itibaren onlara ait bir isme sahip olma”, “onları seven ve önemseyen kişilerle birlikte olma” haklarının okulda varlığını tüm branşların büyük çoğunluğu “orta derecede” olarak değerlendirmişlerdir. Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı gibi öğretmenlerin branşları haklara verilen yanıtlarda farklılık göstermemiştir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okulun sosyo-ekonomik yapısına göre; Çizelge 3.15’te görüldüğü gibi haklara verilen cevapların büyük çoğunluğunda, alt düzey sosyo-ekonomiye statüye sahip bölgedeki okullarda çalışan deneklere göre “çok az” iken; orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip bölgedeki okullarda çalışan deneklere göre “orta derecede” olarak değerlendirilmektedir. Bunun nedeni olarak da, sosyo-ekonomik statü yükseldikçe eğitim seviyesi, kültür seviyesi, yaşam standardı vb. yükselmekte ve çocuk haklarına bakışı olumlu etkilemektedir.

“Çocuklarımız yarınlarımız” demek yeterli değildir. Her çocuğa dünyaya gelme mutluluğunu yaşatmak, çocukların beslenme, barınma, eğitim alma, giyinme gibi temel ihtiyaçlarının yanında; güven, ilgi, sevgi, hoşgörü gereksinmelerini karşılamak, çocukların toplumsal yaşama eşit ve özgür bireyler olarak katılımlarını sağlamak; çocuklara yönelik istismarın ve ihmalin önüne geçmek ve bu amaçla hukuki düzenlemeleri yapmak ve en önemlisi çocuğa bakış açımızı değiştirmek, yarınlarımızı sağlıklı kılacaktır.

5.2 Öneriler

Ankette belirtilen bütün haklar ev ve okul ortamında önemli görülmüştür. Ancak hakların varlığı hem ev hem de okul ortamında istenen seviyenin altındadır. Yöneticilerin verileri öğretmenlere göre yüksekse de bu fark kayda değer değildir.

Yukarıdaki bulguların ışığında araştırmanın önerileri şunlardır,

Öğretmenler açısından;

1. Öğretmenlerin ve yöneticilerin, Çocuk Hakları Sözleşmesini okuyup öğrenmeleri,
2. Çocukların, çocuk hakları konusunda bilgilendirilmesi,
3. Çocukların okul ortamında katılım haklarını kullanabilmesi ve demokratik bir eğitim görmesi için gerekli çalışmaların yapılması,

Yasal düzenlemeleri yapacaklar açısından;

1. Çocuk haklarıyla ilgili yasal düzenlemelerin yapılması,
2. Zorunlu ilköğretim süresinin uzatarak, eğitim süresini gelişmiş ülkelerin seviyesine çekilmesi,
3. Çocuklarla ilgili kurum ve meslek gruplarının çocuk hakları konusunda bilgilendirilmesi,
4. İlköğretimde ve orta öğretimde çocuk haklarıyla ilgili derslerin okutulması,
5. Çocuk hakları sözleşmesinin hayata geçirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması,
6. Öğretmen ve yöneticilere çocuk hakları konulu hizmet içi eğitim verilmesi,
7. MEB ilköğretim ve orta öğretim müfredatını hazırlarken çocuk hakları tema ve konularda kullanması,
8. Ulusal basın ve medyanın çocuk hakları konusunda halkı bilinçlendirmek için yayın yapması konusunda yasal düzenlemelerin yapılması,

9. Korumasın çocuklar, özel eğitime muhtaç çocuklar, engelli ve çalışan çocuklarla ilgili yasa ve uygulamaların çocuk haklarına uygun hale getirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

EKLER

EK 1 – Öğretmen ve Yönetici Anketi

EK 2 – Çocuk Hakları Sözleşmesi Tam Metni

EK-1 ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİ ANKETİ
ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMASI
Öğretmen Anketi

ÖN AÇIKLAMA

Sizden ilişikteki anketi doldurmanızı rica etmekteyiz. Bu araştırmanın amacı dünya üzerindeki tüm insanların çocuk hakları ve çocukların bu haklara ilişkin tecrübeleri ile ilgili görüş ve yargıları hakkında bilgi toplamaktır. Çocuklar yaşı on sekizin altında olan veya henüz yetişkin olarak kabul edilmeyen kişilerdir. Bu yaş grubundaki kişilerin “genç insanlar” olarak anılmasının daha uygun olacağı bir çoğunluk tarafından kabul edilmektedir. Haklar ise, kişiye saygı anlayışına uygun ve adil olarak sağlanacağı garanti edilen koşullar, ayrıcalıklar, fırsatlar ve yetkiler olarak tanımlanır.

Bu girişe ekli olarak değişik ülkelerde çocukların sahip olabildikleri veya olmadıkları hakların bir listesini bulacaksınız. Bu anketi kişisel görüş açınızdan cevaplandırınız. Sizden anketten her hakkı değerlendirip şu noktaları da dikkate alarak bir yargıda bulunmanız istenmektedir; bunlar, ilköğretim çağındaki çocuklar için söz konusu hakkın “var” olup olmaması ve söz konusu hakkın varlığının bu yaş grubundaki çocuklar için “önemi” dir. Bu terimler ankette etraflıca açıklanmaktadır. Bu değerlendirmeyi evde ve okulda olmak üzere iki farklı ortamda yapacaksınız. Yanıtlarınız anketteki yerlerine işaretlenecektir.

Anketteki çocuk hakları bölümünü doldurmaya başlamadan önce lütfen anket formunun birinci bölümünde yer alan öğretmeni olduğunuz çocuk grubunun özelliklerini ortaya koyan bölümü doldurunuz. Sonra anket bölümüne geçiniz.

Herhangi bir sorunuz varsa anketi uygulayan kişiye yöneltin.

Teşekkür ederiz.

ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMASI
ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİ ANKETİ

Aşağıdaki kendinizle ilgili bilgileri lütfen işaretleyiniz.

A)Öğretmenlikteki deneyiminiz (Yıllar).

- (1) 0-5 yıl (2) 6-15 yıl (3) 16 yıl ve üstü

B)Öğrencilerinizin hakim cinsiyeti

- (1) kız (2) erkek (kama ise ikisini de işaretleyin)

C)Öğretmenliğini yaptığınız çocukların çoğunluğunun yaş grupları

- (1) 12-13 (2) 13-14
(3) Her ikisi eşit aralıklı (4) 7-12

D)Annenizin eğitim durumu

- (1) Okula Gitmemiş (2) İlkokul (3) Ortaokul
(4) Lise (5) Üniversite

E)Öğrencilerinizin dinleri

- (1) Çoğunluk belli değil (2) Musevi (3) Katolik
(4) Protestan (5) Müslüman (6) Diğer

F)Okulunuz aşağıdaki tariflerden en fazla hangisine uyuyor?

- (1) Şehir banliyo okulu (2) Şehir okulu

G)Öğretmeni olduğunun okulun türü

- (1) Devlet okulu (2) Özel okul

H)Öğretmenlik alanınız

- (1)Branş öğretmeni (2) Sınıf öğretmeni

I)Çalıştığınız okulda yönetici misiniz?

- (1)Evet (2) Hayır

J)Öğretmeni olduğunuz okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik statüsü

- (1)Alt düzey (2) Orta düzey

ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMASI

Aşağıda sıralanan her hak için, hangi dereceye kadar bu hakların var olduğu ve hakkın var olmasının öğrencilerin yaş grupları için taşıdığı önem de dikkate alınarak anket x'le işaretlenir. Yargıya varma, hem ev, hem de okul ortamları için yapılır. Ve tercihlerde verilen ölçeklerden yararlanılır.

VARLIĞI(Bulunma Derecesi)

1. Hiç yok
2. Orta derecede
3. Büyük ölçüde

ÖNEMİ(Önem Derecesi)

1. Önemsiz
2. Orta derecede önemli
3. Çok önemli

		OKULDA			EVDE								
		VARLIĞI	ÖNEMİ	VARLIĞI	ÖNEMİ	VARLIĞI	ÖNEMİ						
1	Kafanız karışırken veya kendinizi kötü hissettiğinizde bir uzmandan yardım görmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
2	Size ciddi zararları dokunmadığı sürece anne ve babanızla birlikte yaşamak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
3	İhtiyacınız olduğunda sizinle ilgilecek veya sizi savunacak kişilere sahip olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
4	Çevrenizdeki insanlar sizin hatalı olduğunuzu düşündüğü zaman,onlardan adil davranış görmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
5	Başkaları ile iyi arkadaş olabilmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
6	Hasta olduğunuzda sağlık yardımını görmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
7	Beden ve akılcı güçlü büyümek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
8	Sizinle ilgili kararlarda etkinizin olması.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
9	Yiyecek,giyecek ve yaşanacak bir yer sahibi olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
10	Zor seçimleri anlamasında yardımcı olacak bilgiye sahip olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3

11	Din,dil,renk,ırk ve sosyal grubumuz ne olursa olsun saygı görmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
12	Sizi etkileyebilecek olay ve dilekelerinizin dikkate alınması.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
13	Sizi önemseyen iyi arkadaşlar edinme fırsatına sahip olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
14	Oyun oynayabilmek,düş kurabilmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
15	Seçtiğiniz arkadaşlarla birlikte olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
16	Başka din,dil,renk,ırk ve sosyal gruptan olan insanlara saygı göstermeye teşvik edilmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
17	Bütün yetenek ve becerilerinizi geliştirmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
18	Çok kötü bir şey olduğunda çabucak yardım görmek.(savaş,yangın,sel,dep rem,kıtlık..)	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
19	Yetenek ve gayretlerinizin elverdiği en yüksek okul seviyesine kadar öğrenime devam etmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
20	Doğumdan itibaren size ait bir isme sahip olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
21	Başkaları tarafından rahatsız edilmeden,yalnız kalabileceğiniz bir yer ve zamana sahip olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
22	Yetişkin olmadan önce,bir savaşta dövüşmekten korunmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
23	İstedığınız şekilde harcayabileceğiniz paranızın olması.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
24	Nasıl davranacağınız hakkında yaşınıza uygun seçimler yapmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
25	Sizi seven ve önemseyen kişilerle birlikte olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3

26	İyi bir insan olabilmek için neyin kötü olduğunu öğrenme şansına sahip olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
27	Kendinize özgü biçimde davranmakta serbest bir kişi olarak saygı görmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
28	Kendi dininizi ve hayatla ilgili inançlarınızı seçebilmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
29	Başkalarının dinleyip saygı gösterdiği kişisel görüş ve fikirlere sahip olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
30	Yetkililerce haklarınızın desteklenmesi.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31	Sizin iyiliğinizi isteyen yetişkinlerin ilgi ve yol göstericiliğinden yararlanmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
32	Uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
33	Büyüdükçe,daha büyük ve önemli sorumluluklar almayı öğrenmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
34	Duygularınıza zarar verebilecek kişi ve durumdan korunma güvencesi.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
35	Ders çalışacak bir yere sahip olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
36	Hazır olduğunuzda ve istediğinizde kendi başınıza yaşamak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
37	Hayatı,kendiniz ve başkaları için daha güzelleştirecek çalışmalar yapmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
38	Başkalarına duyduğunuz sevgiyi gösterme fırsatına sahip olmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
39	Öğrenmek için mümkün olan her yardımı görmek.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
40	Bedeninize zarar verebilecek kişilerden korunmak.	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3

EK: 2 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Tam Metni

I. Kısım

Madde 1:

Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2:

1. Taraf devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkilileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf devletler, çocuğun ana-babasının, yasal varislerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırıma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm önlemleri alırlar.

Madde 3:

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf devletler, bu sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, taraf devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemleri alırlar.

Madde 4:

Taraf devletler, bu sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, taraf devletler eldeki kaynakların olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemleri alırlar.

Madde 5:

Taraf devletler, bu sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babasının, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal varislerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6:

1. Taraf devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7:

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8:

1. Taraf devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, taraf devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9:

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, taraf devletler çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir taraf devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgünü sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu taraf devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; Ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir.

5. Taraf devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10:

1. 9. Maddenin 1. fıkrası uyarınca taraf devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir taraf devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, taraf devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 . maddenin 1 . fıkrasına göre taraf devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, taraf devletler çocuğun ve ana-babasının taraf devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korumak amacı ile işbu sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11:

1. Taraf devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla taraf devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12:

1. Taraf devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13:

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca başkasının haklarına ve itibarına saygı, milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14:

1. Taraf devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15:

1. Taraf devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanılamaz.

Madde 16:

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldıramaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17:

Taraf devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla taraf devletler:

Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29. maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

3 ve 18. maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18:

1. Taraf devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve geliştirilmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve

geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

2. Bu sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için taraf devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19:

1. Bu sözleşmeye taraf devletler, çocuğun ana-babasının ya da onların yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu taktirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımına üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20:

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilemeyen her çocuk, devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda kefalet, evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21:

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren taraf devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir;

Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusunda onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı taktirde, ülkeler arası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

Ülkeler arası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22:

1. Taraf devletler, ister tek başına olsun, isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimseyle birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu devletlerin taraf oldukları diğer uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, taraf devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23:

1. Taraf devletler zihinsel ya da bedensel özürli çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf devletler, özürli çocukların özel bakımından yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ederler.

3. Özürli çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2. fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde sağlanır. Bu yardım; özürli çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirmek amacını güder.

4. Taraf devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürli çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavi alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve taraf devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde 24:

1. Taraf devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması; Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda geliştirmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25:

Taraf devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26:

1. Taraf devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27:

1. Taraf devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf devletler, taraf devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinde başka bir ülkede yaşaması halinde, taraf devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28:

1. Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

Okullarda düzenli biçimde devamını sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygıyla bağdaşır biçimde ve bu sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29:

1. Taraf devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

Çocuğun, anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28. maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30:

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31:

1. Taraf devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32:

1. Taraf devletler, çocuğun ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümlerle göz önünde tutularak, taraf devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;

Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar. Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33:

Taraf devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel nitelikler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34:

Taraf devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf devletler özellikle:

Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması sömürülmesini;

Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35:

Taraf devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36:

Taraf devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37:

Taraf devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimden özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünüülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38:

1. Taraf devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, taraf devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39:

Taraf devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenine ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40:

1. Taraf devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak taraf devletler özellikle, şunları sağlarlar:

İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babasının veya yasal vasisi de hazır bulundurulurken yasaya uygun biçimde adli bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

Tanıklık etmek ya da suç itirafında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekilmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

Kullanılan dili anlamaması veya konuşmaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

Kavuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

Ceza yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemleri alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41:

Bu sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

Bir taraf devletin yasasında; veya bu devletin bakımından yürürlükte olan uluslar arası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

2. Kısım

Madde 42:

Taraf devletler, sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43:

1. Taraf devletlerin bu sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir çocuk hakları komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri taraf devletlerce kendi vatandaşları arasında ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adli bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinde gizli oyla seçilirler. Her taraf devlet, vatandaşları arasında bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, taraf devletleri, iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra genel sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren taraf devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, taraf devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen taraf devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, taraf devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka her hangi bir nedenle bir üyenin komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren taraf devlet, komitenin onaylanması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi gerektiğinde genel kurulca onaylanmak koşuluyla, bu sözleşmeye taraf devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan komitenin üyeleri, genel kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, genel kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44:

1. Taraf devletler, bu sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

Bu sözleşmenin, ilgili taraf devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

Daha sonra beş yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirleyecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede sözleşmenin uygulanması hakkında komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan taraf devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, taraf devletlerden sözleşmenin uygulanmasına ilişkin her türlü bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir ekonomik ve sosyal konsey aracılığı ile genel kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45:

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla;

Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir.

Komite, uygun bulunduğu takdirde, taraf devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

Komite, genel kurula genel sekreterden komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını tavsiye edebilir:

Komite, bu sözleşmenin 44 ve 45 . maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her taraf devlete gönderilir ve şayet varsa, taraf devletlerin yorumları ile birlikte genel kurulun dikkatine sunulur.

3. Kısım

Madde 46:

Bu sözleşme bütün devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47:

Bu sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nevrinde tevdi edilecektir.

Madde 48:

Bu sözleşme bütün devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nevrine tevdi edilecektir.

Madde 49:

1. Bu sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nevrine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.
2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak devletlerin her biri için, bu sözleşme, söz konusu devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50:

1. Bu sözleşmeye taraf herhangi bir devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nevrine tevdi edebilir. Genel sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini taraf devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir taraf devletler konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde taraf devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse genel sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan taraf devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 . fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu sözleşmeye taraf devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden taraf devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki taraf devletler bu sözleşme hükümleri ve daha önceki kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51:

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün devletlere bildirecektir.

2. Bu sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine genel sekreter, bütün devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, genel sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52:

Bir taraf devlet, bu sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirimini genel sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53:

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54:

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nevrine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu sözleşmeyi imzalamışlardır.

(1996 – 2001 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu Cenevre, İsviçre)

KAYNAKLAR

Adem, M., 1984, “Eğitimin Yasal Temelleri”, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, cilt: 17, Sayı: 2, s. 214-219, Ankara.

Akarşlan, M., 1998, **Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuatı**, Alfa Basım Yayım, İstanbul.

Akıllıoğlu, T., 1995, **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, A.Ü. SBF İnsan Hakları Merkezi Yay., Ankara.

Akıllıoğlu, T., 1995, **İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslar arası Belgeler**, Bilgi Yayınları, Ankara.

Akyüz, Y., 1994, **Türk Eğitim Tarihi**, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul.

Akyüz, E., 2001, “Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı”, MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Akyüz, E., 2001, “Çocuk Hakları”, MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Akyüz, Y., 1982, “İbni Sina'nın Türk ve Dünya Eğitim Tarihindeki Yeri”, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, s.68-71, Ankara.

Aktürk, S., 2006, **Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Çocuk Hakları ve Güvenliği**, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.

Altunya, N., 1990, **Anayasa Hukukumuzda Eğitim ve Öğrenim Hakkı**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara .

Altunya, N., 1998, **Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi**, Düzgün Yayıncılık, İstanbul.

Anayasa, 1984, Serhat Yayınları, İstanbul.

Annuel, R., 1997, **United Nations Children's Fund**, Unicef, Ankara,

Aral, N., 2001, “Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı”. MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Aries, P., 1962, **Centuries of Child hood: A Social History of Family Life**, New York, Knopf.

Aral, N., 1997, **Fiziksel İstismar ve Çocuk**, Tekışık Veb Ofset Tesisleri, Ankara,

Ayanoğlu, H., 2002, **Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri ile Uluslararası ve Ulusal hukukta Çocuğun hakları**, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Eskişehir

Bulutay, T., 1995, **Türkiye’de Çalışan Çocuklar**, Devlet İstatistik Enstitüsü, Uluslararası Çalışma Örgütü Yayınları, Ankara.

Bumin, K., 1993, **Batıda Devlet ve Çocuk**, Alan Yayınları, İstanbul.

Büyük Larousse, 1995, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Canan, İ., 1980, **İslamda Çocuk Hakkı**, Yeni Asya Yayınları, İstanbul.

Çetinkaya, N., 1998, **Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Çocuk Haklarına Bakışının Değerlendirilmesi**, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Cılga, İ., 1999, **Türkiye’de Çocuk Hakları Çalışmalar, Cumhuriyet ve Çocuk**, A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay. , Ankara.

Cılga, İ., 2001, “Demokrasi İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları”. MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Cılga, A., 2001, “Çocuk Hakları ve Eğitimi”, MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Cıla, H., 1981, **Temel Eğitim Politikamız Ne Olmalıdır? Temel Eğitim ve Sorunları**, Ted Yayınları, Ankara.

Devvey, J., 1996, **Demokrasi ve Eğitim**, Başarı Yayıncılık, İstanbul.

DİE, 1995, **Türkiye İstatistik Yıllığı**, DİE Yayınları, No: 1845, Ankara. Die Bülteni, 1987, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Doğan, İ., 2001, “Çocuk Hakları Açısından Türkiye'de Çocuk Olgusu”, MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Erkman, F., 1995, **Çocuk ve Eğitim Sistemi İlişkisi, Çalışan Çocuklar İlköğretim Müfettişlerini Bilgilendirme Semineri**, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul.

Fogel, A. - Melson, G. F., 1988, **Child Development Individual, Family and Society**, St Paul.

Franklin, B.,1993, **Çocuk Hakları**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Gülmez, M., 1996, **İnsan Haklarının Uluslar Arası Korunması**, Ted Yayınları, Ankara.

Güller, M., 2001, “Çocuğun Güvenliği Bağlamında Çocuk-Suç İlişkisi ve Çocuk Polisi”. MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Gürkaynak, İ., 1998, **Yurttaş Olmak İçin**, Umut Vakfı Yayınları, İstanbul.

İl, S., 2003, **Suçluluk ve Sosyal Hizmetler Ders Notları**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Ankara

İnan, A., 1968, **Çocuk Hukuku**, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

İnsan Hakları Derneği, 1998, **Çocuk Hakları**, Çivi Yazısı Yayınları, İstanbul.

Jömtien, M., 1999, **Herkes İçin Eğitim Dünya Beyannamesi ve Temel İhtiyaçlarının Karşlanması için hareket Çerçevesi**, Tayland.

Karasar, N., 1991, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Sanem Matbaacılık, Ankara.

Karasar, N., 1994, **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**, JA Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., Ankara.

Kaya, Y.K., 1981, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Sanem Matbaacılık, Ankara.

Kırdök, M., 1998, **Çocuk Hakları**, Çiviyazısı Yayınları, İstanbul.

Koşar, N., 1989, **Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refah Alanı**, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.

Koman, E., 2001, "Çocuk Sorunlar", **Çocuk anne ve Baba Eğitimi Dergisi**, Sayı:8, Ankara.

Konanç, E., 1990, **Türk Hukukunda Çocuğun Korunması**, Gözde Matbaacılık, Ankara.

Kulaksızoğlu, A., 1993, **Bir Grup Gencin Ailede ve Okulda Karşılaştığı Bedensel Olarak Fena Muamele ile İlgili Bir Araştırma**, MÜ Eğitim Bilimleri Dergisi, s.5, İstanbul.

Lordoğlu, K., 1995, **Oyun Yerine İş, Çocuk Çalışması, Çalışan Çocuklar**, İlköğretim Müfettişlerini Bilgilendirme Semineri, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul.

Lynch, M., 1991, **Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması**, I. Ulusal Kongresi, Gözde Repro Ofset, Ankara.

Müftü, G., 2001, "Çocuk Hakları Sözleşmesi", Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 151, Ankara.

Müftü, G., 2001, "Çocukların Hakları". MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Mumcu, A.,1994, , **İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri**, Savaş Yayınları, Ankara.

MEB, 1998, **Millî Eğitim Temel Kanunu**, Millî Eğitim Basımevi, Ankara.

Gander, M.J.-Gandiner, H.W., 1993, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Çev. Onur, B. İmge yayınları, Ankara.

Mendel, G., 1992, **Son Sömürge Çocuk**, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Oğuz, P., 1997, **Çocuk ve Hakları**, Analiz Yayınları, İstanbul.

Oktay, A.- Çağlar, A., 1997, **İlköğretimde Yeniden yapılanma**, MEF Eğitim Kurumları Dizisi, 2, İstanbul.

Okur, F., 1995, **Ailede Çocuğa Karşı şiddetin Boyutları, Çocuk Hakları Günleri**, İstanbul Barosu, İstanbul.

Onur, B., 1995, "Çağdaş Toplumda Çocukluk Ortadan Kalkıyor mu?", Milliyet Sanat Dergisi , Nisan, İstanbul.

Onur, B., 1994, **Toplumsal Tarihte Çocuk**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Onur, B., 2005, **Türkiye’de Çocukluğun Tarihi**, İmge Yayınları, Ankara.

Onursal, B., 2000, "Çağdaş Çocuk Hakları Sisteminde Türkiye’nin Konumu", Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 22, s. 1146, Ankara.

Polat, O., 1999, **Tıbbi Açıdan Çocuk Hakları ve Çocuk İstismarı**, Cumhuriyet ve Çocuk. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Postman, N., 1995, **Çocukluğun Yok Oluşu**, İmge Yayınlan, Ankara.

Rauf.M., 1970, **İnsan Hakları Eğitim ve Kültür Çocuk Hakları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Senemoğlu, N., 2001, “Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları”. MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Şahin, F.-Beyazova, U., 2001, “Çocuğun Şiddetten Korunma Hakkı”. MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Tan, M., 1993, “**Çocukluk, Dün ve Bugünün Toplumsal Tarihinde Çocuk**”, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tekkaya, E., 2001, “Tasarlanmış Çocuk Hakları: Ankara Çocuk Oyun Alanları”. MEB Milli Eğitim Dergisi, Dizi:138, Sayı:151, Ankara.

Tiryakioğlu,B., 1991, **Çocukların Korunmasına ilişkin Milletler arası Sözleşmeler ve Türk Hukuku**, Başbakanlık A.A.K. Bilim Serisi, Ankara.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 1999, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TÜRK-İŞ, 1995, **Çalışan Çocuklar ve Genç İşçilerin Çözüm Yolları**, Ulusal Sempozyumu, Türk-İş Yayınları, No:188, Ankara.

Tufan, B., 2001, Sosyal Sorunlar Ders Notları, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Unesco, 1995, **Children's Right Directory of European Research and Documantation Institutions Child Watch International First Edition**

Unıcef,1997, **Children's Right in Education An Historical Perspectives Annual Report United Nations Childrens Fund**

Unicef Türkiye Tem., 1996, **Çocuk Politikası Ulusal Kongre Raporu**, Maya Matbaacılık, Ankara.

Unicef Türkiye Temsilciliği, 1997, **Dünya Çocuklarının Durumu**, Ankara.

Unicef ,1990, **National Congress on policies for children in the-Proceedings Republic**, of Turkey.

UNICEF, 1992, Çocuk Hakları Sözleşmesi, UNICEF.

UNICEF, 1999, **Dünya Çocuklarının Durumu**, UNICEF Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara.

Zeytinoğlu, S., - Kozcu, Ş., 1990, **Fiziksel Çocuk İstismarı Konusunda Bir Araştırma, Aile Yazıları 3. Birey Kişilik ve Toplum**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi: 5/3, Devran Matbaası, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Zübeyde FAZLIOĞLU

1) Kişisel Bilgiler:

Doğum Tarihi : 01.01.1970
Doğum Yeri : Sorgun / YOZGAT
Medeni Durum : Evli

2) Eğitim:

İlkokul : 1975-1980 Şehitlerİlkokulu/İZMİR
Ortaokul : 1980-1983 Çelebi Mehmet ortaokulu/Bursa
Lise : 1983-1986 Necatibey Kız Meslek Lisesi/Bursa
Lisans : 1997-1991 Marmara Üniversitesi- Teknik Eğitim
Fakültesi/İstanbul
Yüksek Lisans : 2007- Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi

3) Çalıştığı Kurumlar:

1993-1995: Çopuroğlu İlköğretim Okulu/Pendik
1995-1996: Mürvet Hanım İlköğretim Okulu/Maltepe
1996-2007: Ataköseoğlu İlköğretim Okulu/Maltepe